

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İLTİCA SONRASI YAŞANILAN ZORLUKLARIN TRAVMATİK YAŞANTILAR İLE
TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ DÜZENLEYİCİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BERNA YÜKSEK ŞERBETÇİ

GAZİANTEP – 2022

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İLTİCA SONRASI YAŞANILAN ZORLUKLARIN TRAVMATİK YAŞANTILAR İLE
TRAVMA SONRASI BÜYÜME ARASINDAKİ DÜZENLEYİCİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
BERNA YÜKSEK ŞERBETÇİ

DANIŞMAN
PROF. DR. OSMAN TOLGA ARICAK

GAZİANTEP – 2022

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Travmatik Yaşantılar İle Travma Sonrası Büyüme Arasındaki Düzenleyici Etkisi” başlıklı çalışmanın tarafımda, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

22/06/2022

Berna YÜKSEK ŞERBETÇİ

ÖNSÖZ

Tez danışmanım olduğu için kendimi ayrıcalıklı hissettiğim ve tez çalışmam boyunca desteğini hiçbir zaman esirgemeyen çok kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Osman Tolga Arıçak'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Akademide disiplinli, titiz çalışmayı ve etik ilkelere bağlılığın önemini tez çalışmam boyunca hissettim. Hedeflediğim akademik hayatımda bana her zaman ışık olacaktır. Ayrıca tez jürilerim olan Prof. Dr. Şaziye Senem Başgöl ve Prof. Dr. Sinan Yetkin hocalarıma tez savunma sınavı sırasındaki destekleri, değerli katkıları ve önerileri için çok teşekkür ederim.

İş ve eğitim alanında beni her zaman destekleyen çok değerli yöneticilerim Nazlı Ayhan Algan ve Dr. Erdem Ayççek'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Beni her zaman cesaretlendirdiniz.

Kendisi de zorla yerinden edilmiş bir birey olarak ülkemize gelmiş ve hem kendi topluluğu hem de yerleştiği ülkenin topluluğu için katkıda bulunacak çalışmalar yapan, çalışkanlığını ve etik değerlere bağlılığını her zaman örnek aldığım kıymetli arkadaşım Ameer Kanaan'a teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmam sürecinde desteğini her zaman hissettim.

Veri toplama sürecinde bana destek olan değerli çalışma arkadaşlarım Devran Derviş ve Fadya Yüzbaşı'ya teşekkürü borç bilirim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında desteğiniz çok önemliydi.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bana her konuda destek olan çok sevgili sınıf arkadaşım Merdan Zengin'e teşekkürlerimi sunmak isterim. Desteğin çok kıymetliydi.

En önemlisi hayatım boyunca beni hem maddi hem manevi olarak destekleyen, yapabileceğime her zaman inanan sevgili annem, babam ve kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Son olarak, bana her konuda inancını, desteğini, ilgisini ve sevgisini esirgemeyen çok değerli hayat arkadaşım Mert Şerbetçi'ye sonsuz teşekkürler. İncin ve sevgin bana her zaman güç verdi.

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ile travma sonrası büyümeleri arasındaki düzenleyici etkisi incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Hatay ilinde yaşayan, 18-65 yaş aralığında 192’si kadın, 109’u erkek olmak üzere 301 Suriyeli mülteçiden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, travmatik yaşantılar için Kümülatif Travma Ölçeği, travma sonrası büyüme düzeyini belirlemek için Travma Sonrası Büyüme Envanteri ve göç sonrası yaşanan zorlukları belirlemek için İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunduğu saptanmıştır. Travmatik yaşantılar ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, Suriyeli mültecilerde TSB düzeyi de artmaktadır. Ayrıca hapse girme, işkence görme, ayrımcılığa uğrama, yoksul bir ailede büyüme gibi toplu kimlik travmalarının TSB düzeyini pozitif yönde yordadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Travma Sonrası Büyüme, İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar, Travmatik Yaşantılar, Travma Türleri

ABSTRACT

The moderator effect of the post-migration living difficulties of Syrian refugees living in Turkey between their traumatic experiences and their post-traumatic growth was examined in this study. The study sample of the research consists of 301 Syrian refugees, 192 women and 109 men, between the ages of 18-65 living in the province of Hatay. As data collection tools, Personal Information Form, Cumulative Trauma Scale for traumatic experiences, Post Traumatic Growth Inventory to determine post-traumatic growth level, and Post-Migration Living Difficulties Scale to determine post-migration difficulties were used. As a result of the study, it was determined that the post-migration living difficulties of the Syrian refugees living in Turkey had a low level of moderator effect between their traumatic experiences and PTG levels. As the traumatic experiences and the level of PMDL increase together, the level of PTG in Syrian refugees also increases. In addition, collective identity traumas such as being imprisoned, tortured, discriminated against and growing up in a poor family have been found to positively predict the level of PTG.

Key Words: Post-Traumatic Growth, Post-Migration Living Difficulties, Traumatic Experiences, Trauma Types

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı	6
1.2.1.Araştırma Soruları	6
1.4. Araştırmanın Kapsamı, Sayıltıları ve Sınırlılıkları	6
İKİNCİ BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Travma Kavramı	7
2.1.1. Akut Stres Bozukluğu (ASB)	10
2.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB).....	10
2.1.3. Travmatik Yaşantı Örnekleri: Savaş ve Göç	11
2.2. Sığınmacı ve Mülteci Kavramları	12
2.3. Mülteci Ruh Sağlığı	13
2.4. Travma Sonrası Büyüme.....	16
2.4.1. Travma sonrası Büyümeyi Etkileyen Değişkenler	17
2.4.1.1. Demografik Özellikler	17
2.4.1.2. Travmatik Olayın Türü	17
2.4.1.3. Travmatik Olayın Şiddeti.....	18
2.4.1.4. Travma Sonrası Stres Belirtileri.....	19
2.4.1.5. Sosyal Destek.....	19
2.4.1.6. Baş Etme Becerileri	20
2.4.2. Travma Sonrası Büyümeyi Açıklayan Modeller	21
2.4.2.1. Yaşam Krizleri ve Kişisel Gelişim Modeli.....	21

2.4.2.2. İşlevsel-Betimsel Model	21
2.4.2.3. Betimsel-İşlevsel Model	22
2.5. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar ve TSB İlişkisi.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
YÖNTEM.....	25
3.1. Araştırma Deseni ve Örneklem	25
3.2. Araştırmanın Modeli	26
3.3. Veri Toplama Araçları	26
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	26
3.3.2. Kümülatif Travma Ölçeği (CTS-S).....	27
3.3.3. Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI).....	28
3.3.4. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD)	28
3.4. İşlem.....	29
3.4. Verilerin Analizi.....	30
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR.....	31
4.1. Demografik Verilere İlişkin Betimsel İstatistikler	31
4.2. Ölçüm Araçlarından Elde Edilen Toplam Puanlara Ait Betimleyici İstatistikler	32
4.3. Korelasyon Analizi Sonuçları	38
4.4. Araştırma Sorularına İlişkin Yordamsal Analizler.....	40
4.4.1. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri (toplam puan ve alt boyutları) arasında düzenleyici bir etkisi var mıdır?.....	40
4.4.2. Travma Türleri TSB Toplam Puanlarını ve Alt Boyut Puanlarını Yordamakta mıdır?	89
4.4.3. Cinsiyete göre Kümülatif Travma Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	93
4.4.4. Cinsiyete göre Travma Sonrası Büyüme Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	96
4.4.5. Cinsiyete göre İltica Sonrası Yaşanan Zorluklar toplam puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?.....	97
BEŞİNCİ BÖLÜM	
TARTIŞMA.....	98

5.1. Travmatik yaşantılar, İSYZ ve TSB Değişkenlerinin Betimleyici Analizine İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi.....	98
5.2. Travmatik Yaşantılar, TSB ve İSYZ Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi.....	100
5.3. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi var mıdır?.....	103
5.4. Travma Türleri TSB Düzeyini Yordamakta mıdır?	105
5.4.1. Travma Türleri TSB Alt Boyut Düzeylerini Yordamakta mıdır?	106
5.5. Travmatik Yaşantılar ile Cinsiyete İlişkin Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi.....	107
5.6. Klinik Doğurgular	109
5.7. Çalışmanın Sınırlılıkları	110
5.8. Öneriler.....	111
5.9. Genel Sonuçlar	112
KAYNAKÇA.....	115
EKLER.....	126
Ek 1a. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Türkçe).....	126
Ek 1b. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Arapça)	129
Ek 2a. Kişisel Bilgi Formu (Türkçe).....	131
Ek 2b. Kişisel Bilgi Formu (Arapça)	133
Ek 3. Kümülatif Travma Ölçeği (CTS-S).....	135
Ek 4. Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI)	140
Ek 5. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD)	143
Ek 6. Etik Kurul Kararı	145
Ek 7. İzin Yazısı.....	146

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Travma Tanımındaki Değişimler.....	9
Tablo 2. Örneklemin Yaş Dağılımı	25
Tablo 3. Sürekli Değişkenlere Ait Betimleyici Analiz Sonuçları	33
Tablo 4. Travmatik Yaşantılara İlişkin Sıklık ve Yüzdellik Tablosu	35
Tablo 5. İSYZ'a İlişkin Betimsel Bulgular	37
Tablo 6: Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	38
Tablo 7. Travmatik Yaşantıların TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	40
Tablo 8. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	42
Tablo 9. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	44
Tablo 10. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Kendilik Algısındaki Değişimler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	46
Tablo 11. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	48
Tablo 12. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	50
Tablo 13. Toplu Kimlik Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	52
Tablo 14. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	54
Tablo 15. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	56
Tablo 16. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Kendilik Algısındaki Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	58

Tablo 17. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	60
Tablo 18. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	62
Tablo 19. Hayatta Kalma Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	64
Tablo 20. Başarı Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	66
Tablo 21. Başarı Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	68
Tablo 22. Başarı Travmalarının TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	70
Tablo 23. Başarı Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	72
Tablo 24. Başarı Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	74
Tablo 25. Başarı Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	76
Tablo 26. İkincil Travmaların TSB Toplam Puanlar Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	78
Tablo 27. İkincil Travmaların TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	80
Tablo 28. İkincil Travmaların TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	82
Tablo 29. İkincil Travmaların TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	84

Tablo 30. İkincil Travmaların TSB Yeni Seçenekleri Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu.....	86
Tablo 31. İkincil Travmaların TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu	88
Tablo 32. TSB Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi.....	90
Tablo 33. Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	90
Tablo 34. Kendilik Algısında Olumlu Değişimler TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	91
Tablo 35. Yaşamın Değerini Anlama TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	92
Tablo 36. Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	92
Tablo 37. İnanç Sisteminde Gelişim TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi	93
Tablo 38.1 KTÖ Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	94
Tablo 38.2. KTÖ Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları	95
Tablo 39. TSB Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları	96
Tablo 40. İSYZ Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları.....	97

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Suriyeli mültecilerde Travma Sonrası Büyümeye İlişkin Model	26
Şekil 2. Travmatik Yaşantılar ve TSB Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	41
Şekil 3. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Toplam Puan Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	43
Şekil 4. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	45
Şekil 5. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	47
Şekil 6. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	49
Şekil 7. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici	51
Şekil 8. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	53
Şekil 9. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Toplam Puan Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	55
Şekil 10. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	57
Şekil 11. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	59
Şekil 12. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	61
Şekil 13. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	63
Şekil 14. Hayatta Kalma Travmaları ve İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	65
Şekil 15. Başarı Travmaları ve TSB Toplam Puanları Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	67
Şekil 16. Başarı Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişimler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	69
Şekil 17. Başarı Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	71
Şekil 18. Başarı Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	73
Şekil 19. Başarı Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	75

Şekil 20. Başarı Travmaları ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	77
Şekil 21. İkincil Travmalar ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	79
Şekil 22. İkincil Travmalar ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	81
Şekil 23. İkincil Travmalar ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	83
Şekil 24. İkincil Travmalar ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	85
Şekil 25. İkincil Travmalar ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi.....	87
Şekil 26. İkincil Travmalar ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi	89

KISALTMALAR LİSTESİ

- APA** : Amerikan Psikiyatri Birliği
- ASB** : Akut Stres Bozukluğu
- CTS-S** : Cumulative Trauma Scale-Short
- DSM** : Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders
- PMLD** : Post-Migration Living Difficulties
- PTGI** : Post Traumatic Growth Inventory
- TSB** : Travma Sonrası Büyüme
- TSSB** : Travma Sonrası Stres Bozukluğu
- İSYZ** : İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Dünya üzerinde insanlık tarihi boyunca, politik anlaşmazlıklar, doğal afetler, çatışmalar, savaşlar veya daha iyi yaşam imkânlarına sahip olmak gibi sebepler, binlerce insanı doğduğu toprakları terk edip göç etmek zorunda bırakmıştır. Göç eden bireyler, hem göç ederken hem de göç sonrasında maruz kaldıkları zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Yakın zamanlı bir örnek olarak; Mart 2011 tarihinde Suriye’de yaşanan iç savaş sebebiyle milyonlarca insan yaşadığı yeri bırakıp başka yerlere göç etmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2019) verilerine göre Suriye’deki iç savaştan sonra yaklaşık 6.7 milyon kişi başka ülkelere zorunlu olarak göç etmek durumunda kalmış ve 13.2 milyon kişi iç savaş sebebiyle insani yardıma muhtaç olmuştur.

Mülteci, ırkı, dili, dini, mensup olduğu sosyal grubu veya siyasi görüşünden dolayı haklı bir zulüm korkusu sebebiyle vatandaşı olduğu ülke toprakları dışında olan ve bu korku nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2013). Suriye’de yaşanan iç savaş sonrasında milyonlarca insan daha güvenli bir ortam için kendi ülkelerini terk edip farklı ülkelere göç etmiş ve hem göç sırasında hem de göç sonrasında pek çok sorun ile karşı karşıya kalmıştır.

Araştırmalar, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları örseleyici savaş ve göç deneyiminin, mültecilerin fiziksel ve ruhsal sağlıklarını olumsuz şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır (Acarturk ve ark., 2017). Özellikle savaş ve kriz sebebiyle yapılan zorunlu göçler, çok çeşitli travmatik ve örseleyici yaşantılara maruz kalınması nedeniyle, uzun süren ve kalıcı etkiler bırakan bir süreçtir (Young ve Chan, 2015). Şiddet olaylarına maruz veya tanık olmak, terör saldırıları, cinsel saldırı, sevdiklerinin ölümüne tanıklık etmek, ciddi yaralanma, kaçırılma ve işkence, aile bireylerinden ayrılma ve travmatik savaş, göç yaşantılarının nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, savaş ve kriz durumlarında yaşanan yerin bombalanması, evlerin basılması ve yağmalanması ve sahip olunan her şeyin yerle bir edilmesi de deneyimlenen travmatik olaylar arasında yer almaktadır (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016; Teodorescu ve ark., 2012). Bu travmatik deneyimler nedeniyle mülteciler ruh sağlığı problemleri açısından yüksek risk altındadır (Lindert, Ehrenstein, Priebe, Mielck ve Brähler, 2009). Ayrıca savaş ve zorunlu göç bireylerin

birden fazla travmatik deneyim yaşamalarına, çoklu travmalara maruz ve/veya tanık olmalarına sebep olmaktadır.

Latince’de “yara” anlamına gelen travma kavramı, köken olarak eski Yunanca kaynaklara dayanmaktadır (Acar, 2020). Amerikan Psikiyatri Birliği (APA, 2014) travmatik olayları, ölüm veya ölüm tehdidinin mevcut olduğu, ağır yaralanmanın ya da fiziksel bütünlüğe yönelik bir tehdidin ortaya çıktığı, kişinin kendisinin deneyimlediği ya da tanık olduğu olaylar olarak tanımlamaktadır. Savaş, bireylerin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü, yaşamını tehdit eden ve olağan yaşantının dışında olan travmatik bir yaşantıdır. Savaş ve zorunlu göç gibi travmatik yaşantıların dünyada yaygın şekilde yaşandığı bilinmesine karşın özellikle Filistin gibi savaşın altmış yıldır sürdüğü bölgelerde yaşayan çocukların, savaş ve çatışmalar sonucunda şiddet ve saldırılarla ilintili travmatik yaşantılara günlük hayatlarında maruz kaldıkları bilinmektedir. Bu bölgede yaşayan çocukların ortalama 6.03 travmatik olaya maruz kaldıkları belirtilmiştir. Ayrıca, aynı çalışmada çocukların %9.4’ünün evlerinin yok edildiğine ve %94.8’inin ise televizyon aracılığıyla ölmüş veya yaralanmış insanların görüntülerine maruz kaldıkları ortaya konmuştur (Fasfous, Peralta-Ramírez ve Pérez-García, 2013). Savaş ile ilişkili travmatik yaşantılara maruz kalmanın bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkilediği ve bu travmatik yaşantıların duygu durum ve anksiyete bozuklukları, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi çeşitli ruh sağlığı bozuklukları ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Fazel, Wheeler ve Danesh, 2005; Johnson ve Thompson, 2008). Yetişkin mültecilerde TSSB teşhis yaygınlığının %0 ile %99 arasında geniş aralıkta değişkenlik gösterdiği, majör depresyon teşhis yaygınlığının ise %3 ile %85.5 aralığında olduğu belirtilmiştir (Steel ve ark., 2009). Ayrıca, mülteciler arasında yaygın aksiyete bozukluğunun teşhis yaygınlığı %4 olarak rapor edilmiştir (Fazel, Wheeler ve Danesh, 2005). 2007 yılında Campbell (akt. Acar, 2020) tarafından yürütülen bir çalışmada işkenceye maruz kalan savaş mültecilerinin oranı %35 olarak bulunmuş, işkenceye maruz kalmanın da ruh sağlığı bozuklukları ile ilişkili olduğu ve özellikle TSSB’yi yordama gücünün diğer travmatik deneyimlere kıyasla daha fazla olduğu saptanmıştır (Steel ve ark., 2009). Ayrıca psikolojik yılgınlık, keyifsizlik, güvensizlik, kendinden nefret etme, korku ve intihar düşünceleri gibi psikolojik sorunların da savaş ve zorunlu göçe bağlı yaşanan travmatik deneyimleri olan bireylerde görüldüğü ortaya konmuştur (Keynaert, Vettenburg ve Temmerman, 2012).

Travmatik yaşantılar ile ilişkili ruh sağlığı bozuklukları ve psikolojik problemler, mültecilerde kendine zarar verme ve intihar oranları için de bir risk faktörü oluşturmaktadır. Araştırmalar, mültecilerde intihar risk oranının %3 ile %34 arasında olduğunu göstermektedir (Bhugra, Craig ve Bhui, 2010; akt. Acar, 2020). Mültecilerin ruh sağlığı incelenirken bu süreç üç aşamaya ayrılmıştır; iltica öncesi, iltica sırasında ve iltica sonrası. Bu üç dönemde de mültecilerin farklı ve çeşitli stres verici durumlara ve travmatik yaşantılara maruz ve tanık oldukları görülmüş, bu durumların mültecilerin ruhsal sağlığı ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla mülteci ruh sağlığı incelenirken sadece iltica öncesi ve iltica sırası süreçleri değil, iltica sonrası dönemlerin de dikkate alınması önemlidir. Kendi ülkelerinde yaşam tehdidi, işkence, ölüme tanıklık etme vb. pek çok travmatik yaşantıya maruz kalan ve ülkelerini terk edip başka bir ülkeye göç etmek zorunda kalan mülteciler, bu travmatik deneyimlerin yanı sıra göç ettikleri ülkede de iltica sonrası pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. Zorunlu olarak kendi ülkelerini terk eden ve göç yolunda fiziksel şiddet, cinsel şiddet, uykusuzluk, açlık, bulaşıcı hastalıklar gibi pek çok zorlukla mücadele eden mülteciler, sığındıkları ülkede başvuru süreçleri, ırkçılık, ayrımcılığa maruz kalma, yalnız yaşama, sosyal desteğin olmaması, iş bulma ile ekonomik zorluklar veya ailelerinden uzak yaşama gibi zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Giacco, Laxhman ve Priebe, 2018; Johnson ve Thompson, 2018; Li, Liddel ve Nickerson, 2016;; Porter ve Haslam, 2005; Young ve Chan, 2015).

Mülteci statüsünün belirsizliğinin, katı mülteci politikalarının ve sığınma talep sürecinin mültecilerin ruh sağlığını olumsuz etkilediği görülmektedir. Sığınma süreci reddedilen mültecilerin ise anksiyete, TSSB ve depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (Hocking, Kennedy ve Sundram, 2015). Ayrıca sığındıkları ülkede finansal zorluklar yaşayan mültecilerle ilgili yapılan araştırmaların, sosyoekonomik statü değişiminin ruh sağlığı ile ilişkili olduğu, eğitim düzeyi yüksek mültecilerin sosyoekonomik statü değişiminden ruh sağlıklarının daha olumsuz etkilendiği belirtilmiştir (Das-Munshi, Leavey, Stansfeld ve Priece, 2012). Dolayısıyla, mülteci ruh sağlığı incelenirken iltica sonrası zorlukların da ele alınması önem teşkil etmektedir.

Özetle, mültecilerin ruh sağlıkları, göç süreçleri boyunca maruz kaldıkları veya tanık oldukları örseleyici yaşantılar sebebiyle olumsuz etkilenmektedir (Teodorescu ve ark., 2012; Young ve Chan, 2015). Savaş ve zorunlu göçe bağlı deneyimlenen pek çok travmatik yaşantının

mülteci ruh sağlığını olumsuz etkilediği araştırmalar ile gösterilmiştir (Acartürk ve ark., 2017; Keygnaert ve ark., 2012; Teodorescu ve ark., 2012; Young ve Chan, 2015). Bununla birlikte yapılan bazı araştırmalar, savaş ve zorunlu göç ile deneyimlenen travmatik yaşantıların olumsuz etkilerinin yanında, bu yaşantıların bireyleri yalnızca olumsuz etkilemediği, travmatik deneyimler ile başa çıkmaya çalışan bazı bireylerin olumlu etkilendiğini de ortaya koymuştur (Acar, 2020). Bu durum travma sonrası büyüme (TSB) olarak isimlendirilmiştir. Travma sonrası büyüme (TSB) kavramı, travmatik olaylar yaşayan bireylerin bu olaylarla başa çıkarken olumlu sonuçlar elde ettiği durumlar için kullanılmaktadır (Calhoun ve Tedechi, 1998). Savaş ve zorunlu göçten etkilenen bireylerin sadece olumsuz etkilenmediği, çeşitli pek çok travmatik olaya maruz ve/veya tanık olan bu bireylerin travma sonrası büyüme yaşadıklarını rapor eden çalışmalar yer almaktadır (Hussain ve Bhushan, 2011; Rizkalla ve Segal, 2018; Taher ve Allan, 2019). Ozlu, Yıldız ve Aker (2010), TSB'yi, bireyi ciddi düzeyde etkileyen stres verici bir duruma maruz kalınmasından sonra, bu durum ile mücadelesi sonucunda bireyde meydana gelen psikolojik olumlu değişimler olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca bu çalışmada, travma sonrasında gerçekte olumlu psikolojik değişimler “güçlenme”, “strese bağlı gelişim” ve “travma sonrası gelişim” gibi kavramlarla ifade edilmiş, TSB ile bireylerin kendilik algılarında, kişiler arası ilişkilerinde ve yaşam felsefelerinde de olumlu bir değişimin olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşadıkları travma sonrası büyümelerini inceleyen araştırmalar olsa da (Acar, 2020; Cengiz, Ergün ve Cakici 2019; Ersahin, 2020; şimşir, Dilmaç ve Kozan, 2018), Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerde travma sonrası büyümeyi etkileyen değişkenleri inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca var olan çalışmaların büyük çoğunluğunun kampta yaşayan mülteciler ve küçük örneklemlerle yapılmış olması sonuçların genellenebilirliğini düşürmektedir. Örneğin şimşir, Dilmaç ve Kozan (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, travmatik deneyimleri olan Suriyeli mültecilerin travmatik yaşantılar sonrasında kendilik algıları, kişilerarası ilişkileri ve yaşam felsefelerinde olumlu değişimler kaydedildiği belirtilmekte, fakat çalışmanın nitel bir çalışma ve 15 Suriyeli mülteci gibi küçük bir örneklem ile yapılmış olması sonuçların genellenebilirliğini zayıflatmaktadır.

Alanyazın incelendiğinde yurtdışında travma türleri ve travma sonrası büyümeyi inceleyen çalışmalar bulunurken (Kira ve ark., 2013; Schott, 2016; Shakespeare-Finch ve Armstrong, 2010), Türkiye'de mültecilerin yaşadıkları travma türleri ve büyümeyi inceleyen yalnızca bir çalışmaya

rastlanmaktadır (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016). Mevcut bu çalışma Türkiye’de yaşayan Iraklı mülteciler ile yapılmıştır. Alanyazında yurtdışında yapılan çalışmalar, cinsel istismara uğramış bireylerin kayıp yaşayan bireylere göre daha düşük düzeyde TSB gösterdiklerini ortaya koymuştur (Schott, 2016). Shakespeare-Finch ve Armstrong (2010) tarafından yapılan çalışma bulgularında ise, ani ölüm gibi kişilerarası olmayan travmatik yaşantıların, kişilerarası travmatik yaşantılara göre daha fazla büyüme sağladığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Kira ve arkadaşları (2013), TSB düzeyi ile kişilerarası travma yaşantısı arasında bir ilişki olmadığını bulmuştur. Ayrıca, Kılıç, Magruder ve Koryürek (2016) ise bireyi hedef alan travmaların (fiziksel veya cinsel istismar gibi), topluluğu hedef alan travmalara kıyasla (afetler gibi) daha az TSB’ye yol açtığını raporlamıştır. Fakat Kira ve arkadaşları (2013) cinsel veya fiziksel istismar gibi travmaların TSB ile ilişkili olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, travma türleri ve TSB arasındaki ilişkiyi rapor eden bulguların tutarsız olması, travma türleri ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

İltica sonrası karşılaşılan zorlukların da TSB düzeyini yordadığını gösteren, yurtdışında yapılmış sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır (Ferris ve Forrest Bank, 2018; Teodorescu ve ark., 2012; Kira ve ark., 2011). Mülteci statüsünün belirsizliği, finansal zorluklar, ayrımcılık, azalan sosyal destek ve sosyal entegrasyonun az olması gibi faktörlerin TSB düzeylerini etkilediği bulunmuştur (Ferris ve Forrest Bank, 2018; Teodorescu ve ark., 2012). İşte bu çalışma iltica sonrası yaşanan zorlukların travmatik yaşantılarla TSB arasındaki ilişkide düzenleyici bir etkiye sahip olduğu hipotezi üzerinden yola çıkılarak tasarlanmıştır.

Travmatik yaşantılara maruz kalmış bireylerde TSB ile ilişkili iltica sonrası zorluklara dair değişkenlerin bilinmesi, psiko-sosyal ve klinik müdahalelerin belirlenmesine de katkı sağlayacaktır. Özetle bu araştırmanın, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantıları ve travma sonrası büyüme düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisinin olup olmadığı, düzenleyici bir etkisi varsa bu konuda yapılabilecek faaliyetlere ışık tutması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ile travma sonrası büyümeleri arasındaki düzenleyici (moderatör) etkisinin incelenmesidir.

1.2.1.Araştırma Soruları

1. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri (toplam puan ve alt boyutları) arasında düzenleyici bir etkisi var mıdır?
2. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin travma türleri TSB toplam puanlarını ve alt boyut puanlarını yordamakta mıdır?
3. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin cinsiyete göre Kümülatif Travma Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin cinsiyete göre Travma Sonrası Büyüme Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin cinsiyete göre İltica Sonrası Yaşanan Zorluklar toplam puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.4. Araştırmanın Kapsamı, Sayıtları ve Sınırlılıkları

Araştırmanın çalışma grubu 18-65 yaş arası Hatay’da bulunan Suriyeli mültecilerdir. Araştırmanın dışta bırakma ölçütleri; 18 yaşından küçük olunması, ana dilin Arapça olmaması, Suriye iç savaşı sebebiyle göç edilmemiş olması ve ciddi zihinsel bir engelin olması olarak kabul edilmiştir.

Çalışmaya katılan her katılımcının kullanılan ölçeklerdeki maddeleri doğru anladığı, ölçekleri doldururken içten ve samimi şekilde doldurduğu varsayılmıştır.

Bu araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda mevcut örneklemin Hatay’da yaşayan mültecilerden oluşması önemli bir sınırlılıktır. Katılımcıların Türkiye’de kalma sürelerinin geniş aralıkta ve çok uzun olması geçerli yanıt vermelerini kısıtlayabileceğinden çalışma için bir diğer önemli sınırlılığı doğurabilir. Çalışmada kullanılan veri toplama araçlarının öz bildirme dayalı olması bir sınırlılık olarak kabul edilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Travma Kavramı

Travma kavramı bireyi ruhsal veya fiziksel olarak tehdit eden, pek çok farklı şekilde ruhsal ve fiziksel bütünlüğünü sarsan her türlü olayı adlandırmak amacıyla kullanılmaktadır (Özen, 2019). Herman (2016, s. 42) travma kavramını bireyin gerçek bir ölüm veya yaşamını tehdit eden bir durumla karşılaşmasından sonra duygusal, davranışsal ve zihinsel bütünlüğünün bozulmasına sebep olan olağandışı yaşantılar olarak tanımlamaktadır. Aynı zamanda bu olağandışı yaşantıların bireyler üzerinde kontrolü sağlama, bağ kurma ve anlam verme duygusunu veren olağan davranış sistemlerini bozduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, travmatik yaşantıların olağandışı olmasının sebebi az sıklıkla yaşanmaları değil, bireyin hayata olan adaptasyonunu bozmasıdır. Benzer şekilde bir başka çalışmada da travmatik yaşantıların hayatın normal seyrinde iken meydana geldiği ve bireylerin başa çıkma mekanizmalarını devre dışı bırakarak hayata uyumlarını olumsuz şekilde etkilediği belirtilmiştir (Yüksel, 2000). Dolayısıyla, travmatik yaşantıların, sıradan olayların aksine, mağdurların fiziksel bütünlüğüne veya yaşamlarına ilişkin tehdit içerdiği, böylelikle bireyler üzerinde hem bedensel hem de ruhsal açıdan önemli yaralanmalara yol açtığı söylenebilir (Sargın ve Akdan, 2016). Bir başka tanımda ise, travmatik olaylar, ölüm veya ölüm tehdidi, fiziksel bütünlük tehdidi veya fiziksel yaralanma ya da cinsel saldırı ile ortaya çıkan ve kişinin yaşadığı ya da tanık olduğu olaylar ve/veya yaşantılar olarak ifade edilmektedir (APA, 2014).

Tüm bu tanımlamalara karşın, travma kavramının 19. yy ve 20. yy'ın ilk yarısına kadar "fiziksel travma" anlamı dışında kullanılmadığı, 18. yy ve öncesinde travmatik yaşantıların psikolojik etkileri olabileceğinin düşünülmediği, bu tür tepkiler ve belirtileri olan bireylerin zihinsel bir hastalığı olduğuna inanıldığı görülmektedir (Özen, 2019). Travmatik yaşantı sonrası bireylerde psikolojik sorunlar oluştu ise, bu o bireylerde zaten zihinsel bir hastalık olduğu ya da zihinsel hastalığa bir yatkınlık olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Travma yaşantılarının psikolojik etkileri olabileceği düşüncesinin oluşmasında dünyada meydana gelen savaşlar etkili olmuştur (Sargın ve Akdan, 2016). I. Dünya Savaşı'nda travmaya verilen tepkilerin şarapnel parçalarının beyinde verdiği hasara bağlı olarak kafa travmalarından kaynaklandığı düşünülse de, patlamaya maruz kalmayan askerlerde de benzer tepkilerin olduğu görülmüş ve böylelikle bu tepkilerin

altında yatan sebebin kafa travmaları olmadığı anlaşılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında askerlerde görülen ve psikolojik travmaya bağlanan belirtiler “3 gün şizofrenisi” olarak tanımlanmıştır. Bu belirtiler önemli bir akıl hastalığı olarak kabul edilmiş ve böylelikle ilk kez APA tarafından 1952 yılında yayımlanan DSM-I’de de yer almıştır. Bu yıllarda bu belirtileri tanımlayabilmek için “travma sonrası sendrom”, “savaş nevrozu” ve “travma fobi” gibi tanımlamalar ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2007; akt. Sargın ve Akdan, 2016). DSM-II’de ise travma ile gelişen bu belirtiler yetişkin yaşamda uyum bozukluğu olarak tanımlanmıştır. Bu uyum bozukluğu “Geçici Ruhsal Bozukluk” olarak adlandırılmıştır. 1987 yılında DSM-III’ün revize edilmiş versiyonu olan DSM-III-R’de ise daha önce DSM-III’te tanımlanan beş ölçüte altı ilave belirti eklenmiştir. Ayrıca belirtiler için süre belirtilmiş ve en az otuz gün sürmesi gerektiği koşulu getirilmiştir). Buna ek olarak, APA tarafından 1994 yılında yayımlanan DSM-IV’te de travmatik yaşam deneyimi sonrası görülen belirtilerin Akut stress Bozukluğu (ASB) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak ifade edildiği belirtilmiştir. Ayrıca, travmatik olayın tanımlanmasına dair değişiklikler yapılmış, başkasının deneyimlediği travmatik yaşantının da örseleyici olabileceği kabul edilmiştir (Akt: Sargın ve Akdan, 2016). DSM-5’te (APA, 2014) ise kriterler son halini almıştır. Kriterlere göre yapılan değişiklikler, ilk defa cinsel şiddetin de eklenmesi, maruziyet şekillerinin netleştirilmesi ve mesleki maruziyetin de ayrıca belirtilmesidir. Maruziyet şekilleri belirtilirken medya yoluyla travmatik yaşantılara maruziyet de dışlanmıştır. Ayrıca DSM-5 ile günümüze kadar kaygı bozuklukları tanı grubu altında yer alan travmayla ilişkili bozukluklar; travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), akut stres bozukluğu (ASB), disosiyatif bozukluklar ve uyum bozukluklarının Travma ve Stres ile İlişkili Bozukluklar başlığı altında ayrı bir bölümde toplanmıştır. Böylelikle, travma kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, savaşın yıkıcı etkilerinin travmaya ilişkin tanımlamaların, gözlemlerin ve çalışmaların artmasında etkisi olduğu söylenebilir.

Tablo 1. Travma Tanımındaki Değişimler

	Travma Tanımı
DSM-I	“Ciddi bir fiziksel eksikliğe veya çok yüksek emosyonel strese sebep olan bir olay”
DSM-II	“Ezici/kahredici çevresel bir olay”
DSM-III D	“Hemen herkeste belirgin düzeyde belirgin sıkıntı yaratacak bariz bir olay”
DSM-III-R	“Normal insan deneyiminin ötesinde, herkes için sıkıntı yaratan bir olay”
DSM-IV	“Bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin ya da başkalarının fizik bütünlüğüne bir tehdit olayı”
DSM-5	“Gerçek bir ölüm veya ölüm tehdidi, ciddi yaralanma veya cinsel şiddete maruziyet”

Bireylerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğünü tehdit eden travmatik yaşantıların oluşumu iki başlık altında ele alınmaktadır; doğal yollarla oluşanlar ve insan eliyle oluşanlar (Sargın ve Akdan, 2016). Doğal yollarla oluşan travmatik yaşantılar deprem, sel, trafik, uçak, tren ve nükleer kazalar olarak örneklendirilirken, insan eliyle oluşanlar ise soykırımlar, savaşlar, katliamlar, taciz, tecavüz, terör ve işkence gibi kasıtlı ve belli bir amaç ile yapılanlar olarak örneklendirilmiştir. İnsanlık varoluşundan beri hem doğal yollarla oluşan hem de insan eliyle oluşan travmaları deneyimlemiş, özellikle günümüzde soykırım, savaşlar, taciz, tecavüz, katliamlar, terör ve işkence yaşantılarına da maruz kalmaktadır.

Travmanın şiddetini belirleyen faktörler ise şu şekilde belirtilmiştir; olayın şiddeti, olayın yakınlığı, olayın kişisel etkisi ve olay sonrası etki (Sargın ve Akdan, 2016). Olayın şiddeti ne kadar fazla ise birey üzerinde bıraktığı etki de aynı düzeyde fazla olmaktadır. Yaşanan travmatik olay bireyin kendi başına ya da tanıdığı, sevdiği kişinin başına geldiği zaman, yabancı birinin başına gelmesine kıyasla, daha fazla etkilenmektedir. Olayın kişisel etkisi ise aynı travmatik deneyimlere rağmen, kişisel farklılıklar ve faktörlere bağlı olarak, her bireyin aynı olaydan farklı düzeylerde etkilendiğini ifade etmektedir. Son olarak, olay sonrası etki bireyin yaşamını ne kadar aksatıyor ve etkiliyorsa, travmanın şiddeti de o kadar artmaktadır.

2.1.1. Akut Stres Bozukluğu (ASB)

Akut Stres Bozukluğu (ASB) doğrudan veyahut dolaylı olarak gerçek veya göz korkutucu Şekilde lm, ağır yaralanma ya da cinsel saldırıya uğramaya bağlı olarak deneyimlenen olay sonrasında baŐlayan, kötüleŐen, olumsuz duygudurum ile seyreden, kaçınma ve uyarılmayı kapsayan belirtilerin gözlendiği klinik bir tablodur (APA, 2014). DSM-5'te belirtildiği üzere bu bozukluğun süresi, travmatik olay ile karŐılaŐıldıktan sonra üç gün ile bir ay arasında değişmektedir. Bu belirtilerin travmatik olaydan bir ay sonrasına kadar yatıŐması beklenmektedir (zgen ve Aydın, 1999). ASB'nin başlıca başlıca belirtileri, duygusal tepkisizlik, olayın yeniden yaŐanıyormuŐ gibi algılanması (yeniden yaŐantılama belirtileri, olayı hatırlatan uyarıcılara karşı artmış uyarılmıŐlık), aŐırı uyarılma (fke patlamaları, her an tetikte olma, irkilme, konsantre olamama), kaçınma davranıŐları (olayı hatırlatan kiŐilerden, nesnelere veya yerlerden kaçınma), suçluluk duyguları, çökkünlük, sebebi bilinmeyen fiziksel belirtiler, intihar düşünceleri ya da riskli davranıŐlar olarak sıralanabilir (Sinici, 2009).

2.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) travmatik bir yaşantıya maruz kaldıktan ya da tanık olduktan sonra birtakım belirtilerin grldği klinik bir tablodur. DSM-5'e (APA, 2014) göre, travmatik olayların yeniden yaŐantılanması (flashbackler, olayı anımsatan düŐünce, imge ve uyarılara maruz kalma), travma ile ilintili uyarılardan kaçınma (rseleyici olay ile ilintili anılar, düşünceler, kişiler, nesnelere ya da yerlerden kaçınma), örseleyici olaydan sonra biliŐlerde veya duygudurumda ortaya çıkan olumsuz değişiklikler (olumsuz inançlar, duygular, önemli etkilere karşı ilgide azalma, diğer insanlardan uzaklaŐma ya da yabancılaŐma) ve aŐırı uyarılma belirtileri (irkilme, tetikte olma, uykunun bozulması, konsantrasyon bozukluğu) TSSB'nin başlıca belirtileridir. Ayrıca tanı kriterlerini karŐılaması için bu bozukluğun ve ilgili belirtilerin sresinin bir aydan daha uzun olması gerektiği ifade edilmiştir. zgen ve Aydın (1999) ise TSSB gelişiminde olayın ciddiyeti, sresinin uzunluğu ve travmaya yatkınlık gibi özelliklerin önemli faktörler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca TSSB yaygınlığının bireyin genetik özellikleri, fiziksel yapısı, stresörlerle baş etme düzeyi, psikolojik geçmiŐi ve duruma bağlı olarak motivasyonuna göre farklılaştığı belirtilmiştir. TSSB geliştiren bireylerin özelliklerine bakıldığında ise genç yetişkin, bekar, dul, boşanmış, sosyoekonomik seviyesi düşük ve sosyal desteği az olan bireylerin daha çok TSSB gösterdikleri rapor edilmiştir. Özellikle savaş, çatışma, doğal afet veya cinayet yaŐamanın risk faktri olduğu ve bu risk altındaki kiŐilerde TSSB yaygınlığının %58'e kadar

çıkabildiği ortaya konmuştur. Breslau ve arkadaşları (1997) tarafından yapılan bir çalışmada ise yaşam boyu travmatik olaylara maruz kalma ve maruz kalınan travmatik olay sayısı cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmasa da, kadınların erkeklere kıyasla daha çok TSSB geliştirdikleri bulunmuştur. Özellikle kadınlarda travmatik olaylara çocukluk döneminde maruz kalmak TSSB geliştirmek için önemli bir faktördür. Kadınlar çocukluk döneminde en fazla maruz kaldıkları travmatik olayları cinsel istismar, taciz ve tecavüz şeklinde belirtirken erkekler bu dönemde en çok maruz kaldıkları travmatik olayları ciddi trafik kazası veya yaralanma olarak belirtmiştir. Cinsel istismar, taciz ve tecavüz gibi travmatik olayların kadınlarda TSSB'ye sebep olduğu (%68), fakat erkeklerde bu travmatik olayların TSSB gelişiminde önemli düzeyde olmadığı bulunmuştur. Mültecilerle yapılan bir çalışmaya göre işkenceye hazırlıklı olma, sosyal ve aile desteği ve dini inançlar, savaş travması ve işkence sonrası TSSB'ye karşı koruyucu olabilmektedir (Johnson ve Thompson, 2008).

2.1.3. Travmatik Yaşantı Örnekleri: Savaş ve Göç

Travmatik yaşantılar dünya çapında oldukça yaygındır. Benjet ve arkadaşları (2016) tarafından altı kıta ve yirmi dört ülkede yapılan çalışmada, travmatik yaşantılara maruz kalmanın dünya çapında yaygın bir deneyim olduğu ve bireylerin üçte ikisinden fazlasının ömür boyu travmatik yaşantı bildirdiği öne çıkan başlıca bulgular olmuştur. Bu çalışma ile en çok deneyimlenen travmatik yaşantıların, ölüme veya ciddi yaralanmaya tanık olmak, sevilen birinin aniden ölümünü yaşamak, saldırıya uğramak, yaşamı tehdit eden bir otomobil kazası yaşamak, saldırıya uğramak ve yaşamı tehdit eden bir hastalık ya da yaralanma yaşama olduğu belirtilmiştir. Her on katılımcıdan yedisi en az bir travmatik yaşantı belirtirken, on katılımcıdan üçü ise dört veya beş travmatik yaşantıya maruz kaldığını belirtmiştir. Özellikle savaşların ve kriz sebebiyle yapılan zorunlu göçlerin bireylerde şiddet olaylarına maruz kalma ya da tanık olma, cinsel saldırı, sevdiklerinin ölümüne tanık olma ya da yaralanma gibi çeşitli travmatik yaşantıları deneyimledikleri rapor edilmiştir (Porter ve Haslam, 2005). Savaş ve kriz durumlarında yaşanan yerin yok olması, işkenceye uğrama, sahip olunanların kaybedilmesi ve evlerin yağmalanmasının da deneyimlenen travmatik olaylar arasında yer aldığı ifade edilmiştir (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016; Teodorescu ve ark., 2012). Travmatik yaşantı örneği olan savaş, bireylerin hem fiziksel hem de ruhsal bütünlüğünü tehdit eden ve bireyleri ölüm, fiziksel sakatlanma ya da yaralanma, başkalarını öldürme veya yaralama gibi pek çok örseleyici deneyim içerir (Acar, 2020). Ayrıca, tecavüze ya da işkenceye uğrama gibi diğer örseleyici yaşam deneyimlerini barındıran

savaş, çoklu travmaların yaşanmasına da sebep olabilir. Böylelikle, bu bireyler yaşamlarına devam edebilmek için yaşadıkları yerleri zorunlu olarak terk ederek daha güvenli bölgelere göç ederler ve göç ederken de benzer travmatik yaşantılara maruz kalabilirler (Young ve Chan, 2005). Savaş ve göç ile ilintili travmatik yaşantılar bireylerin ruh sağlığını olumsuz etkilemekte (Porter ve Haslam, 2005), bu örseleyici yaşam deneyimleri TSSB oluşumunda önemli bir risk faktörü oluşturmaktadır (Özgen ve Aydın, 1999).

2.2. Sığınmacı ve Mülteci Kavramları

Savaş, çatışma ve şiddet olaylarının artmasıyla, geçtiğimiz yüzyılda, yaşadığı toprakları terk edip sığınma talebinde bulunan kişi sayısında artış olmuştur (Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2016). Bu durum, coğrafi konumu sebebiyle göç yolları üzerinde olan ve transit ülke konumundan hedef ülke konumuna gelen ülkemiz açısından da oldukça önemli bir gelişmedir.

1951 yılında Türkiye'nin de imzaladığı Cenevre Sözleşmenin 1. Maddesinde mülteci (refugee) şu şekilde tanımlanmaktadır; “1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, dili, tabiiyeti, mensup olduğu bir toplumsal grubu veya siyasi görüşünden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebepler ile korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin sınırları dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku sebebiyle yararlanmak istemeyen, bu tür olaylar sonucunda daha önceden yaşadığı ülkenin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi olarak” tanımlanmıştır (Cenevre Sözleşmesi, 1951, s.1). Kısacası, mülteci kavramı, ırkı, dini, milliyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle haklı nedenlere dayalı zulüm ve baskı korkusu içinde olan, daha önceden ikamet ettiği ülke sınırlarının dışına çıkarak, baskı ve zulme uğrayacağı gibi haklı sebeplerle ülkesine geri dönemeyen ya da dönmek istemeyen şahısları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Sığınmacı (asylum-seeker) kavramı ise mülteci kavramından farklıdır. Sığınmacı kavramı, mülteci olabilmek için gerekli şartları taşıyan, mülteci statüsü için başvuran fakat henüz kendisine resmi otorite tarafından mültecilik statüsü tanınmayan kişidir (Perruchoud ve Redpath-Cross, 2013).

Suriye iç savaşı sebebiyle Türkiye sınırına dayanan kitlesel göç hareketi sonrası Resmi Gazete'nin 29153. Sayısında Geçici Koruma Yönetmeliği yayımlanmış ve böylece ülkesinden zorla ayrılmak zorunda kalan, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, geçici ya da acil koruma bulmak

amacıyla kitlesel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya Türkiye sınırlarını geçen, haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara “geçici koruma (temporary protection)” statüsü sağlanabileceği kabul edilmiştir (Nurdoğan, Dur ve Öztürk, 2016). Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilerin sahip olabileceği haklar ve yasal statüleri netlik kazanmıştır. Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyeliler kimliklendirilmiş ve Türkiye’de yasal olarak kalmaya hak kazanmışlardır. Ayrıca, yönetmelik kapsamında barınma, beslenme, sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetlerinden de faydalandırılmaya başlamışlardır. Kavram karmaşasını engellemek adına mevcut çalışmada Suriyeliler için “mülteci” kavramı kullanılmıştır.

Aralık 2021 tarihi itibarıyla Türkiye’de toplam 3.736.799 Suriyeli geçici koruma statüsü ile barınmakta olup 51 bin 471’i barınma merkezlerinde ve geri kalan 3 milyon 685 bin 328 kişi de şehirlerde yaşamaktadır (Mülteciler Derneği, 2022). Ayrıca en çok Suriyeliyi barındıran şehir 534 bin 96 kişi ile İstanbul olmuştur. Bu araştırmanın yürütüldüğü Hatay ili ise barındırdığı 435.650 Suriyeli sayısı ile üçüncü sırada yer almaktadır.

2.3. Mülteci Ruh Sağlığı

Savaş ve göç gibi travmatik yaşantılara maruz ya da tanık olan mültecilerin yaygın olarak ruh sağlığı problemleri yaşadığı, ruh sağlıklarının ve psikolojik iyi oluşlarının olumsuz etkilendiği bilinmektedir (Porter ve Haslam, 2005; Young ve Chan, 2015). Özellikle savaş ile ilintili yaşantılar, göç sırasındaki deneyimler ve göç sonrası yerleşilen ülkede yaşanan stresörler mülteci ruh sağlığını kümülatif olarak olumsuz etkilemektedir (Lindencrona, Ekblad ve Hauff, 2008).

Mültecilerin ruh sağlığını olumsuz etkileyen savaş yaşantıları şiddete maruz ya da tanık olma, işkence ve terör saldırıları, kaçırılma, aile bireylerinden veya sevdiklerinden ayrılma, yaşanılan yerin yok olması ve birilerinin ölümüne tanıklık etme şeklinde rapor edilmiş ve savaş travmasına maruz kalmanın duygu durum bozuklukları, anksiyete bozuklukları ve TSSB gibi ruhsal bozukluklar ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Acar, 2020; Johnson ve Thompson, 2008). Göç sırasında veya göç sonrasında rapor edilen travmatik yaşantılar ise fiziksel ya da cinsel şiddet, yeme, içme gibi temel ihtiyaçları karşılayamama, tıbbi yardım alamama ve bulaşıcı hastalıklar şeklinde belirtilmiştir (Giacco, Laxhman ve Priebe, 2018; Ibrahim ve Hassan, 2017). Hem savaş yaşantılarının hem de göç sırası ve sonrasında deneyimlenen örseleyici yaşam olaylarının mültecilerde TSBB ve depresyon gibi ruhsal bozuklukları yordadığı bulunmuştur (Acarturk ve

ark., 2007; Steel ve ark., 2009; Young ve Chan, 2015). Alanyazındaki araştırmalar ışığında, mülteci ruh sağlığını inceleyen çalışmalar, mültecilerin yaygın olarak TSSB teşhişi aldıklarını ortaya koymaktadır (Steel ve ark., 2009). Porter ve Haslam (2005) tarafından 22.221 mülteci ile yapılan çalışmada, mülteci ruh sağlığı, mülteci olmayan 45.073 katılımcıya göre karşılaştırılmış ve mülteci olan bireylerin daha fazla ruhsal bozukluklara sahip olduğu bulunmuştur. Alpak ve arkadaşları (2014) tarafından Gaziantep'te bulunan kamplarda yürütölen alışma, Suriyeli mültecilerde TSSB yaygınlığının incelenmesi bakımından yürütölen ilk çalışmadır. Bu alışmada, Suriyeli mülteciler arasında TSSB yaygınlığının %33.5 olduğu ve katılımcıların en az iki travmatik olaya maruz kaldığı bulunmuştur. Sıklıkla deneyimlenen travmatik olaylar, yakın bir arkadaşın veya aile üyesinin ölümlü (%66.2), kaçırılma, rehin alınma (%48) ve işkenceye maruz kalma olarak rapor edilmiştir. Ayrıca, deneyimlenen travmatik olayların sayısı ile TSSB teşhisi alma arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kazour ve arkadaşları (2017) tarafından Lübnan'daki kamplarda yaşayan mültecilerle yürütölen çalışmada ise TSSB yaygınlığının %27.2 olduğu rapor edilmiştir. Suriyeli mültecilerle yürütölen başka bir çalışmada ise TSSB yaygınlık oranının %83.4 olduğu bulunmuştur (Acartürk ve ark., 2017). Ayrıca aynı çalışmada depresyon yaygınlık oranı da %37.4 olarak saptanmıştır. Göçün her üç aşamasına ait (göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası) faktörlerin depresyon ile ilişkili olduğu saptanmıştır; göç öncesi mental bozukluğa sahip olma, göç sırasında tanıdığı veya yakınının işkenceye uğraması ve göç sonrasında mülteci kampının koşullarından memnun olmama bunlardan bazılarıdır. Yürütölen farklı çalışmalara bakıldığında, TSSB prevalansını inceleyen çalışmalarda prevalansın değişkenlik gösterdiği görölmektedir. Bu değişkenliğin sadece metodolojik faktörlerden kaynaklanmadığı, bu değişkenliğin farklı krizlerde farklı travma türlerine maruz kalmanın ve TSSB oluşumunda önemli bir etken olan doz-tepki ilişkisinden kaynaklanabileceği ifade edilmiştir (Steel ve ark., 2009). Dolayısıyla, bireylerin maruz kaldığı travma türlerinin de incelenmesi önem teşkil etmektedir. Campbell tarafından 2007 yılında yürütölen bir çalışmada (akt. Acar, 2020) özellikle işkenceye maruz kalmanın TSSB'yi önemli düzeyde yordadığını ortaya koymuştur. Anksiyete bozuklukları, duygu durum bozuklukları ve TSSB gibi ruhsal bozuklukların yanısıra, Kazour ve arkadaşları (2017) mülteciler arasında madde kötüye kullanım prevalansını %1.99 olarak raporlamıştır. Fakat, madde kötüye kullanım prevalansında mülteci statüsü, etnik ve dini kökenlere bağlı olarak geçerli veri toplanamadığı tahmin edilmektedir. Raporlanan bu ruhsal bozuklukların yanısıra, mültecilerde keyifsizlik,

güvensizlik, kendinden nefret etme, intihar düşünceleri, korku ve yılgınlık gibi psikolojik sorunların da görüldüğü ortaya konmuştur (Keygnaert, Vettenburg ve Temmerman, 2012).

Mülteci ruh sağlığı incelenirken, ruhsal bozuklukların sosyodemografik özellikler ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişisel faktörlere bakıldığında, daha genç yaşta göç eden bireylerin daha az semptom gösterdiği ve ruhsal bozuklukları daha az rapor ettikleri bulunmuştur (Porter ve Haslam, 2005). Aynı çalışmada, eğitim seviyesi yüksek bireylerin de daha fazla ruhsal bozukluklar belirttiği ve bunun statü kaybı ile ilişkili deneyimlenen yüksek stres düzeyi ile açıklanabileceği ifade edilmiştir. Alpak ve arkadaşları (2014) TSSB oranının erkeklere kıyasla kadınlar arasında daha yaygın olduğunu bulmuştur. Kampta yaşayan bireylerin şehirlere yerleşen mültecilere oranla daha fazla ruhsal sağlıkla ilgili semptom gösterdikleri de ortaya konmuştur (Acarturk ve ark., 2017; Kazour ve ark., 2017). Özellikle, mülteci kamplarında yaşayan mültecilerin, şehirlere yerleşen bireylere göre daha yüksek düzeyde TSSB belirtileri gösterdiği raporlanmıştır (Steel ve ark., 2009). Ayrıca sosyal desteği bulunan ve ekonomik fırsatlara erişimi olan bireylerin de ruhsal sağlıklarının daha olumlu izlendiği rapor edilmiştir (Teodorescu ve ark., 2012).

Mülteci ruh sağlığı incelenirken göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası dönemler dikkate alınmaktadır. İltica öncesinde, özellikle savaşla ilgili travmatik olaylar; göç sırasında ise göç yolunda karşılaşılan fiziksel ve ruhsal tehditler göze çarpmaktadır. Ancak Porter ve Haslam (2005) tarafından yapılan bir araştırmada iltica sonrasında yaşanan zorlukların, göç öncesi ve göç sırasında deneyimlenen travmatik olaylara kıyasla mülteci ruh sağlığını daha olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Fiziksel ve ruhsal bütünlüğü tehdit eden travmatik olaylara maruz kalan mülteciler, kendi ülkelerini terk edip başka ülkelere yerleştikten sonra da ayrımcılık, ırkçılık, yalnız yaşama, sosyal desteklerinin bulunmaması, iş bulamama, ekonomik zorluklarla karşılaşmak ya da ailelerinden uzak yaşama gibi zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Giacco, Laxhman ve Priebe, 2018; Steel ve ark., 2011). Yerleştikleri ülkede statülerinin belirsizliği veya katı mülteci politikaları, iltica sonrasında bireylerin birtakım zorluklarla karşılaşmasına ve bu sebeple ruhsal sağlıklarının da olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Özellikle, sığınma talebi reddedilen bireylerin depresyon, TSSB ve anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu bildirilmiştir (Li, Liddell ve Nickerson, 2016). Ayrıca yerleşilen ülkede yeni bir dil öğrenmek zorunda kalmanın, kültürel çatışmalar yaşamının ve ayrımcılığa maruz kalmanın da mülteci ruh sağlığı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Young ve Chan, 2015). Özetle, iltica öncesi ve

iltica sonrası faktörlerin mülteci ruh sağlığı üzerindeki etkileri kıyaslandığında, iltica sonrası faktörlerin daha etkili olduğu rapor edilmiştir. Dolayısıyla iltica sonrası karşılaşılan zorluklarla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç vardır.

2.4. Travma Sonrası Büyüme

Literatürde travma sonrasında ortaya çıkan olumsuz etkileri vurgulayan birçok çalışma bulunmakla birlikte son dönemlerde travmanın olumlu gelişmeleri de irdelenmeye başlanmıştır (Ezerbolat ve Yılmaz, 2016). Duman (2018), travma sonrası büyüme kavramının yaşanan zorlu krizler ile mücadelenin sonucunda ortaya çıktığını belirterek, olumlu yönde değişim deneyimi olarak vurgulamıştır. Tedeschi ve Calhoun (2004, s. 410), travmatik olaylarda maruz kalınan yüksek düzeyde stres sonrasında sadece olumsuz yönde değişimlerin değil, olumlu yönde de değişimlerin olabileceğini vurgulamıştır. Bu olumlu değişimlerin travmatik olayın doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmadığını, bireyin zorlu olay ile baş etme becerisi sonrası ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Ayrıca travma sonrasında oluşan olumlu değişikliklerin beş alanda gerçekleştiğini de vurgulamış ve bu değişiklikleri şu şekilde sıralamışlardır: yaşamın anlamlandırılması ile birlikte önceliklerin değiştirilmesi, kişisel farkındalık gelişimi, ilişkilerin güçlenmesi, yeni alternatiflerin farkına varılması ve manevi gelişim (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Bu olumlu değişiklikler bireylerde hayata karşın daha müteşekkik olma, bireysel gücün arttığını algılama, varoluşsal olarak anlamlandırma yapma, daha anlamlı kişilerarası ilişkiler geliştirme ve önceliklerini gözden geçirme gibi hususlarda kendilerini göstermektedir. Helgeson, Reynold ve Tomich (2006) travma sonrası büyümenin, yaşam ile ilgili değişim süreçlerini içerdiği için baş etme mekanizması ile ilişkili olmadığını, travma sonrası büyümenin bilişsel, duygusal ve davranışsal olarak olumlu değişimler olarak düşünülebileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla TSB, kişinin sahip olduğu bir baş etme becerisi olarak değil, bilişsel, duygusal ve davranışsal olumlu değişimler olarak düşünülebilir. Travma sonrasında oluşan olumlu durumları ifade etmek için ayrıca “güçlenme” (benefit finding), “strese bağlı gelişim” ve “travma sonrası gelişim” gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, travma sonrası büyüme kavramının tanımlanması tartışmalıdır. İlgili çalışmada kavram travma sonrası büyüme şeklinde ele alınacaktır.

TSB'nin afetler (Çapar, 2016; Kim ve Oh, 2018), savaş ve çatışmalar (Kira ve ark., 2013) ve kronik hastalıklar (Zeligman, Varney, Grad ve Huffstead, 2018) gibi travmatik yaşantılar sonrası görülebildiği kaydedilmiştir. Alanyazın incelendiğinde, çoklu travmalara maruz kalan

mültecilerin de TSB düzeylerinin arttığını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Hussain ve Bhushan, 2011; Rizkalla ve Segal, 2018).

2.4.1. Travma sonrası Büyümeyi Etkileyen Değişkenler

2.4.1.1. Demografik Özellikler

Travma sonrası büyümeyi etkileyen bazı çalışmalarda demografik özelliklere bakıldığında, cinsiyetin TSB ile ilişkili olduğu ve kadınların erkeklere kıyasla daha fazla travma sonrası büyüme gösterdiği bulunmuştur (Kim ve Oh, 2018; Laufer ve Solomon, 2006; Linley ve Joseph, 2004). Ancak, yapılan başka bir metaanalitik gözden geçirme çalışmasında, TSB ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunmamıştır (Helgeson, Reynolds ve Tomich, 2006). Kılıç, Magruder ve Koryürek (2016) tarafından Türkiye’de yaşayan Iraklı mültecilerle yapılan çalışmada genç bireylerde ve cinsiyet olarak kadınlarda TSB düzeylerinin daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu araştırma bulgusuyla tutarlı olarak Belizzi ve Blank (2006) tarafından meme kanseri ile mücadele eden 224 kadın katılımcı ile yapılan başka bir çalışmada da, yaşı genç olan kadınların yaşlı olan kadınlara oranla daha fazla büyüme gösterdiklerini rapor etmiştir. Ayrıca, evli olmanın travma sonrası büyüme sürecinde önemli bir faktör olduğunu ve bir partnere sahip olan bireylerde travma sonrası büyüme seviyesinin daha yüksek olduğu da vurgulanmıştır. Fakat Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından yapılan çalışmada, yaş ve TSB arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yapılan bir başka araştırmada ise, azınlık grup üyelerinin, azınlık olmayanlara oranla travma sonrası büyüme (benefit finding) düzeyinin daha fazla olduğu öne sürülmüştür (Helgeson, Reynold ve Tomich, 2006)). Azınlık grup üyelerinin, daha fazla stresörle karşılaştıkları belirtilerek, stresörlerle baş etme özelliklerinin güçlenebileceği vurgulanmıştır.

2.4.1.2. Travmatik Olayın Türü

Travmayı türlerine göre sınıflandırmanın zor olduğu bilinse de, travma türleri ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar bulunmaktadır (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016; Kira ve ark., 2013). Kira ve arkadaşları (2013) travmatik stresörleri travmalardan etkilenen zihinsel işlevlerin ortaya çıkmasına göre sınıflandırır. Buna göre travmayı altı tür olarak belirlemişlerdir; bağlanma travmaları (ebeveyn terki vb.), bireyleşme/kimlik ve kişisel travmalar (tecavüz, cinsel veya fiziksel istismar gibi), toplu veya paylaşılan travmalar (soykırım, ayrımcılık gibi), kendini gerçekleştirme veya rol kimliği travmaları (işte başarısız olma, beklenmedik bir şekilde işten kovulma, okulda başarısız olma gibi), fiziksel hayatta kalma travmaları (trafik kazası gibi) ve

ikincil travmalar (travmatik olaya tanık olma ya da travmaya maruz kalan bireylere iş gereği müdahale etme gibi). Ayrıca taksonomi dört farklı travma türü arasında ayırım yapar; Tip 1 travmalar (travmatik bir olay bir kez meydana geldiğinde ve bittiğinde, trafik kazası gibi), Tip 2 travmalar (travmatik olay geçmişte birkaç kez meydana geldiğinde ve bittiğinde, fiziksel ve/veya cinsel istismar gibi), Tip 3 travmalar (travmatik olay meydana geldiğinde, meydana gelmeye devam ettiğinde ve durmadığında, ayrımcılık ve ırkçılık gibi) ve Tip 4 travmalar (farklı maruziyet ve travma türlerinin birikimli etkilerinden oluşan kümülatif travmaların olması gibi) (Kira ve ark., 2013). Travma türleri ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan biri olan Kılıç, Magruder ve Koryürek'in (2016) çalışması kişisel travmalara (cinsel ve/veya fiziksel istismar) maruz kalan bireylerin daha az düzeyde TSB gösterdiğini, fakat toplu, paylaşılan travmalara (kayıp, afetler gibi) maruz kalanların ise daha yüksek düzeyde TSB gösterdiğini rapor etmiştir. Farklı travma türlerinin bireylerde oluşacak TSB'yi farklı düzeylerde etkilediğini ortaya çıkaran çalışmada, fiziksel ve cinsel istismar gibi bir kişiyi hedef alan ve insan tarafından meydana gelen travmaların daha az TSB ile ilişkili olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda, afetler gibi travmatik olayların topluluğu hedef alması ile bireylerin daha yüksek düzeyde TSB gösterdikleri belirtilmiştir. Kira ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen çalışmada ise katılımcıların birden fazla travma türüne maruz kaldıkları bulunmuştur. Kümülatif travmaların TSB ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca fiziksel hayatta kalma travmaları ve ikincil travmaların da TSB ile pozitif yönlü ilişkili olduğu belirtilmiştir. Irkçılık ya da yoksulluk gibi kolektif kimlik travmalarının (Tip 3 travmalar) TSB ile negatif yönlü bir ilişkisinin olduğu bulunmuştur. Kılıç, Magruder ve Koryürek'in (2013) çalışma bulgularının aksine, bu çalışmada cinsel ve fiziksel istismarın TSB ile ilişkili olmadığı saptanmıştır. Ayrıca bağlanma travmalarının da TSB ile ilişkili olmadığı belirtilmiştir. Travma türleri ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların kısıtlı ve birbiriyle tutarsız olması sebebiyle daha fazla çalışma yürütülmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.4.1.3. Travmatik Olayın Şiddeti

Bireylerde yüksek düzeyde stress yaratan travmatik olayların bireyleri sadece olumsuz yönde etkilemediği ve bireylerdeki büyümede rol aldıkları bilinmektedir. Kişide yüksek düzeyde stress yaratan olay ile ilişkili faktörlerden olayın şiddetinin büyümede etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Helgeson, Reynold ve Tomich (2006) tarafından yapılan çalışmada olayın şiddeti ve büyüme arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Olayın nesnel şiddeti ile bireyin olay ile ilişkili öznel stres algısının büyüme ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Böylece

bireylerin yaşamları ve yaşama biçimleri üzerinde anlamlı ya da ciddi değişikliklere yol açabilecek travmatik olayların şiddetli olması gerektiği vurgulanmıştır. Bellizi ve Blank (2006) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise kanser teşhisi alan kadınlardan şiddetli duygusal stres tepkisi gösterenlerin daha yüksek düzeyde TSB rapor ettikleri belirtilmiştir. Yakınlarını kaybeden kişiler ile yapılan bir araştırmada ise, birinci dereceden yakınını kaybeden bireylerin TSB oranlarının, ikinci derece yakınını kaybedenlere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Birinci dereceden yakınını kaybeden katılımcılar travma şiddetini ikinci dereceden yakınını kaybeden bireylere göre daha yüksek bildirmiştir. Buna göre kayıp birey için ne kadar önemliyse ve büyük algılanıyorsa, TSB'nin o kadar fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Böylelikle travma şiddeti ile yası takip eden TSB'nin ilişkili olduğu belirtilmiştir (Armstrong ve Shakespeare-Finch, 2011).

2.4.1.4. Travma Sonrası Stres Belirtileri

TSB travmatik bir olayın takip ettiği psikolojik stress ve TSSB semptomlarının dramatik etkisi ile ilişkilidir (Teodorescu ve ark., 2012). TSSB belirtilerinin TSB ile ilişkili olduğu ve bu belirtilerin büyümeyi engellemediği ortaya konmuştur (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016). TSB ve TSSB arasında pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu ortaya koyan bir diğer çalışma ise Acar (2020) tarafından Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler üzerinde yapılmıştır. Bireyin yaşadığı travmatik bir olay sonrasında ruh sağlığının bozulması ve aynı zamanda büyüme yaşaması, bireyin kendisi, diğerleri ve dünya hakkında sahip olduğu varsayımlarının yıkılması ile ilişkilendirilmiştir. Yine de TSB ile TSSB arasındaki ilişkiyi rapor eden çalışmalar alanyazında tutarsızlık göstermektedir. Kira ve arkadaşları (2013) tarafından yapılan çalışmada TSB ve TSSB belirtilerinin ilişkili olmadığı bulunmuştur. Aynı zamanda Suriyeli mülteciler ile yapılan başka bir çalışmada da TSSB ile TSB arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (Rizkalla ve Segal, 2018). (

2.4.1.5. Sosyal Destek

Travma sonrası büyümeyi araştıran çalışmalarda, travma sonrası büyüme ile sosyal destek arasında bir ilişki bulunmuştur (Linley ve Joseph, 2004; Teodorescu ve ark., 2012). Algılanan sosyal desteğin travma sonrası büyümede önemli bir rolü olduğu saptanmış iken, zayıf sosyal ağı ve zayıf sosyal entegrasyonun da TSB ile negatif yönlü bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Kroo ve Nagy (2011) tarafından Somalili mültecilerle yapılan çalışma da sosyal destek ve TSB arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Linley ve Joseph (2004) sosyal desteğin değil,

ancak sosyal destek memnuniyeti ile duygusal sosyal desteğin TSB ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

2.4.1.6. Baş Etme Becerileri

Alanyazında travmatik stresörler ile başa çıkma becerilerinin TSB düzeyi ile ilişkisini inceleyen araştırmalar vardır. Travmatik olayları takiben yaşanan stresörlerle başa çıkmada bilişsel-duygusal başa çıkma stratejilerinin etkili olduğu bulunmuştur (Hussain ve Bhushan, 2011). Bu stratejilerden, pozitif yeniden odaklanma, planlamaya yeniden odaklanma, perspektife koyma ve katastrofize etmenin travmatik deneyimler ve TSB arasında düzenleyici bir etkisi olduğu bulunmuştur. Katastrofize etme dışında diğer başa çıkma becerilerinin olumlu stratejiler olduğu ve olumlu bilişsel başa çıkma stratejileri olarak düşünme paternimizi değiştirerek bazı şeyleri daha olumlu görmemizi sağladıkları vurgulanmıştır. Düşünme paternindeki bu olumlu değişim büyüme için gerekeni sağlamaktadır. Aynı çalışmada, olumsuz başa çıkma stratejisi olarak değerlendirilen katastrofize etmenin de travmatik deneyimler ve TSB arasında düzenleyici etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Travma süresince katastrofik tepkilerin zararlı veya negatif semptomlara sebep olabileceği bilirse de aynı zamanda bu katastrofik tepkiler şema değişikliğinin nihayetinde büyümeye yol açabilmesi için bir katalizör görevi görebilir. Travmatik deneyimler ve TSB arasında düzenleyici etkisinin bulunduğu bu stratejilerin hepsinin bireylerde olumlu yönde bilişsel patern değişikliğini sağladığı görülmektedir. Başka bir çalışmada ise kabul etme, olumlu yeniden yorumlama ve olumlu dini başa çıkma stratejilerinin TSB düzeyi ile olumlu yönde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Linley ve Joseph, 2004). Duygu odaklı başa çıkmanın da aynı şekilde TSB ile olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler ile yapılan bir çalışmada ise (Acar, 2020) katılımcıların orta-yüksek düzeyde problem odaklı başa çıkma stratejileri kullandıkları, düşük-orta düzeyde ise olumsuz başa çıkma stratejilerini kullandıkları saptanmıştır. Çalışma bulgularına göre, problem odaklı, duygu odaklı ve olumsuz başa çıkma tutumları TSB’nin alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu bir değişime neden olmuştur. Ancak TSB’nin al boyutları olan kendilik algısı ve manevi-felsefi olumlu değişim yalnızca problem odaklı ve duygu odaklı başa çıkma stratejileri ile ilişkili bulunmuştur. Olumsuz başa çıkma tutumları ile TSB’nin bu alt boyutları arasında herhangi anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

2.4.2. Travma Sonrası Büyüme Açıklayan Modeller

TSB ile ilişkili modeller, TSB'nin kavramlaştırılmasını ve bu olumlu değişimi etkileyen etmenleri açıklamayı hedeflemektedir.

2.4.2.1. Yaşam Krizleri ve Kişisel Gelişim Modeli

Yaşam Krizleri ve Kişisel Gelişim Modeli 1992 yılında Schaefer ve Moss tarafından geliştirilmiştir (Çayan, 2021). Bu model ayrıca Schaefer ve Moss Modeli olarak da bilinmektedir. Bu modelde travmatik olaylara verilen tepkilerin, birbirleriyle ilişkili olan faktörlerden etkilendiği ve birbirleriyle ilişkili olduğu vurgulanmaktadır. Bu model, travmatik yaşam olaylarına karşı bireylerin gösterdiği tepkilerin ve travmatik deneyimlerle başa çıkma sürecinin bireysel, sosyal, çevresel ve kültürel değişkenler ile bağlantılı olabileceğini belirtmektedir. Modeli geliştiren Schaefer ve Moss'a göre (1992, akt. Çayan, 2021) travma meydana gelmeden önceki bireysel ve çevresel kaynaklar travmatik olayı ve travmatik olay sonrası etkilemektedir. Ayrıca bu kaynaklar travmatik stresörlerle başa çıkma yöntemlerini, kişinin bilişsel değerlendirmelerini ve TSB düzeyini de etkilemektedir. Burada bahsedilen bireysel kaynaklar sosyodemografik özellikler, sağlık, travmatik olay meydana gelmeden önceki deneyimler, motivasyon, mizaç ve özyeterlilik olarak belirtilmiştir. Çevresel faktörler ise kültürel değerler, sosyal destek ve ekonomik kaynaklar şeklinde ifade edilmiştir. Buna ek olarak, olayın şiddeti, zamanlaması ve süresi gibi travmatik olay ile ilgili faktörlerin de TSB düzeyini etkilediği düşünülmektedir. Bireysel ve çevresel kaynaklar ile travmatik olaya ilişkin faktörlerin etkisiyle bireylerde meydana gelen bu olumlu değişim TSB olarak ifade edilmektedir. TSB gelişimi için baş etme yöntemlerinin önemi vurgulanmıştır (Acar, 2020). Problem odaklı ve kaçınarak baş etme yöntemlerinin özellikle travmatik olay ve etkileri ile baş etmede etkili olduğu ve bunun sonucunda da bireylerin kişisel ve sosyal alanlarında olumlu değişimlerin meydana gelmesi TSB olarak düşünülmektedir.

2.4.2.2. İşlevsel-Betimsel Model

Travma sonrası büyüme açıklayan en kapsamlı modellerden biri olan İşlevsel-Betimsel Model, gelişim sürecini travma öncesi ve travma sonrası etmenlerin etkileşimi ile açıklar (Joseph ve Linley, 2006). Bu model, bireylerin kendileri için neyin önemli olduğunu ve istedikleri gibi bir yaşam için nelerin gerekli olduğunu bilme noktasında bireylerin doğuştan gelen yeteneklerine atıfta bulunur. Bu modelde her ne kadar bireyin doğuştan gelen yeteneklerine atıfta bulunulsa da, sosyal çevrenin özerklik ya da yeterlilik gibi ihtiyaçları karşılayabilmesi halinde TSB'nin

gerçekleşebileceği vurgulanmıştır. Çünkü sosyal çevre büyüme için gereken koşulları sağladığında travma ile ilgili yeni bilgileri olumlu şekilde değiştirmenin insan doğası olduğu savunulmuştur. Travmatik olay ile ilgili yeni bilgiler aktif bellekte depolanır ve işlenmeyi bekler. Ancak bu, bireylerde yüksek düzeyde bir sıkıntı, uyarılmalara ve bu uyarılmalar sonucu kaçınma durumlarına yol açar. Kaçınma durumları artık mevcut olmadığında travmatik olay ile ilgili bilgilerin işlenmesi ve bilişsel olarak özümsemesi gerçekleşir. Böylece travmatik belleğin özümsemesi ile ortaya çıkan yeni bilgileri yerleştirmek için bireyler mevcut şemalarını gözden geçirir. Burada ya travma ile ilgili yeni bilgiler bireyin dünya ile ilgili sahip olduğu şemalar içinde özümsemelidir ya da bireyin dünya ile ilgili şemaları travma ile ilgili yeni bilgileri barındırmalıdır. Örneğin travma mağdurları dünyadaki adalet duygularını sürdürmek için genellikle başlarına gelen olaylarda kendilerini suçlama eğilimindedirler. Bu, aslında travma ile ilgili yeni bilgileri dünya ile ilgili şemaları içinde adil olarak özümseme girişimidir. Fakat travma ile ilgili deneyimlerini rastgele bir olay olarak değerlendiren kişiler ise bu yeni bilgiyi, yani dünyanın adil bir dünya olmadığını, bunun yerine rastgele bir dünya olduğu görüşüne uyum sağlamak için dünya ile ilgili mevcut şemalarını değiştirmek zorunda kalırlar. Dolayısıyla, bu modele göre travma ile ilişkili zorlukların çözümlenmesine yönelik üç bilişsel sonuç ortaya çıkar. Birincisi, travma ile ilgili deneyimlerin özümsemesidir (assimilation). Fakat özümseme tek başına bireyi gelecek travmalara karşı savunmasız bırakır. İkincisi, travma ile ilgili deneyimlerin olumsuz bir şekilde yerleştirilmesidir (accommodation) ve bu, stress, sıkıntı ya da psikopatolojilere yol açar. Üçüncüsü ise, bireyin travma ile ilgili yeni bilgileri olumlu bir şekilde yerleştirmesi büyümeye neden olur. Çünkü birey dünya ile ilgili görüşlerini/şemalarını travmatik olay ışığında edindiği yeni bilgiler ile birlikte geliştirir ve değiştirir.

2.4.2.3. Betimsel-İşlevsel Model

1995 yılında Tedeschi ve Calhoun (akt. Çayan, 2021) tarafından geliştirilen Betimsel-İşlevsel Model, travma öncesi, sırası ve sonrasındaki faktörleri inceleyen bir modeldir. Bu modelde, travmatik olayın kendisinin değil, fakat travmatik olay sonrasındaki faktörlerin TSB gelişiminde önemli olduğu vurgulanmaktadır (Acar, 2020). Tedeschi ve Calhoun bu modeli açıklarken deprem metaforunu kullanmakta ve travmatik olayların bireyde “sismik” bir etki bıraktığını belirtmektedirler. Travmatik olaylar, bireyin travma öncesi sahip olduğu inançları, hedefleri ve stress yönetme becerilerini paramparça ederek travma öncesi şemalara meydan okurlar (Joseph ve Linley, 2006). Böylece bireyler ne olduğunu anlamaya ve travmatik olaya karşı

duygusal tepkileri ile başa çıkmaya çalışırlar. Travma sonrasındaki durum bilişsel olarak yeniden işleme, yapılandırılmaya ve anlamlandırılmaya çalışılır (Acar, 2020). Bilişsel olarak yeniden işleme, yapılandırma ve anlamlandırma süreci ruminasyon ile ilişkilidir. Bu ruminatif düşünceler birey için rahatsız edici olsa da, travma öncesinde bireyin sahip olduğu şemayı yeniden oluşturmaya, inşa etmeye olanak sağlar (Joseph ve Linley, 2006). Bu ruminatif süreç, yeni baş etme becerilerinin oluşması ve travma sonrası yeni şemaların inşa edilmesi için mevcut kaynaklardan etkilenir. Ayrıca sosyal destek ağlarından da etkilenir. Bu aşamada, başarılı başa çıkma ile duygusal sıkıntı azalır ve travmatik olay ile birlikte sarsılan ve geçersiz kalan inançlardan ayrılma da kolaylaşır. Böylelikle, bireyin yeni anlamlar inşa etmesi mümkün olmakta ve travmatik olay öncesi, sonrası ve sonrası yeniden inşa edilerek TSB ortaya çıkmaktadır.

Betimsel-İşlevsel Model'e göre büyüme bireyin yaşamında beş alanda görülmektedir (Acar, 2020). Bunlar şu şekilde sıralanabilir; kişilerarası ilişkilerde değişimler, kendilik algısında değişiklikler, yaşamın değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim. Kişilerarası ilişkilerde değişimler travmatik olay sonrasında daha yakın ve anlamlı ilişkiler kurmayı, ilişkilerde duyguları daha fazla göstermeyi içermektedir. Ayrıca travmatik olay sonrası bireyler başkalarına karşı daha empatik veya şefkatli olabilirler. Kendilik algısında değişiklikler ise bireyi güçlü hissettiren ve travmatik olay sonrası kendini "mağdur" değil, "hayatta kalan" olarak algılaması ile ilişkilidir. Yaşamın değerinin farkına varma ise hayattaki önceliklerin değişmesi ve yaşama ilişkin memnuniyetin artmasını kapsamaktadır. Yeni seçeneklerin fark edilmesi, yeni amaçlar oluşturarak bireyin travmatik olay öncesi fark etmediği durumları farketmesini ifade etmektedir. Son olarak, inanç sistemindeki gelişim ise manevi inanç sistemlerinin yeniden inşasıdır. Bu gelişim bazı bireylerde dini inançlara bağlılığın artması veya Tanrı'ya olan inancın artması şeklinde ortaya çıkabilir.

2.5. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar ve TSB İlişkisi

İltica sonrası yaşanan zorluklar (İSYZ), bilinmezliklerin çok olması, sosyal ve duygusal sonuçların olduğu, farklı bir kültürle ve ayrımcılığa maruz kalınmasıyla birlikte travmatik bir deneyimdir (Porter ve Haslam, 2005; Young ve Chan, 2015). İltica sonrası yaşanan zorlukların mültecilerin ruh sağlığını olumsuz etkilediği yukarıda açıklanmıştır. İltica sonrası yaşanan zorlukların, bireylerde TSB'yi etkileyebileceği sınırlı çalışmalarla ortaya konmuştur (Ferris ve Forrest Bank, 2018; Teodorescu ve ark., 2012). İltica sonrasında karşılaşılan zorluklarla birlikte

mülteciler yüksek düzeyde strese maruz kalmaktadır. Kira ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen bir çalışmada, bu zorlukların ve yaşanan yüksek stres düzeyinin bireyleri sadece olumsuz etkilemekle kalmayıp olumlu değişimlere de neden olduğunu ortaya koymuştur. Aynı çalışmada, çoklu travmatik yaşantıların TSB düzeyini yordadığı bulunmuş fakat bireyin sosyal izolasyon, dışlanma gibi toplumsal travmalara maruz kalmasının TSB düzeyi ile negatif bir ilişkisi olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla iltica sonrası yaşanan zorluklar ile TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ferriss ve Forest Bank (2018) tarafından Somalili mültecilerle yürütülen bir çalışmada da sosyal izolasyon ve kültürel etkileşimdeki stresin TSB düzeyini etkilediği bulunmuştur. Norveç'te bulunan mültecilerle yapılan çalışmada ise işsizlik, sosyal desteğin ve entegrasyonun olmaması gibi iltica sonrası stresörlerin TSB ile negatif bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Teodorescu ve ark., 2012). Bahsedilen bu araştırmalar, iltica sonrası yaşanan zorluklar ve TSB düzeyini açıklayan sınırlı çalışmalardır. İltica sonrası yaşanan zorlukların mülteci ruh sağlığı üzerindeki etkisi de düşünüldüğünde, bu zorlukların TSB ile ilişkisini açıklayabilecek daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni ve Örneklem

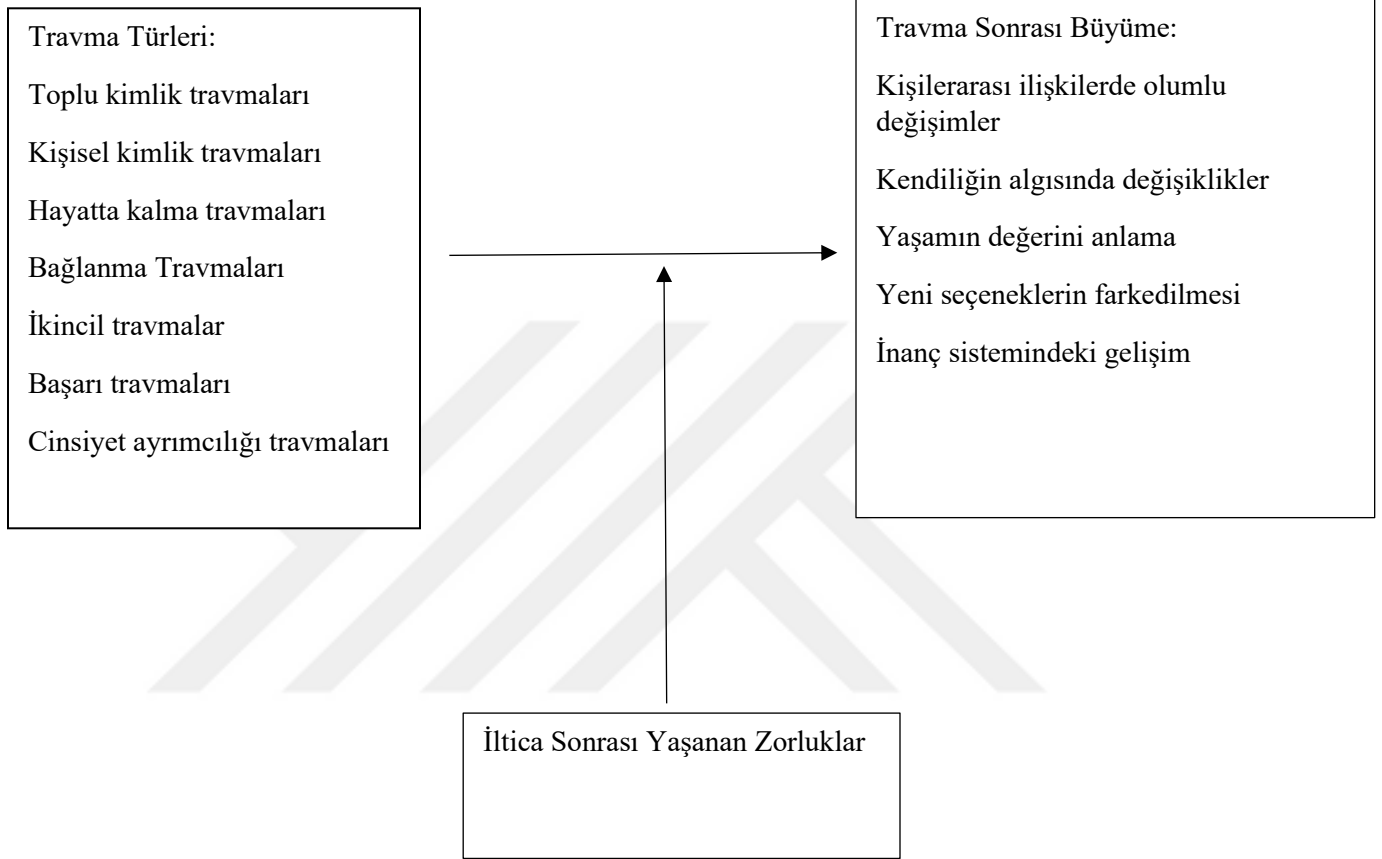
Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantıları ile travma sonrası büyümeleri arasındaki düzenleyici etkisinin incelendiği bu araştırma korelasyonel desenle gerçekleştirilen bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır. Bununla birlikte çalışma evreni Hatay ilinde yaşayan 18-65 yaş aralığındaki Suriyeli mültecilerdir. Katılımcılar amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Örneklem büyüklüğünü belirlemek için Yamane formülü kullanılmıştır (Singh ve Masuku, 2014). Araştırmanın örneklemini $n = \frac{Nt^2}{pq} / (d^2 (N-1) + t^2 pq)$ formülü ile ve 0.05 hata payı ve %95 güven düzeyi ile 399 olarak bulunmuştur. Belirlenen örnekleme ulaşabilmek için 603 katılımcıdan veri toplanmıştır. Araştırmanın dışlama ölçütleri; 18-65 yaş aralığını karşılamıyor olması, ana dilin Arapça olmaması, Suriye iç savaşı sebebiyle göç edilmemiş olması ve ciddi zihinsel bir engelin olması olarak belirlenmiştir. Ayrıca, ölçeklerde eksik madde işaretleyen, ölçek maddelerini okumadan yanıtlayan veya ölçekleri tamamlamayan katılımcılara ait veriler de veri setinden çıkartılmıştır. Böylelikle araştırmanın örneklemini, 18-65 yaş aralığında 301 kişi oluşturmuştur.

Katılımcıların %63.8’i (n=192) kadın, %36.2’si (n=109) erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Örneklemdeki katılımcıların yaş aralığı Tablo 2’de görüldüğü gibi 18-65 yaş aralığında değişmektedir. Ayrıca, katılımcıların yaş ortalaması ($\bar{X}$) 36.94, standart sapması (SS) ise 11.34 olarak bulunmuştur. Katılımcılara ilişkin diğer demografik bilgilere ‘Bulgular’ kısmında detaylı yer verilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Yaş Dağılımı

	N	$\bar{X}$	Medyan	Minimum	Maksimum
Yaş	301	36.94	37	18	65

3.2. Araştırmanın Modeli

Şekil 1. Suriyeli mültecilerde Travma Sonrası Büyümeye İlişkin Model

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, kişisel bilgi formu, travma türleri için Kümülatif Travma Ölçeği (CTS-S), TSB düzeyini belirlemek için Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI) ve göç sonrası yaşanan zorlukları belirlemek için İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada, katılımcıların sosyodemografik bilgilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış 15 maddelik Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel Bilgi Formu oluşturulurken ilgili alanyazında yer alan ve önemli bulunan sosyodemografik özellikler gözlemlenmiştir. Kişisel Bilgi Formu'nda katılımcıların demografik özelliklerine yönelik yaş, cinsiyet, yaşadığı yer ve ne kadar zamandır Türkiye'de yaşadığı, sosyoekonomik durumu,

Suriye'deki mesleği ile Türkiye'deki iş durumu gibi bilgiler yer almıştır. Kişisel Bilgi Formu Ek 2'de sunulmuştur.

3.3.2. Kümülatif Travma Ölçeği (CTS-S)

Kümülatif Travma Ölçeği Kira ve arkadaşları (2008) tarafından geliştirilen, kümülatif travmaların oluşumu, sıklığı, türü, olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri ölçen 34 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin orijinal dili İngilizce'dir, fakat daha sonra Arapça da dahil olmak üzere İspanyolca, Lehçe, Korece, Türkçe ve Nijerce dillerine çevrilmiştir. Ölçeğin Arapça uyarlaması Kira ve arkadaşları (2008) tarafından Iraklı mülteciler ile yapılmıştır. Ölçeğin sıklığa ilişkin sorusu katılımcıların her bir maddeye yanıt olarak, travmatik bir olayla ilgili deneyimlerini belirtmek üzere yapılandırılmıştır. Katılımcıların travmatik olayı yaşadıklarını onaylamaları halinde, olayın etkisini yedili Likert tipi bir ölçekte belirtmeleri istenmektedir (1= son derece olumlu; 7=son derece olumsuz). Ölçek ilk olarak 32 madde olarak geliştirilmiş, daha sonra ise toplum şiddeti, doğum travması (komplikasyonlu doğum) ve suç işleme travmasını içeren maddeler de eklenerek son halini almıştır. Sonradan eklenen bu maddeler ilgi duyan araştırmacılar için opsiyonel olarak eklenmiştir. Ölçek, kümülatif travmatik olmayan stresörlere (3 madde) ek olarak yedi travma tipini tanımlamaktadır: toplu kimlik travması (7 madde), kişisel kimlik travmaları (6 madde), hayatta kalma travmaları (6 madde), bağlanma travmaları (2 madde), ikincil travmalar (7 madde), başarı travmaları (2 madde) ve cinsiyet ayrımcılığıdır (2 madde). Ölçeğe göre, kolektif kimlik travmaları, savaş ve işkenceye maruz kalma ile ilgili travmaların yanı sıra ırk, etnik köken veya ulusal kökene dayalı ayrımcılığı içermektedir. İkincil travmalar, başka bir birey veya grubun başına gelen travmatik bir olaya tanık olmayla ilgili ve sosyal bağımlılığı etkileyen travmaları içermektedir. Kişisel kimlik travmaları cinsel istismar, tecavüz, ensest ve soygunla ilgili travmaları içermektedir. Hayatta kalma travmaları, araba kazalarını, yaşamı tehdit eden hastalıkları ve doğal afetleri içerir. Bağlanma travmaları, ebeveynler tarafından terk edilmeyi içermektedir. Başarı travmaları, okulda veya işte başarı gibi yaşam hedeflerine ulaşılmasıyla ilgili travmatik stres faktörlerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, ebeveynler (aile) tarafından yapılan cinsiyet ayrımcılığını, toplum ve kurumlar tarafından yapılan cinsiyet ayrımcılığını içerir. İç tutarlılığı saptamak için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .85 olarak belirlenmiştir. Kümülatif Travma Ölçeği, çok sayıda sosyokültürel gruptan yetişkin ve ergenlerden oluşan çeşitli klinik ve topluluk örnekleriyle kullanılmış ve yeterli güvenilirliğe (.80 ile .92 arasında değişen bir alfa değeri ile), iyi yapı geçerliliğine sahip olduğu gösterilmiştir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi, altı faktörün toplam

varyansın %58.73'ünü açıkladığını ortaya koymuştur. Birinci faktörün yükleri.14 ile .79 arasındadır. İkinci faktöre ait yük değerleri ise 0.08 ile .76 arasında bulunmuştur. Üçüncü faktör yükleri .07 ile .76 aralığındadır. Dördüncü faktör yükleri .14 ile .78 arasındadır. Beşinci faktör .12 ile .73 arasında bulunmuştur. Son olarak altıncı faktör ise .34 ile .73 arasındadır (Kira ve ark., 2008). Ölçekten hem toplam puan hem de her alt boyut (travma türleri) için puan elde edilmektedir. Genel puan ile alt boyutlar bazında elde edilen puanların yükselmesi travma(lar)dan daha olumsuz etkilenildiği anlamına gelmektedir. Kümülatif Travma Ölçeği Ek 3'te sunulmuştur.

3.3.3. Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI)

Travma Sonrası Büyüme Envanteri katılımcıların maruz kaldıkları travmatik olay sonrasında yaşadıkları büyümeyi ölçmek amacıyla Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 21 maddeden oluşmaktadır ve 0-5 arasında puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınan yüksek puan, kişinin travmatik yaşantı sonrasında yüksek düzeyde bir büyüme yaşadığını göstermektedir. Yapılan faktör analizi ile ölçeğin beş alt boyutu saptanmıştır; kişilerarası ilişkilerde olumlu gelişim, kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler, yaşamın değerini anlama, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim. Alt boyutlar için örnek maddeler; kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim alt boyutu için "Kendimi diğer insanlarla daha yakın hissetmeye başladım.", kendiliğin algılanmasındaki değişim için "Düşündüğümde çok daha güçlü olduğumu keşfettim.", yaşamın değerini anlama için "Kendi hayatıma verdiğim değerde büyük bir artış oldu.", yeni seçeneklerin fark edilmesi için "Yaşamım için yeni bir yön belirledim." ve son olarak inanç sistemindeki gelişim için "Manevi konuları daha iyi anlamaya başladım." olarak verilebilir. Ölçeğin iç tutarlılığının $\alpha = 90$ düzeyinde olduğu belirtilmektedir. Ölçeğin Arapça geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Kira ve arkadaşları (2012) tarafından Avustralya'da yaşayan Orta Doğulu mülteciler ile yapılmıştır. Ölçeğin Cronbach alpha katsayısı .96 olarak bulunmuştur. Ayrıca alt ölçeklerin iç tutarlılıklarının alfa değerleri .60 üzerindedir. TSBE Ek 4'te sunulmuştur.

3.3.4. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD)

Ölçek Silove ve arkadaşları (1997) tarafından Sidney'deki mülteciler ile yapılan görüşmeler sonrasında, mültecilerin yerleştikleri yeni ülkelerde karşılaştıkları güncel yaşam zorluklarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, her maddesi 0 (Sorun değil/ hiç yaşamadım) - 4 (Çok ciddi bir sorun) arasında puanlanan Likert tipi bir ölçek olup toplam 23

maddeden oluşmaktadır. Yapılan faktör analizinde ölçeğin beş alt boyutu bulunmuştur; mülteci olma süreci; sağlık, refah ve sığınmacı sorunları; aile kaygıları; genel adaptasyon stresleri; ve sosyal ve kültürel izolasyondur.

Ölçeğin Arapça versiyonu 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Arapça versiyonu çeviri-geri çeviri yöntemi ile oluşturulmuş olup kullanıldığı araştırmalarda başarılı bir şekilde son 12 ay içerisinde yaşanan iltica sonrası zorlukları açıklamıştır (Nickerson ve ark., 2015a; Nickerson ve ark., 2015b; Schick ve ark., 2016). Katılımcıların son 12 ayda yaşadıkları iltica sonrası problemleri en düşük puan olarak 0=hiç sorun olmadığı ve en yüksek puan olarak 5= çok ciddi sorun şeklinde değerlendirmeleri istenir. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması, kişinin yaşadığı iltica sonrası zorlukların yüksek seviyede olduğu anlamına gelmektedir (Schweitzer, Melville, Steel ve Lacherez, 2006). İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği Ek 5'te verilmiştir.

3.4. İşlem

Gaziantep Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurul onayı (Ek 6) alındıktan sonra Hatay ilinde faaliyet gösteren ve mültecilerle çalışan MSYD İnsani Yardım Derneği'nden izin alınmış (Ek 7) ve dernek çalışanlarının yardımıyla mültecilere ulaşılmıştır. Veriler 2022 yılının Mart ile Mayıs ayları arasında toplanmıştır. Ölçekler, MSYD İnsani Yardım Derneği'ne ait özel bir odada gerçekleştirilen yüz yüze görüşmeler ile uygulanmıştır. Görüşmeler katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmesi, onamlarının alınması ve anketlerin doldurulmasını kapsamıştır. Böylelikle katılımcılara, kendisi ile ilgili her türlü kişisel bilginin gizli kalacağına, verdikleri yanıtların sadece bilimsel amaçla kullanılacağına ve istedikleri zaman çalışmayı bırakabileceklerine dair bilgiler verilmiş, çalışmaya gönüllü katıldıklarına dair sözlü ve yazılı onamları (Ek 1) alınmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Kümülatif Travma Ölçeği (CTS), Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI) ve İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD) katılımcılara formlar hakkında eğitilmiş ve anadili Arapça olan 3 dernek çalışanı tarafından sırasıyla uygulanmıştır. Katılımcılardan maddeleri dikkatli bir şekilde okumaları ve samimi şekilde cevaplamaları istenmiştir. Uygulama ortalama 45-50 dakika sürmüştür. Ölçeklerin doldurulması kâğıt kalem yoluyla yapılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen tüm veriler SPSS for Windows 22.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Ayrıca araştırma sorularına ilişkin regresyon analizi SPSS Process uzantısı aracılığıyla yapılmıştır (Hayes, 2012). Çalışmanın istatistiksel analizleri öncesi, analizler için gerekli sayıtların karşılanıp karşılanmadığını test etmek amacıyla sürekli değişkenlere ait verilerin çoklu bağlantılılık, normallik ve uç değerler analizleri yapılmıştır. Elde edilen verilerden normal dağılım göstermeyen değişkenler regresyon analizlerine dâhil edilmemiştir.

Araştırma sorularına ilişkin analizleri yapabilmek amacıyla çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Ayrıca demografik veriler ve sürekli değişkenlere ilişkin betimleyici analizler, travma türlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin bağımsız gruplar için t-testi, normal dağılım göstermeyen KTÖ alt boyutları için Mann-Whitney U testi ve değişkenler arası korelasyon için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Demografik Verilere İlişkin Betimsel İstatistikler

Katılımcıların %63.8'i (n=192) kadın, %36.2'si (n=109) erkek katılımcılardan oluşmaktadır. Örneklemdaki katılımcıların yaş aralığı 18-65 yaş arası olup yaş ortalaması 36.94 ± 11.34 olarak bulunmuştur.

Çalışmaya katılan katılımcıların medeni durumları incelendiğinde %67.1'inin (n=202) evli, %15'inin (n=45) bekâr, %7.3'ünün (n=22) dul ve %6.03'ünün (n=18) ise boşanmış/ayrı oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %4'ü (n=12) bu soru için "cevaplamak istemiyorum" seçeneğini seçmiştir.

Katılımcıların Suriye'de yaşadıkları yer sorulduğunda, %32.6'sı (n=98) İdlip, %28.9'u (n=87) Lazkiye, %19.6'sı (n=59) Halep, %7.6'sı (n=23) Humus, %7'si (n=21) Hama, %4'ü (n=12) Şam ve son olarak %0.3'ü (n=1) ise Rakka olarak belirtmiştir.

Bireylerin Türkiye'de yaşadıkları süre ortalamaları yıl bazında 8.21 ± 1.89 olarak hesaplanmıştır. Aynı zamanda, katılımcıların sahip oldukları çocuk sayısı ortalaması 2.94 ± 2.27 olarak bulunmuştur. Aile içindeki kişi sayısına bakıldığında ortalamanın 5.91 ± 2.22 olduğu saptanmıştır.

Örneklemin eğitim durumu incelendiğinde %34.9'unun (n=105) lise, %33.6'sının (n=101) ortaokul, %21.9'unun (n=66) ilkokul, %9'unun (n=27) üniversite, %0.3'ünün (n=1) yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca %0.3'ünün (n=1) ise okumamış olduğu belirtilmiştir.

Örneklemin iş durumu incelendiğinde %67.1'inin (n=202) herhangi bir işte çalışmadığı ve %32.9'unun (n=99) çalıştığı görülmektedir. Katılımcılara Suriye'deki meslekleri sorulduğunda %37.9'u (n=114) herhangi bir işte çalışmadığını ifade etmiştir. Örneklemin %17.6'sı (n=53) öğrenci, %10.6'sı (n=32) işçi, %10.6'sı (n=32) öğretmen, %4.7'si (n=14) esnaf, %2'si (n=6) çiftçi, %2'si mühendis ve %2'si (n=6) devlet memuru olduğunu belirtmiştir. Geri kalan %12.6 (n=38) ise diğer işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların Türkiye'deki mesleklerine bakıldığında ise, %62.5'inin (n=188) işsiz, %14.6'sının (n=44) işçi, %10.3'ünün (n=31) tercüman, %3'ünün (n=9) öğretmen ve %2.7'sinin (n=8) ise hemşire olduğu görülmektedir. Örneklemin %6.9'u (n=21) ise diğer işlerde çalıştıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların %53.8'si (n=162) algılanan gelir durumunu orta, %29.6'sı (n=89) kötü, %9.6'sı (n=29) iyi ve %0.3'ü (n=1) çok iyi olarak belirtmiştir. Örneklemin %5.3'ü (n=16) algılanan gelir düzeyini belirlemek istememiş ve %1.3'ü (n=4) ise gelir düzeyini bilmediğini belirtmiştir. Katılımcılara ekonomik yardım alıp almadıkları sorulduğunda, %71.8'i (n=216) ekonomik yardım almadığını ve geri kalan %28.2'si (n=85) ekonomik yardım aldığını ifade etmiştir.

Katılımcılara fiziksel bir şikayetlerinin olup olmadığı sorulduğunda %65.4'ü (n=197) fiziksel bir şikayetlerinin olmadığını, geri kalan %34.6'sı (n=104) ise fiziksel şikayetlerinin olduğunu belirtmiştir. Herhangi bir psikolojik şikâyet durumlarının olup olmadığı sorulduğunda ise, katılımcıların %80.7'si (n=243) psikolojik şikayetlerinin olmadığını ve geri kalan %19.3'ü (n=58) ise psikolojik şikayetleri olduğunu ifade etmiştir.

4.2. Ölçüm Araçlarından Elde Edilen Toplam Puanlara Ait Betimleyici İstatistikler

Çalışmaya katılan katılımcıların alt ölçek ve toplam puanlarının dağılımları incelenmiştir. Tablo 1'de verilen alt ölçek ve toplam puanlara ilişkin basıklık çarpıklık değerlerine bakıldığında KTÖ alt boyutlarından bağlanma travmaları, kişisel kimlik travmaları, cinsiyet travmaları ve Tip 2 travmaları değişkenlerinin puanları dışında diğer toplam puan ve alt ölçek puanları için dağılımların normal olduğu söylenebilir. Dağılımın normal olduğunu söyleyebilmek için örneklemin 300'ün üzerinde olması halinde çarpıklık değerinin 2'inin altında ve basıklık değerinin 7'inin altında olması gerekmektedir (Kim, 2013). Dolayısıyla, aşağıda yer alan KTÖ toplam puan, KTÖ alt boyutlarından toplu kimlik, hayatta kalma, ikincil ve başarı puanları, TSB toplam puan ve tüm alt ölçek puanları ile İSYZ toplam puanları normal dağılım göstermektedir.

Ayrıca toplam puan ve alt ölçeklerin çoklu bağlantılılık durumu incelenmiş ve .90 üzerinde korelasyon değeri bulunmamıştır.

Tablo 3. Sürekli Değişkenlere Ait Betimleyici Analiz Sonuçları

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	SS	Çarpıklık	Basıklık
Travma							
KTÖ	301	6	199	43.36	27.25	1.79	4.77
Toplam							
Toplu Kimlik	301	0	37	5.84	7.99	1.58	2.17
Kişisel Kimlik	301	0	38	2.47	5.58	3.44	14.54
Hayatta Kalma	301	0	35	11.21	6.78	.71	.25
Bağlanma	301	0	14	.97	2.84	3.06	8.81
İkincil	301	0	43	11.98	7.65	.58	.58
Başarı	301	0	14	2.36	3.63	1.37	.98
Cinsiyet	301	0	37	1.14	3.49	5.10	39.37
Tip 1	301	0	36	10.55	6.83	.70	.44
Tip 2	301	0	33	2.20	4.89	3.07	12.03
Tip 3	301	0	73	15.38	11.59	1.76	4.75
TSB							
TSB	301	7	102	61.72	21.50	-.32	-.25
Toplam							
Kişilerarası	301	0	37	18.74	7.82	-.01	-.32
Kendilik	301	0	27	13.15	5.02	-.30	-.43
Algısı							
Yaşam	301	0	21	8.97	3.84	-.22	-.46
Değeri							
Yeni	301	0	25	13.78	6.56	-.12	-1.00
Seçenek							
İnanç	301	0	16	7.33	2.61	-.67	.21
Sistemi							
İSYZ							
İSYZ	301	3	65	32.77	14.53	.13	-.59
Toplam							

Katılımcıların Kümülatif Travma Ölçeği'nden (KTÖ) elde ettikleri toplam puanlar 6 ile 199 aralığında ($\bar{X}=43.36\pm 27.25$) değişmektedir. Travma türlerinden ikincil travmalar puanları 0 ile 43 aralığında ($\bar{X}=11.98\pm 7.65$), hayatta kalma travmaları puanları 0 ile 35 aralığında ($\bar{X}=11.21\pm 6.78$), toplu kimlik travmaları puanları 0 ile 37 aralığında ($\bar{X}=5.84\pm 7.99$) ve başarı

travmaları puanları 0 ile 14 puan aralığında ($\bar{X}=2.36\pm 3.63$) değişkenlik göstermektedir. Ayrıca, travma türlerinden Tip 1 travmaları puanları 0 ile 36 aralığında ($\bar{X}=10.55\pm 6.83$) ve Tip 3 travmaları puanları ise 0 ile 73 puan aralığında ($\bar{X}=15.38\pm 11.59$) değişmektedir.

Normal dağılım göstermeyen KTÖ alt boyutları incelendiğinde, kişisel kimlik travmaları puanları 0 ile 38 puan aralığında ($\bar{X}=2.47\pm 5.58$), bağlanma travmaları puanları 0 ile 14 puan aralığında ($\bar{X}= .97\pm 2.84$), cinsiyet travmaları puanları 0 ile 37 puan aralığında ($\bar{X}=1.14\pm 3.49$) ve Tip 2 travmaları puanları ise 0 ile 33 puan aralığında ($\bar{X}=2.20\pm 4.89$) farklılık göstermektedir.

Çalışmaya katılan katılımcıların Travma Sonrası Büyüme (TSB) toplam puanlarına bakıldığında, toplam puanların 7 ile 102 aralığında ($\bar{X}=61.72\pm 21.50$) değiştii görülmektedir. TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası ilişkiler puanları 0 ile 37 puan aralığında ($\bar{X}=18.74\pm 7.82$), kendilik algısı puanları 0 ile 27 aralığında ($\bar{X}=13.15\pm 5.02$), yaşam değeri puanları 0 ile 21 aralığında ($\bar{X}=8.97\pm 3.84$), yeni seçenekler puanları 0 ile 25 aralığında ($\bar{X}=13.78\pm 6.56$) ve inanç sistemi puanları ise 0 ile 16 puan ($\bar{X}=7.33\pm 2.61$) aralığında değişkenlik göstermektedir.

Katılımcıların İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar (İSYZ) toplam puanları incelendiğinde, toplam puanların 3 ile 65 puan ($\bar{X}=32.77\pm 14.53$) aralığında olduğu görülmektedir.

Suriyeli mültecilerin yaşadıkları travmatik yaşantıların türlerine ilişkin sıklık ve yüzdeler bulguları Tablo 4'te verilmiştir. Buna göre Suriyeli mültecilerin en sık belirttikleri travma türleri savaş veya kavgada bulunma (%87.7), ani bir ölüm ile yakın bir arkadaşını veya sevdiğini kaybetme (%77.7), yaşadığı yerden zorla sürülme (%71.4) ve sevdiği birinin kalıcı olarak sakat kalmasına sebep olan bir kazaya maruz kalma (%48.2) olarak rapor edilmiştir. En az belirtilen travmatik yaşantılar ise bakım veren tarafından cinsel tacize uğrama (%2.7), cinsel saldırı veya tecavüze uğrama (%5) olarak raporlanmıştır.

Tablo 4. Travmatik Yaşantılara İlişkin Sıklık ve Yüzdeler Tablosu

Travmatik Yaşantı	n	%
Savaş veya kavgada bulunma	264	87.7
Ani bir ölüm ile yakın bir arkadaşını/sevdiğini kaybetme	234	77.7
Yaşadığı yerden zorla sürülme	215	71.4
Sevdiğinin kalıcı sakat kalmasına sebep olan kazaya maruz kalma	145	48.2
Doğal afetlere maruz kalma	143	47.5
Fakir bir ailede büyüme	105	34.9
Sinir krizi geçirme/kavga ve stres yüzünden geçireceğini hissetme	104	34.6
Okulda veya işte başarısız olma	86	28.6
Ebeveyn veya kardeşlerinden birinin savaşa katılması/işkence görmesi	85	28.2
Araba kazaları geçirme	78	25.9
Birine yönelik ciddi bir saldırıya tanık olmak	74	24.6
Etnik kökeninden ayrımcılık, zulüm, soykırım tehdidine maruz kalma	72	23.9
Hayatını tehdit eden hastalık veya ciddi yaralanma yaşama	70	23.3
Etnik/dini/politik sebeple tehdit edilme	59	19.6
Ticarette veya işte başarısız olma	53	17.6
Ölümler veya bedensel zararlar tehdit edilme	53	17.6
Çocuk, karı veya koca kaybı yaşama	47	15.6
Saldırıya/bedensel yaralanmaya maruz kalma	41	13.6
Hapse girme ve işkence görme	36	12
Cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa uğrama	36	12
İlişkide reddedilme veya sadakatsizlik yaşama	30	10
Silah zorluğuyla soyulma	25	8.3
Birden çok kez evlenme	25	8.3
Baba tarafından terk edilme/ayrılma	24	8
Anne tarafından terk edilme/ayrılma	23	7.6
Başka birine zarar verme	23	7.6
Şiddetin/suçun bol olduğu yerde yaşama	23	7.6
Ev içi şiddete tanık olma	21	7
Ebeveynlerinin ayrılması/boşanması	20	6.6
Aile tarafından cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşama	20	6.6
Yaşça büyük biri tarafından cinsel tacize uğrama	18	6
Ebeveyn/akraba tarafından fiziksel istismara uğrama	17	5.6
Cinsel saldırıya/tecavüze uğrama	15	5
Bakım veren tarafından cinsel tacize uğrama	8	2.7

Suriyeli mültecilerin raporladıkları iltica sonrası yaşanan zorluklara ilişkin betimsel bulgular Tablo 5'te verilmiştir. Buna göre, Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başında acil durumlarda eve geri dönememe ($\bar{X}=2.53$) yer almış, katılımcıların %42.5'i (n=128) bu durumu çok ciddi bir sorun olarak, %15'i (n=45) ise ciddi bir sorun olarak algıladıklarını rapor etmişlerdir. İkinci sırada aile üyeleri hakkında endişe duyma ($\bar{X}=2.50$) belirtilmiş, katılımcıların %37.9'u (n=114) bunu çok ciddi bir sorun olarak, %17.3'ü (n=52) ise

ciddi bir sorun olarak ifade etmişlerdir. En çok raporlanan üçüncü sorun ise yiyecek, barınma, giyinme için yeterli para ($\bar{X}=2.48$) olmamasıdır. Katılımcıların %35.9'u (n=108) bu durumu çok ciddi bir sorun olarak, %16.3'ü (n=49) ise ciddi bir sorun olarak raporlamıştır. En az raporlanan iltica sonrası yaşanan zorluklar ise Türkiye'de kendi veya diğer etnik gruplarla anlaşmazlık yaşama ($\bar{X}=0.87$) , aileden ayrı olmak ($\bar{X}=1.47$) ve Göç İdaresi yetkililerine ulaşma ($\bar{X}=1.47$) olmuştur.

Tablo 5. İSYZ'a İlişkin Betimsel Bulgular

İSYZ	$\bar{x}$	Çok Ciddi Sorun		Ciddi Sorun	
		n	%	n	%
Acil durumlarda eve geri dönememe	2.53	128	42.5	45	15
Aile üyeleri hakkında endişe duyma	2.50	114	37.9	52	17.3
Yiyecek, barınma, giyinme için yeterli para olmaması	2.48	108	35.9	49	16.3
Maddi yardım almakta zorlanma	2.45	107	35.5	54	17.9
	2.35	118	39.2	45	15
Ülkesine gönderilmekten korkma					
Konaklama sorunları	2.34	95	31.6	59	19.6
Çalışma durumu zorlukları	2.29	100	33.2	53	17.6
Sosyal hizmetlere erişim	2.26	26	8.6	37	12.3
Türkçe öğrenmekte zorlanma	2.24	96	31.9	53	17.6
Yalnızlık	2.10	77	25.6	52	17.3
İletişim zorlukları	1.72	47	15.6	45	15
Ayrımcılık	1.70	40	13.30	53	17.6
Sağlık hizmetlerine erişme	1.67	64	21.3	37	12.3
Mülteci olarak tanımlanmama	1.62	63	20.9	43	14.3
Aileden ayrı olmak	1.47	50	16.6	34	11.3
Göç idaresi yetkililerine ulaşma	1.47	37	12.3	52	17.3
Türkiye'de kendi veya diğer etnik gruplarla anlaşmazlık yaşama	.87	15	5	27	9

4.3. Korelasyon Analizi Sonuçları

Katılımcıların yaşı, Türkiye’de yaşam süreleri, travmatik yaşantı türleri, travma sonrası büyüme düzeyleri ve iltica sonrası yaşadıkları zorluklar düzeyine ait Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Değişkenlere İlişkin Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.İSYZ	-										
2.TSB_ Kişilerarası	.27**	-									
3.TSB_ Kendilik	.06	.60**	-								
4.TSB_ Yaşam	.27**	.53**	.62**	-							
5.TSB_ YeniSeç	.09	.70**	.76**	.64**	-						
6.TSB_ İnanç	.14*	.49**	.70**	.56**	.56**	-					
7.KTÖ_ Toplu	.27**	.31**	.22**	.29**	.22**	.20**	-				
8.KTÖ_ Hayatta	.11	.15**	.19**	.22**	.23**	.16**	.39**	-			
9.KTÖ_ İkincil	.17**	.22**	.17**	.15**	.20**	.16**	.47**	.42**	-		
10.KTÖ_ Başarı	.23**	.25**	.07	.16**	.12*	.06	.37**	.17**	.15**	-	
11.Yaş	.12*	.10	.03	.10	-.03	.08	.07	-.02	.17**	.04	-

Not: *p<.05, **p<.001, İSYZ=İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar, TSB=Travma Sonrası Büyüme, KTÖ=Kümülatif Travma Ölçeği

İSYZ’nin çalışmanın diğer değişkenleri ile olan ilişkisi ayrıntılı bir şekilde Tablo 6’da verilmiştir. Buna göre, İSYZ ile TSB’nin alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki bulunmaktadır ($r=.27$, $p<.01$). Buna göre İSYZ düzeyi arttıkça kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyinin arttığı söylenebilir. Aynı şekilde İSYZ ile TSB’nin bir diğer alt boyutu olan yaşam değerinin farkına varma arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki rapor edilmiştir ($r=.27$, $p<.01$). İSYZ ve TSB’nin inanç sistemindeki gelişim alt boyutu arasında da pozitif yönde ve düşük düzeyde ilişki olduğu görülmektedir ($r=.14$, $p<.01$). Ancak İSYZ ve TSB’nin diğer iki alt boyutu olan kendilik algısındaki değişiklikler ($r=.06$, $p>.05$) ve yeni seçeneklerin fark edilmesi ($r=.09$, $p>.05$) arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

İSYZ ve çalışmanın bir diğer değişkeni olan KTÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, toplu kimlik travmaları ve İSYZ arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=.27, p<.01$). Bu bulguya göre, toplu kimlik travmalarının düzeyi arttıkça İSYZ düzeyinin de arttığı söylenebilir. Ayrıca başarı travmaları ($r=.23, p<.01$) ve ikincil travmalar ($r=.17, p<.01$) ile İSYZ arasında da pozitif yönde, anlamlı ve düşük düzeyde ilişki rapor edilmiştir. İSYZ ve KTÖ'nün alt boyutu olan hayatta kalma travmaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.11, p<.05$).

İSYZ ile demografik değişkenlerden biri olan yaş arasında pozitif yönlü ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.12, p<.05$). Buna göre katılımcıların yaşı arttıkça İSYZ düzeyinin arttığı söylenebilir. Determinasyon katsayısına göre ($R^2=.01$), İSYZ düzeyindeki toplam değişkenliğin %1'inin yaştan kaynaklandığı söylenebilir.

KTÖ'nün alt boyutları olan travma türleri ile TSB'nin alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, toplu kimlik travmalarının TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası olumlu değişim ($r=.31, p<.01$), kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler ($r=.22, p<.01$), yaşam değerinin farkına varma ($r=.29, p<.01$), yeni seçeneklerin farkedilmesi ($r=.22, p<.01$) ve inanç sistemindeki gelişim ($r=.20, p<.01$) arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulguya göre, toplu kimlik travmalarının düzeyi arttıkça bireylerin kişilerarası olumlu değişim, kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler, yaşam değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri de artış göstermektedir.

Hayatta kalma travmalarının TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası olumlu değişim ($r=.15, p<.01$), kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler ($r=.19, p<.01$), yaşam değerinin farkına varma ($r=.22, p<.01$), yeni seçeneklerin farkedilmesi ($r=.23, p<.01$) ve inanç sistemindeki gelişim ($r=.16, p<.01$) arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, hayatta kalma travmalarının düzeyi arttıkça bireylerin kişilerarası olumlu değişim, kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler, yaşam değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri de artış göstermektedir.

İkincil travmaların TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası olumlu değişim ($r=.22, p<.01$), kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler ($r=.17, p<.01$), yaşam değerinin farkına varma ($r=.15, p<.01$), yeni seçeneklerin farkedilmesi ($r=.20, p<.01$) ve inanç sistemindeki gelişim ($r=.16, p<.01$) arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulguya göre, ikincil

travmaların düzeyi arttıkça bireylerin kişilerarası olumlu değişim, kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler, yaşam değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri de artış göstermektedir.

Başarı travmalarının TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası olumlu değişim ($r=.25, p<.01$), yaşam değerinin farkına varma ($r=.16, p<.01$) ve yeni seçeneklerin fark edilmesi ($r=.12, p<.05$) arasında düşük düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre, başarı travmalarının düzeyi arttıkça bireylerin kişilerarası olumlu değişim, yaşam değerinin farkına varma ve yeni seçenekleri fark etme düzeyleri de artış göstermektedir. Ancak başarı travmaları ile kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler ($r=.07, p>.05$), ve inanç sistemindeki gelişim ($r=.06, p>.05$) düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

4.4. Araştırma Sorularına İlişkin Yordamsal Analizler

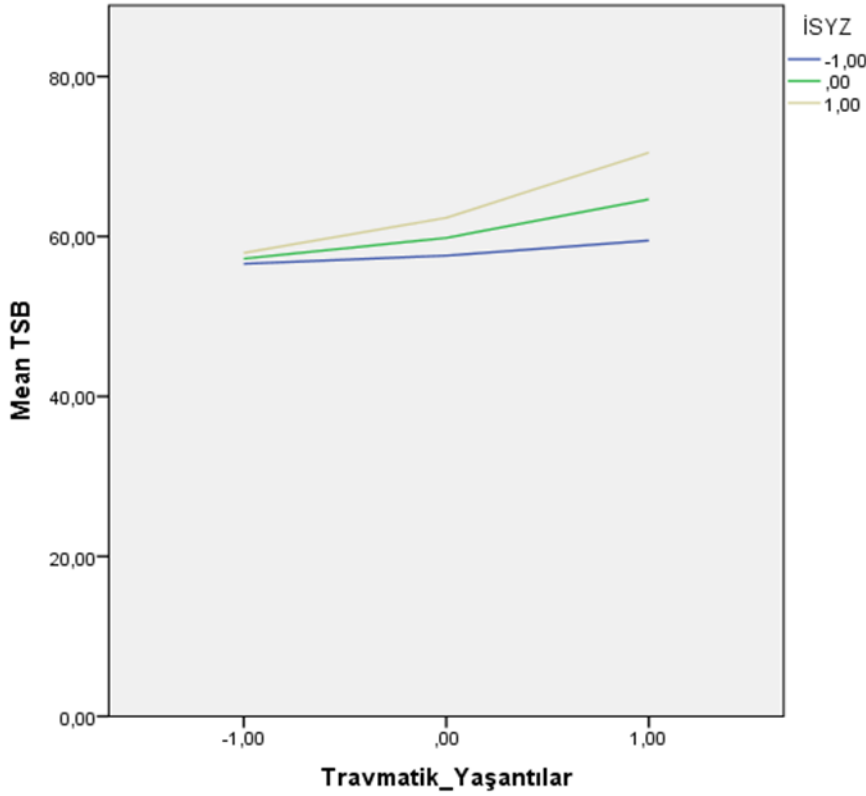
4.4.1. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri (toplam puan ve alt boyutları) arasında düzenleyici bir etkisi var mıdır?

Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasındaki düzenleyici etkisine ilişkin olarak düzenleyici değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu bağlantı sorununu azaltmak için bağımsız değişken (travmatik yaşantılar) ile moderatör değişkenin (İSYZ) değerleri standardize edilmiştir. Ayrıca düzenleyici değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizini yapmak için etkileşim değeri elde edilmiştir. Etkileşim değeri bağımsız değişken ile düzenleyici değişkenin çarpımı ile bulunmuştur. Yapılan analize göre sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Travmatik Yaşantıların TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	60.99	1.23	-	49.62	.00
Travmatik Yaşantılar	4.56	1.28	.21	3.57	.00
İSYZ	2.75	1.22	.13	2.25	.02
Etkileşim	2.61	1.29	.12	2.02	.04
R=.33	R ² =.10				
F _(3, 297) =11.80	p=.00				

Analiz sonuçları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantıları ve TSB toplam puan düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, $B=2.61$, $t=2.02$, $p<.05$. İltica sonrası yaşanan zorluklar ve travmatik yaşantılar, TSB düzeyine ait toplam varyansın %10’unu açıklamaktadır.

Şekil 2. Travmatik Yaşantılar ve TSB Arasında İSYZ’in Düzenleyici Etkisi

Şekil 2’de görüldüğü gibi travmatik yaşantılar ve TSB düzeyleri arasındaki ilişki travmatik yaşantılar ve İSYZ düzeyi birlikte orta ve yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Travmatik yaşantılar ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, TSB düzeyi de artmaktadır.

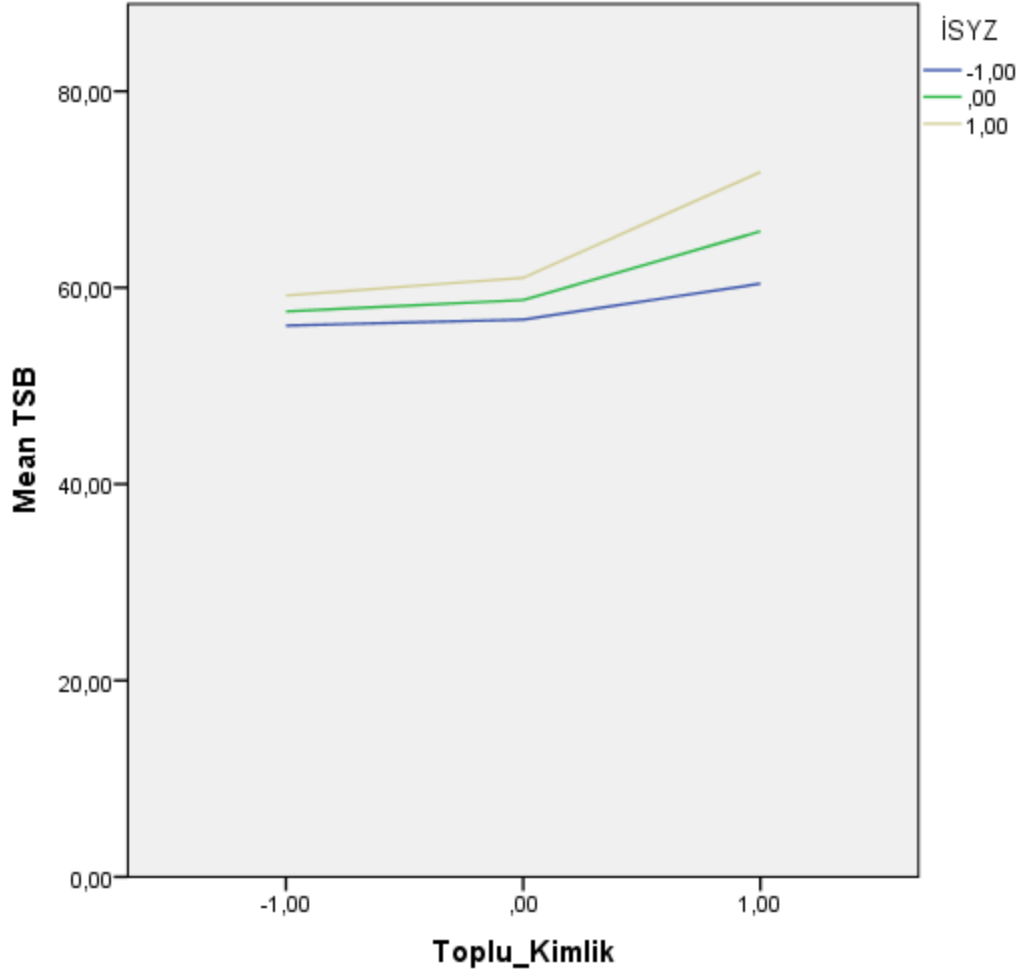
Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travma türleri (toplu kimlik travmaları, hayatta kalma travmaları, ikincil travmalar ve başarı travmaları) ve TSB alt boyutları (kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, kendilik algısında değişiklikler, yaşam değerinin farkına varma, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim) düzeyleri arasındaki düzenleyici etkisine ilişkin olarak düzenleyici değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Çoklu bağlantı sorununu azaltmak için bağımsız değişkenler (travma türleri) ile düzenleyici (moderatör) değişkenin (İSYZ) değerleri standardize edilmiştir. Ayrıca

düzenleyici değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizini yapmak için etkileşim değeri elde edilmiştir. Etkileşim değeri ilgili bağımsız değişkenler ile düzenleyici değişkenin çarpımı ile bulunmuştur. Yapılan analizlere göre elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda (Tablo 8-31) verilmiştir.

Tablo 8. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	61.14	1.24	-	49.48	.00
Toplu Kimlik Travmaları	4.77	1.30	.22	3.66	.00
İSYZ	2.96	1.23	.14	2.41	.02
Etkileşim	2.15	1.39	.09	1.55	.12
R=0.32	R ² =.10				
F _(3, 297) =11.64	p=.00				

Bulgulara göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB toplam puan düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=2.15, t=1.55, p>.05.

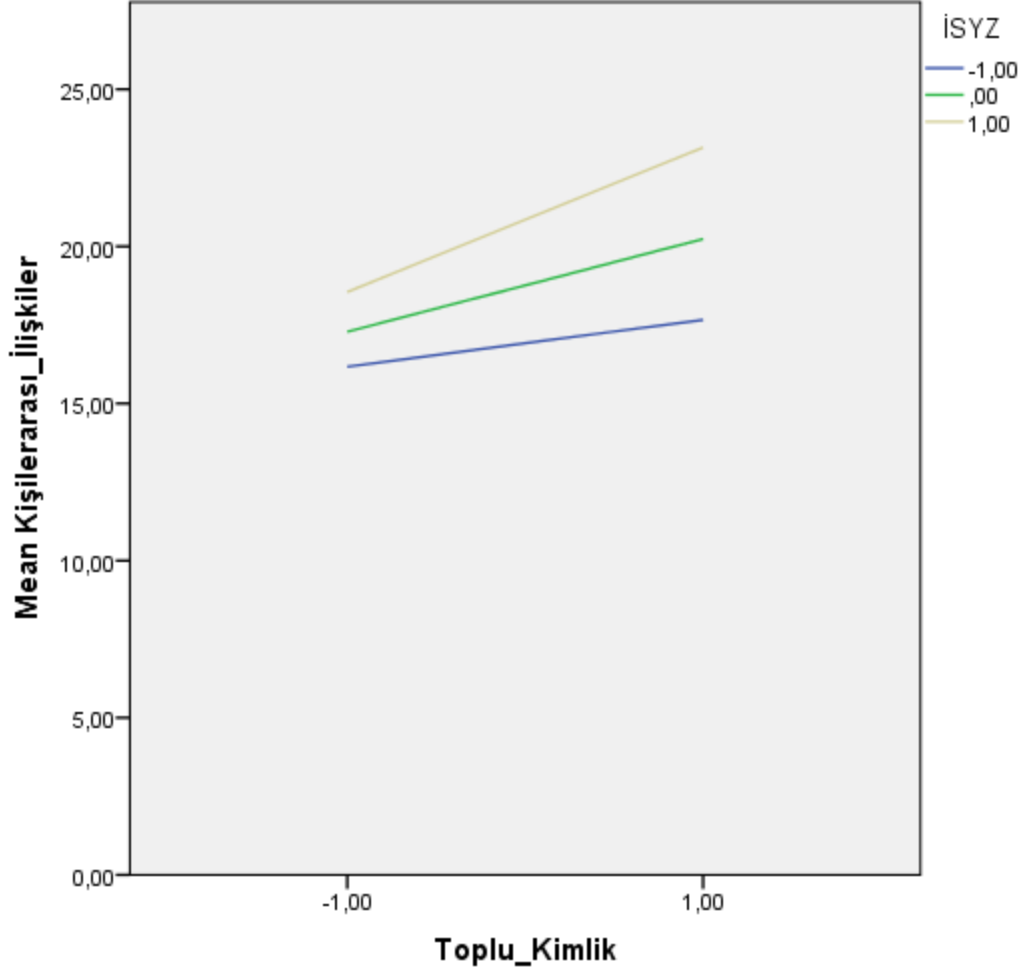
Şekil 3. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Toplam Puan Arasında İSYZ’ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 3’te görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve TSB toplam puan düzeyleri arasında İSYZ’nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 9. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	18.54	.44	-	42.06	.00
Toplu Kimlik Travmaları	1.79	.47	.22	3.77	.00
İSYZ	1.64	.44	.21	3.74	.00
Etkileşim	.84	.50	.10	1.69	.09
R=0.38	R ² =.14				
F _(3, 296) =16.51	p=.00				

Bulgulara göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.84, t=1.69, p>.05.

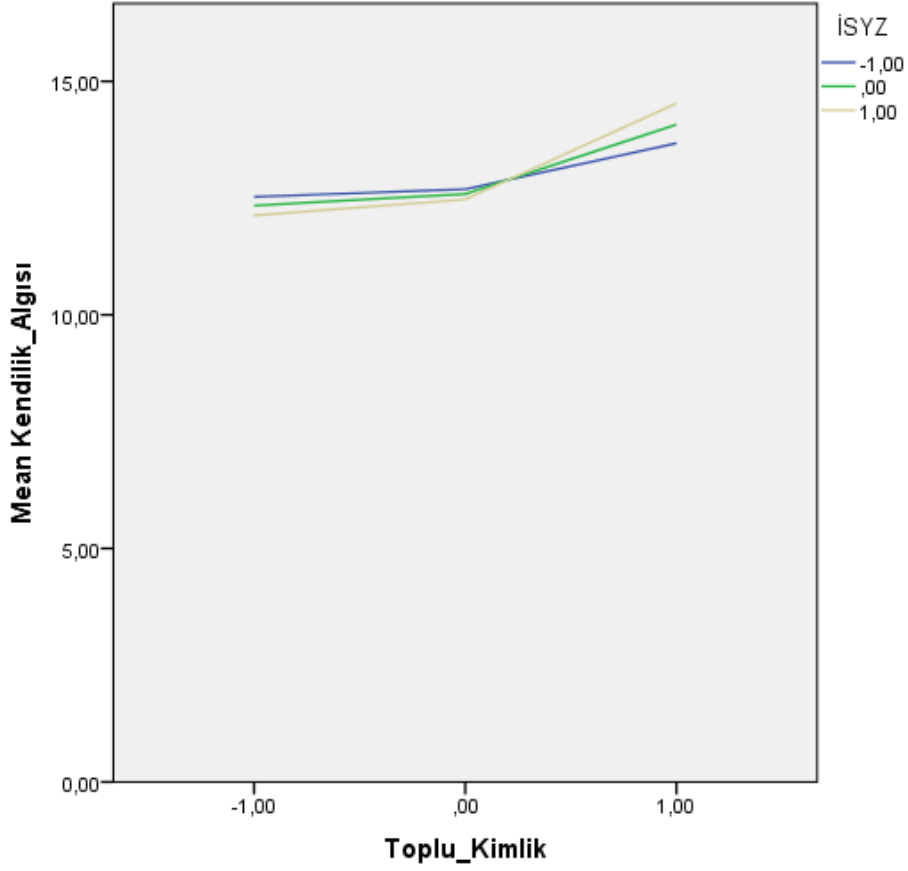
Şekil 4. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 4'te görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve TSB kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 10. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Kendilik Algısındaki Değişimler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.07	.30	-	43.98	.00
Toplu Kimlik Travmaları	1.01	.31	.20	3.21	.00
İSYZ	.06	.30	.01	.19	.85
Etkileşim	.32	.33	.06	.97	.33
R=0.23	R ² =.04				
F _(3, 297) =5.47	p=.00				

Tablo 10’da verilen analiz sonucuna göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB alt boyutu olan kendilik algısında değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.32, t=.97, p>.05.

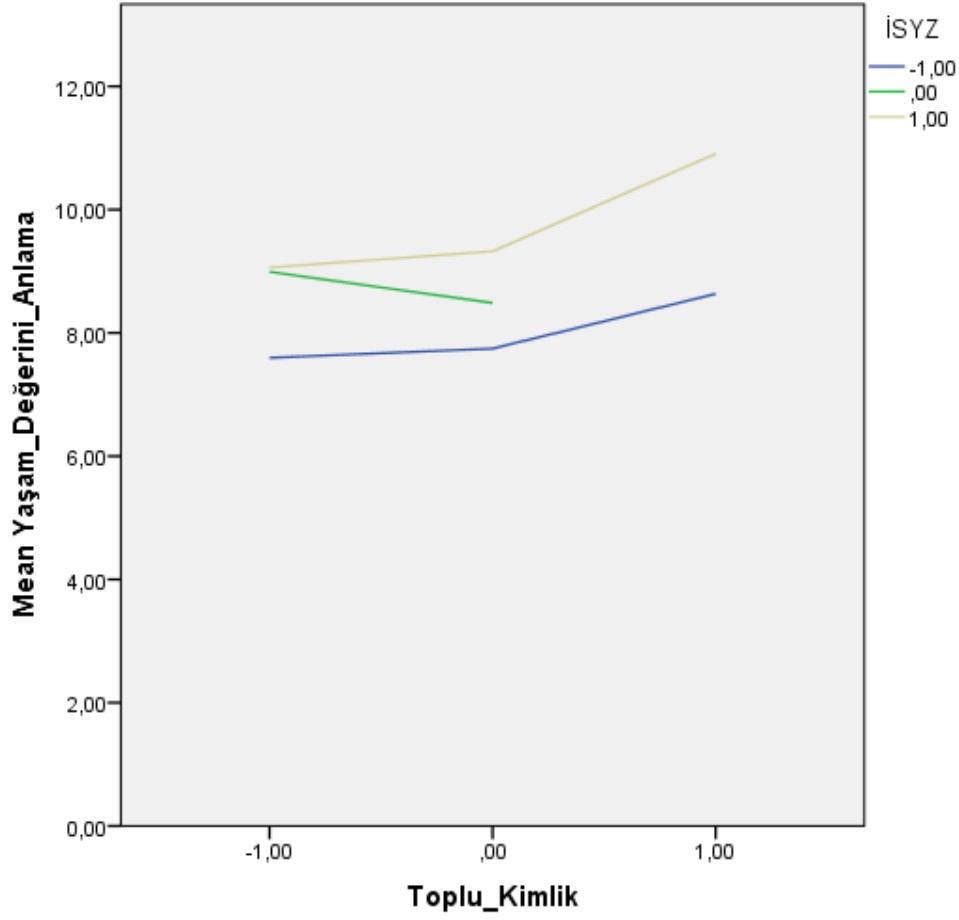
Şekil 5. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 5'te görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve TSB kendilik algısında değişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 11. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	8.92	.22	-	40.81	.00
Toplu Kimlik Travmaları	.82	.23	.21	3.56	.00
İSYZ	.82	.22	.21	3.76	.00
Etkileşim	.21	.24	.05	.85	.39
R=0.35	R ² =.12				
F _(3, 297) =14.01	p=.00				

Regresyon analizine göre Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB yaşam değerini anlama düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.21, t=.85, p>.05.

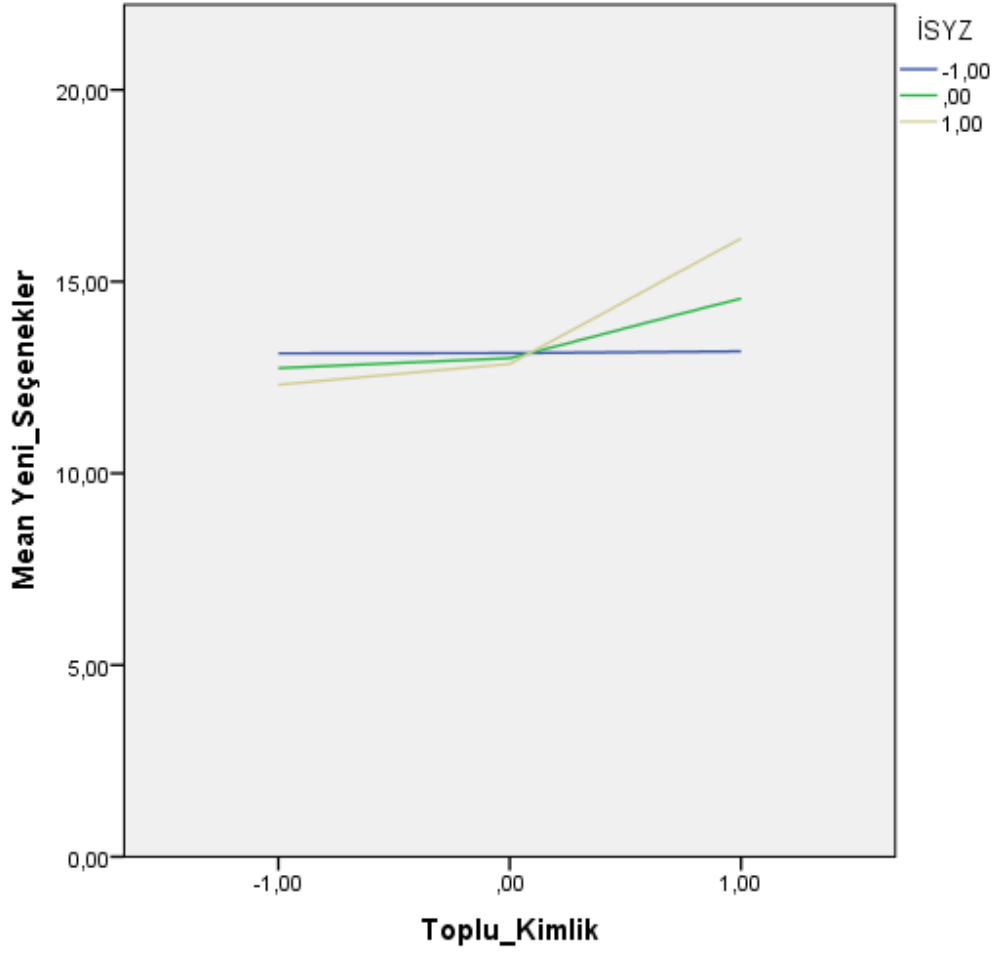
Şekil 6. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 6'da görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve TSB yaşam değerini anlama düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 12. Toplu Kimlik Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.52	.38	-	35.13	.00
Toplu Kimlik Travmaları	1.09	.41	.17	2.68	.00
İSYZ	.34	.38	.05	.89	.38
Etkileşim	.97	.43	.13	2.25	.02
R=0.26	R ² =.06				
F _(3, 297) =7.10	p=.00				

Tablo 12’de yer alan analiz sonuçları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, B=.97, t=2.25, p<.05. İltica sonrası yaşanan zorluklar ve toplu kimlik travmaları, yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyine ait toplam varyansın %6’sını açıklamaktadır.

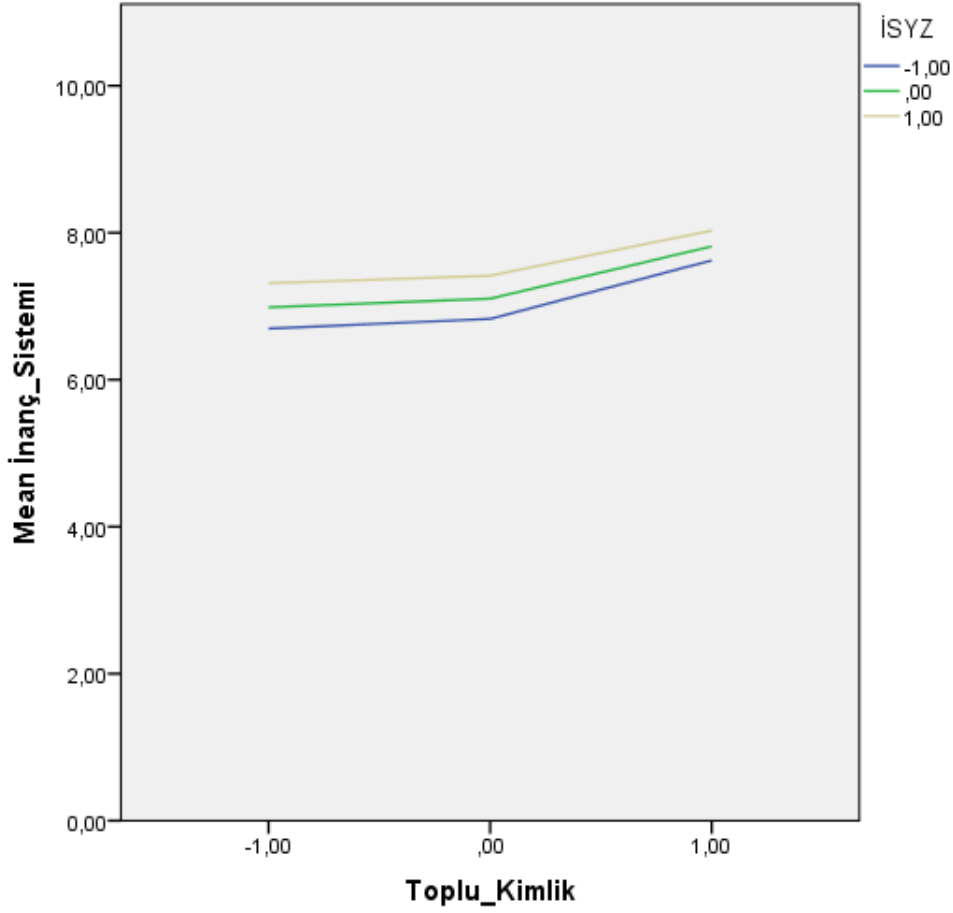
Şekil 7. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici

Şekil 7'de görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve TSB yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasındaki ilişki toplu kimlik travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte orta ve yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Toplu kimlik travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi de artmaktadır.

Tablo 13. Toplu Kimlik Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	7.34	.15	-	47.53	.00
Toplu Kimlik Travmaları	.47	.16	.18	2.89	.00
İSYZ	.24	.15	.09	1.56	.12
Etkileşim	.06	.17	-.02	.31	.75
R=0.22	R ² =.04				
F _(3, 297) =5.01	p=.00				

Tablo 13'te verilen analize göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların toplu kimlik travmalarının ve TSB alt boyutu olan inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.06, t=.31, p>.05.

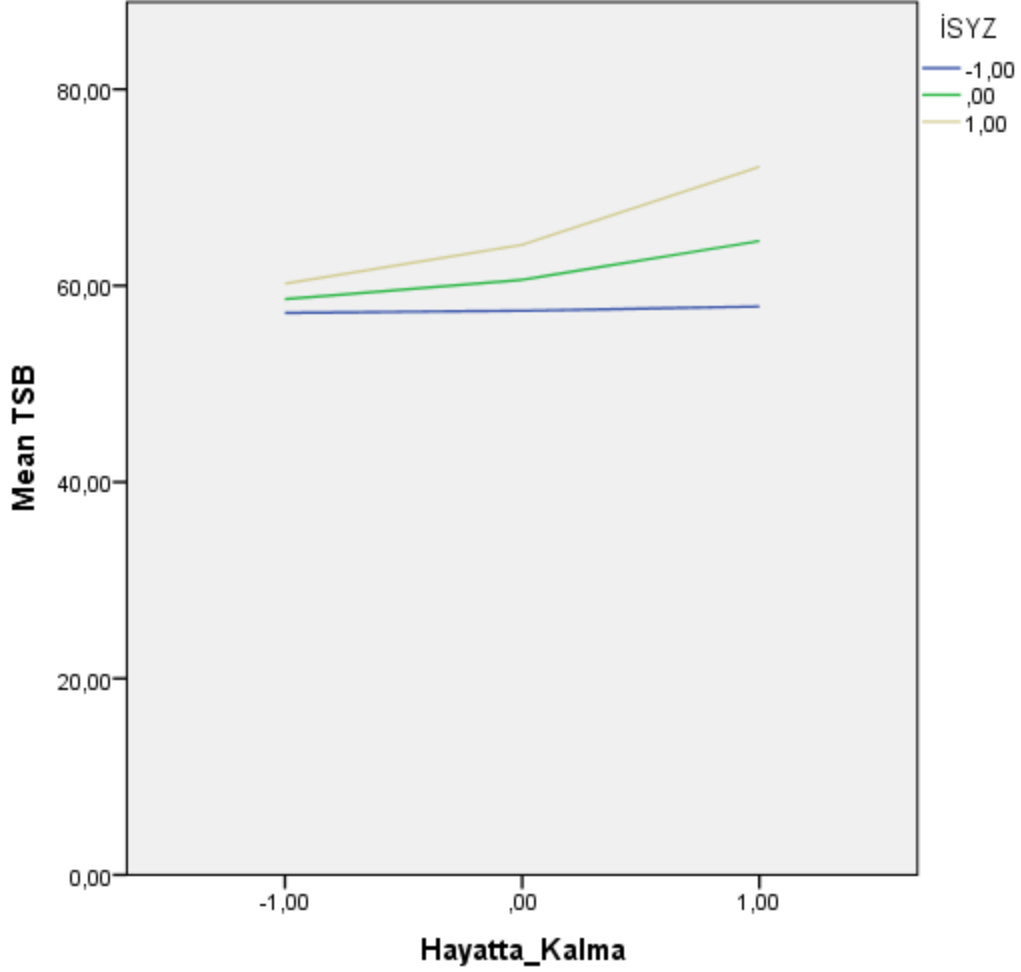
Şekil 8. Toplu Kimlik Travmaları ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 8'de görüldüğü gibi toplu kimlik travmaları ve inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 14. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	61.38	1.20	-	51.29	.00
Hayatta Kalma Travmaları	3.50	1.22	.16	2.87	.004
İSYZ	3.57	1.20	.17	2.98	.003
Etkileşim	2.88	1.22	.13	2.36	.02
R=.30	R ² =.08				
F _(3, 297) =9.70	p=.00				

Tablo 14’te yer alan analiz sonuçları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB toplam puan düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, B=2.88, t=2.36, p<.05. İltica sonrası yaşanan zorluklar ve hayatta kalma travmaları, TSB düzeyine ait toplam varyansın %8’ini açıklamaktadır.

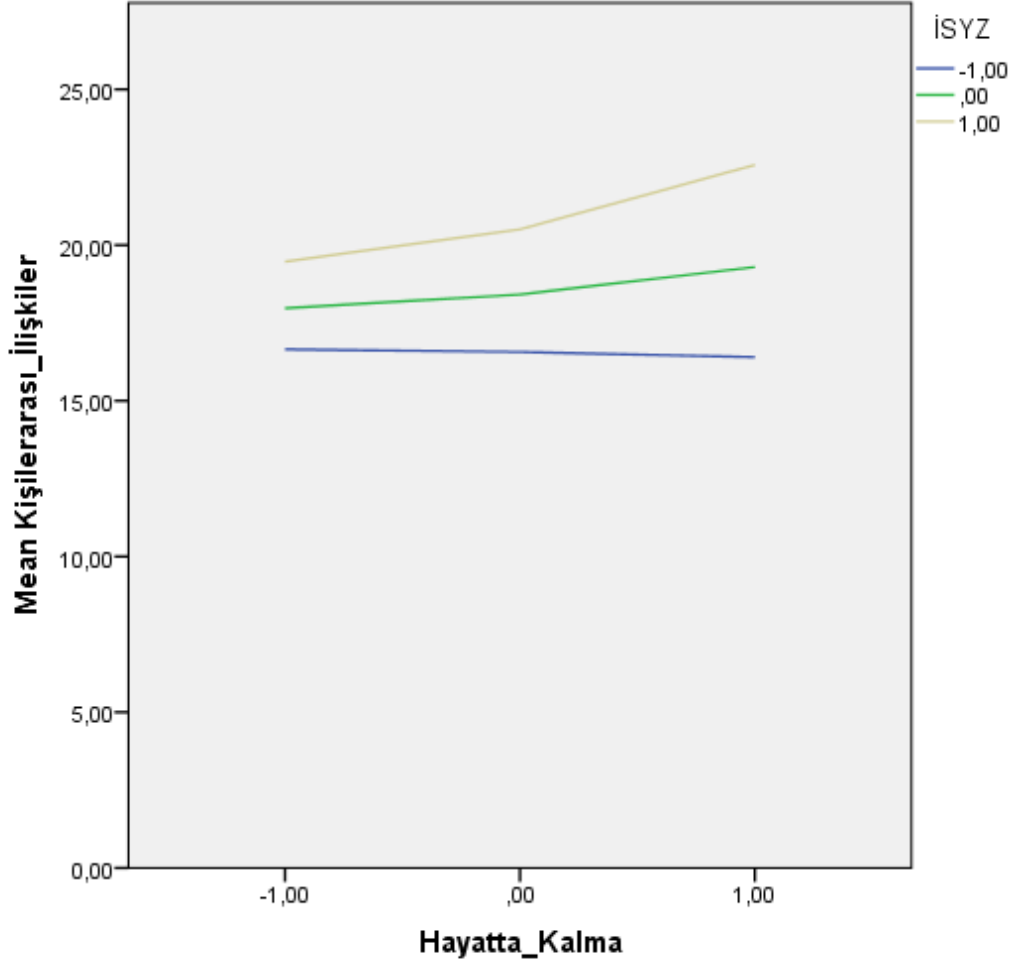
Şekil 9. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Toplam Puan Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 9'da görüldüğü gibi örneklemin hayatta kalma travmaları ve TSB toplam puan düzeyleri arasındaki ilişki hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte orta ve yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, örneklemin TSB düzeyi de artmaktadır.

Tablo 15. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	18.65	.43	-	43.00	.00
Hayatta Kalma Travmaları	.79	.44	.10	1.79	.08
İSYZ Etkileşim	1.94	.43	.25	4.48	.00
	.86	.44	.11	1.94	.53
R=0.31	R ² =.09				
F _(3, 296) =10.76	p=.00				

Tablo 15'te verilen analize göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.86, t=1.94, p>.05.

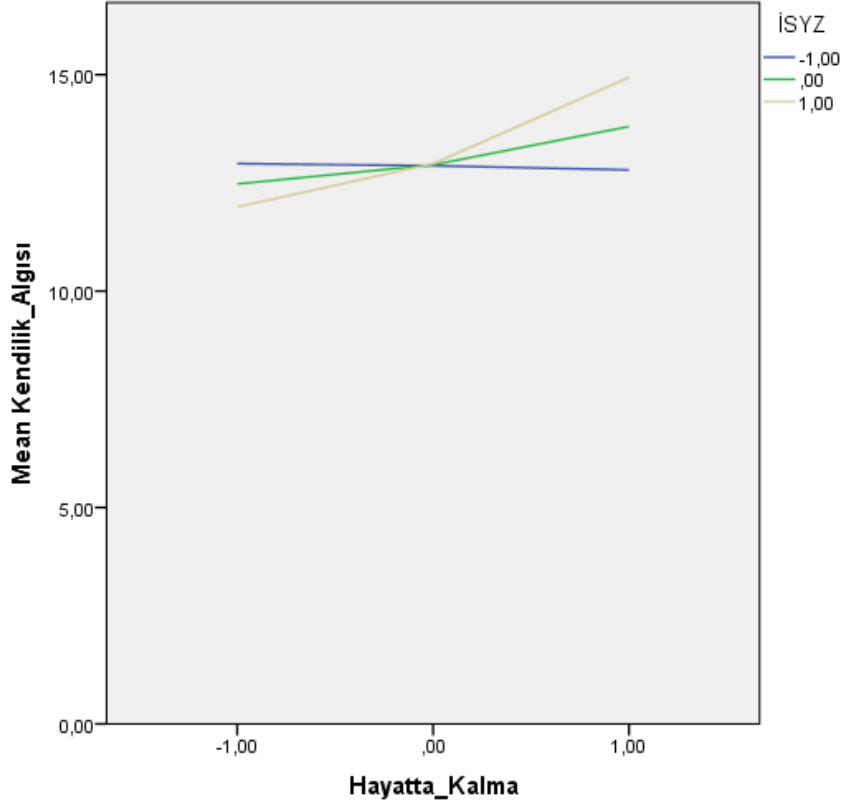
Şekil 10. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ’in Düzenleyici Etkisi

Şekil 10’da görüldüğü gibi hayatta kalma travmaları ve kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında İSYZ’nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 16. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Kendilik Algısındaki Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.06	.28	-	46.03	.00
Hayatta Kalma Travmaları	.79	.29	.16	2.74	.006
İSYZ	.16	.28	.03	.58	.56
Etkileşim	.80	.29	.16	2.78	.01
R=.25	R ² =.05				
F _{(3,}	p=.00				
297)=6.55					

Tablo 16’da yer alan analiz sonuçlarına göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB alt boyutu olan kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, B=.80, t=2.78, p<.05. İltica sonrası yaşanılan zorluklar ve hayatta kalma travmaları, kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyine ait toplam varyansın %5’ini açıklamaktadır.

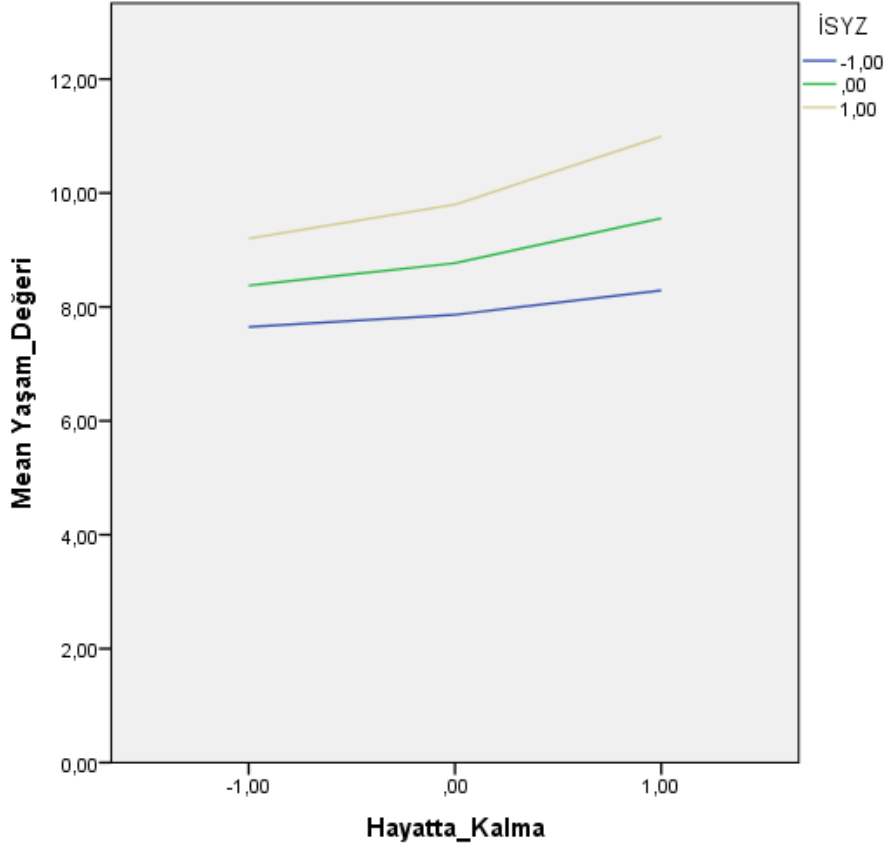
Şekil 11. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 11'de görüldüğü gibi örneklemin hayatta kalma travmaları ve TSB alt boyutu kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasındaki ilişki hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte orta ve yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, örneklemin kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyi de artmaktadır.

Tablo 17. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	8.94	.21	-	42.37	.00
Hayatta Kalma Travmaları	.68	.21	.18	3.18	.002
İSYZ	.93	.21	.24	4.41	.00
Etkileşim	.30	.22	.08	1.37	.17
R=.34	R ² =.10				
F _(3, 297) =12.74	p=.00				

Tablo 17’de yer alan analiz sonuçlarına göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB alt boyutu olan yaşam değerini anlama düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.30, t=1.37, p>.05.

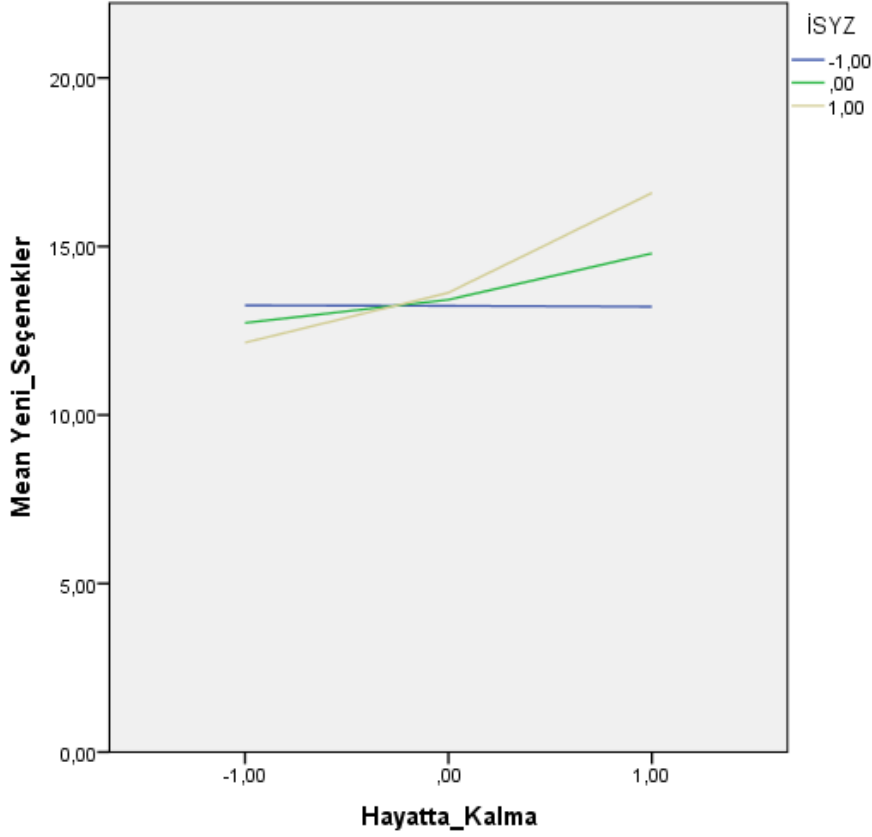
Şekil 12. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 12'de görüldüğü gibi hayatta kalma travmaları ve yaşam değerini anlama düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 18. Hayatta Kalma Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.65	.37	-	37.28	.00
Hayatta Kalma Travmaları	1.22	.37	.19	3.29	.001
İSYZ	.38	.37	.06	1.04	.30
Etkileşim	1.15	.37	.17	3.07	.002
R=.29	R ² =.08				
F _(3, 297) =9.10	p=.00				

Tablo 18’de yer alan analiz bulgularına bakıldığında, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, B=1.15, t=3.07, p<.05. İltica sonrası yaşanılan zorluklar ve hayatta kalma kimlik travmaları, yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyine ait toplam varyansın %8’ini açıklamaktadır.

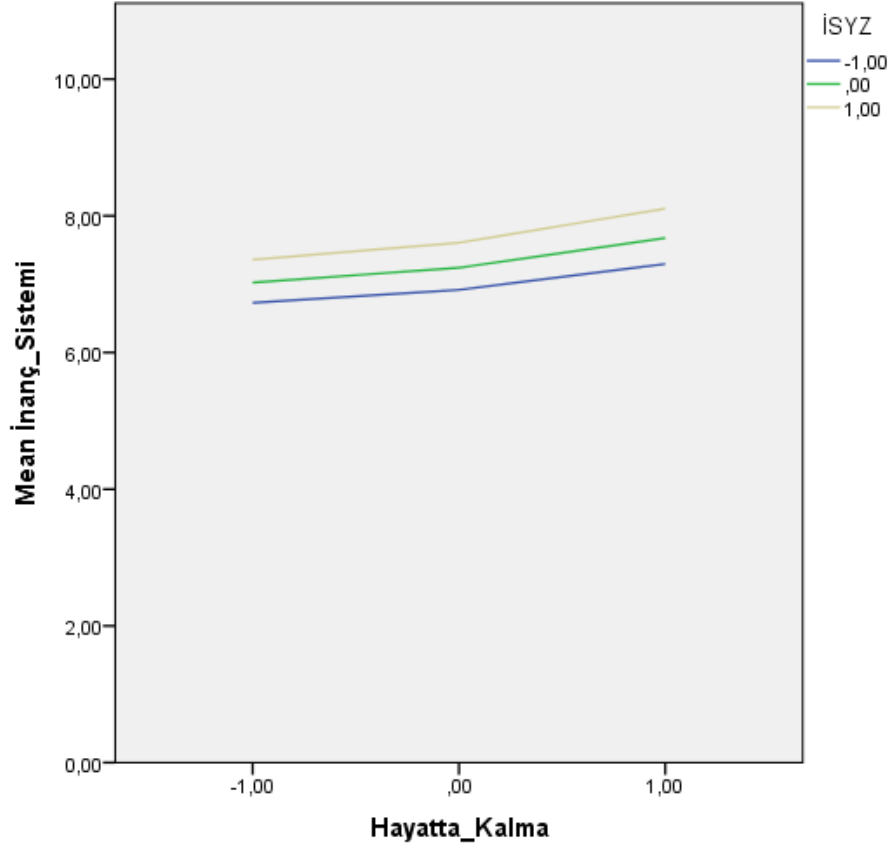
Şekil 13. Hayatta Kalma Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 13'te görüldüğü gibi örneklemin hayatta kalma travmaları ve TSB alt boyutu yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasındaki ilişki hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte orta ve yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Hayatta kalma travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, örneklemin yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi de artmaktadır.

Tablo 19. Hayatta Kalma Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	7.32	.15	-	49.19	.00
Hayatta Kalma Travmaları	.37	.15	.14	2.45	.02
İSYZ	.32	.15	.12	2.16	.03
Etkileşim	.05	.15	.02	.30	.76
R=.20	R ² =.03				
F _(3,297) =4.24	p=.01				

Tablo 19’da yer alan analiz sonuçlarına göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların hayatta kalma travmalarının ve TSB alt boyutu olan inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.05, t=.30, p>.05.

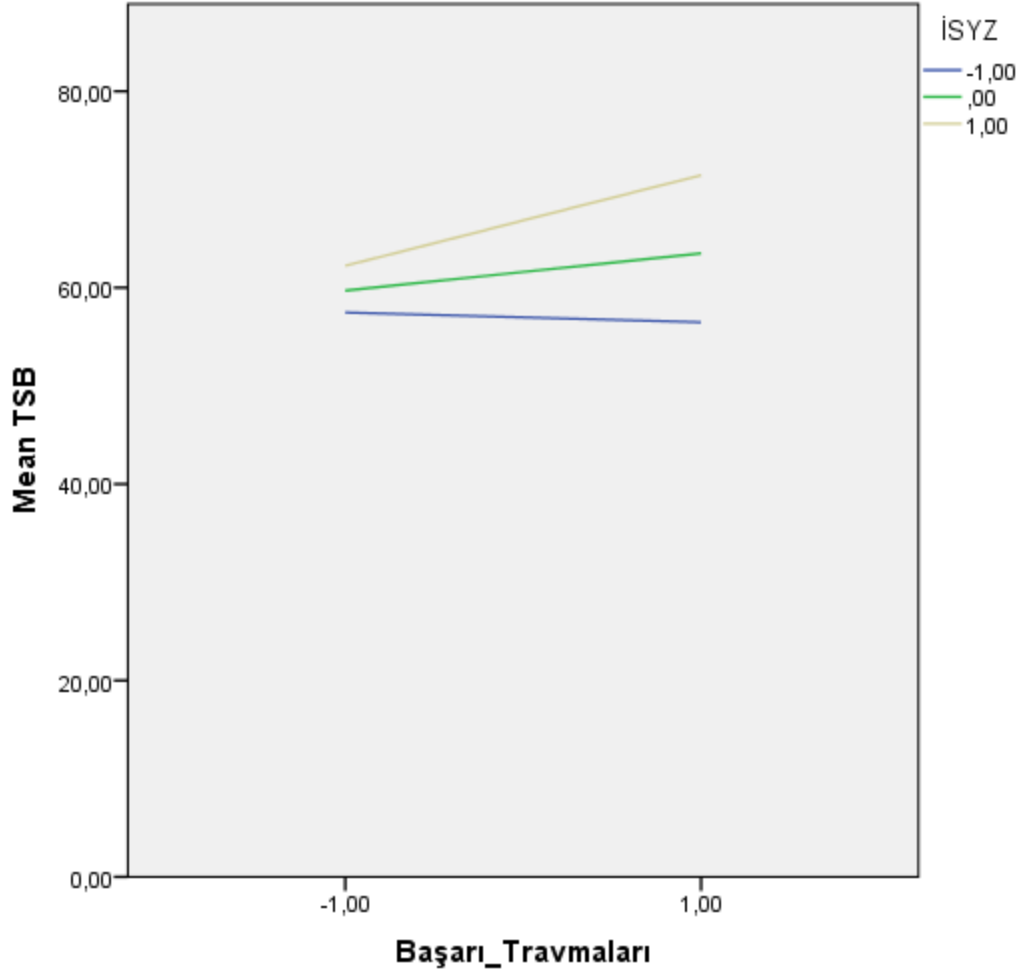
Şekil 14. Hayatta Kalma Travmaları ve İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 14'te görüldüğü gibi hayatta kalma travmaları ve TSB inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 20. Başarı Travmalarının TSB Toplam Puanları Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	61.17	1.24	-	49.44	.00
Başarı Travmaları	2.09	1.30	.10	1.60	.11
İSYZ	3.72	1.24	.17	3.01	.003
Etkileşim	2.40	1.28	.11	1.88	.061
R=.26	R ² =.06				
F _(3, 297) =7.02	p=.00				

Tablo 20’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB toplam puanları düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=2.40 t=1.88, p>.05.

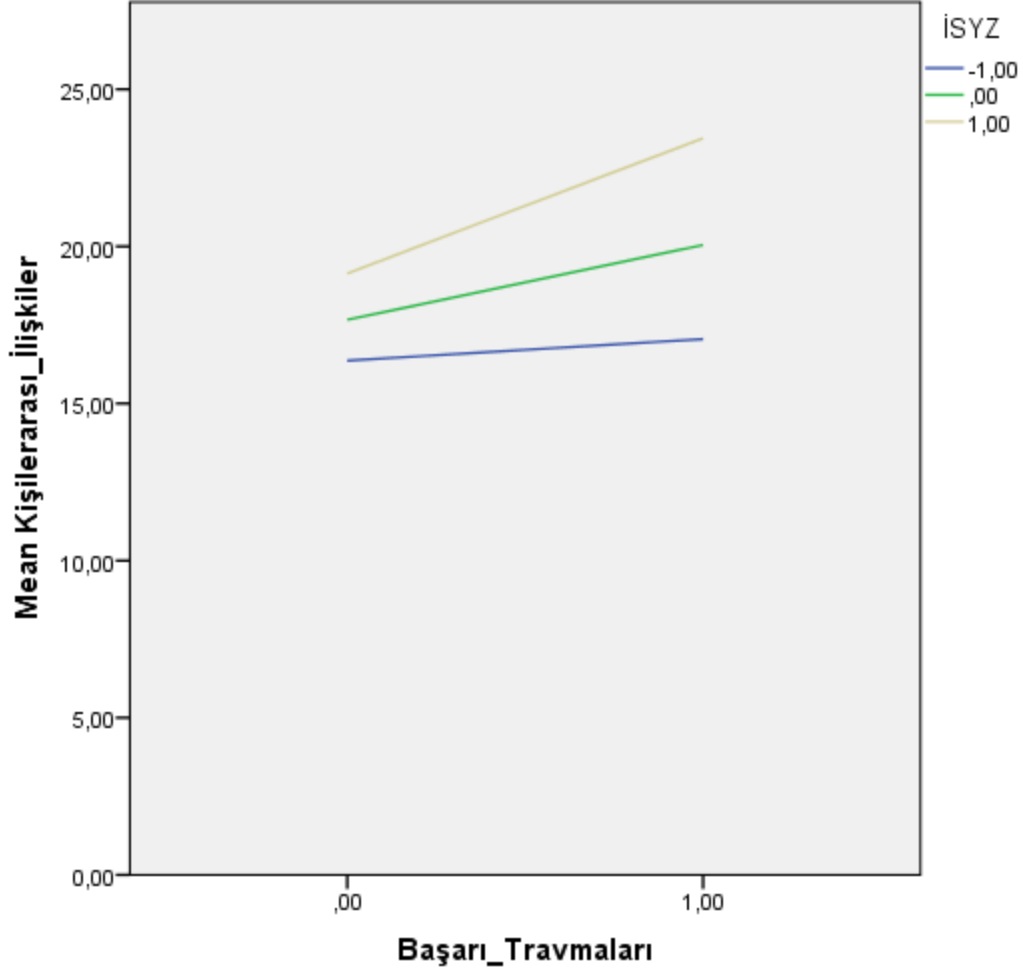
Şekil 15. Başarı Travmaları ve TSB Toplam Puanları Arasında İSYZ'in Düzenleyici Etkisi

Şekil 15'te görüldüğü gibi başarı travmaları ve TSB toplam puanlar düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 21. Başarı Travmalarının TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	18.56	.44	-	42.42	.00
Başarı Travmaları	1.28	.47	.16	2.74	.01
İSYZ	1.81	.44	.23	4.14	.00
Etkileşim	.85	.45	.11	1.89	.060
R=.35	R ² =.11				
F _(3, 296) =13.48	p=.00				

Tablo 21’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.85 t=1.89, p>.05.

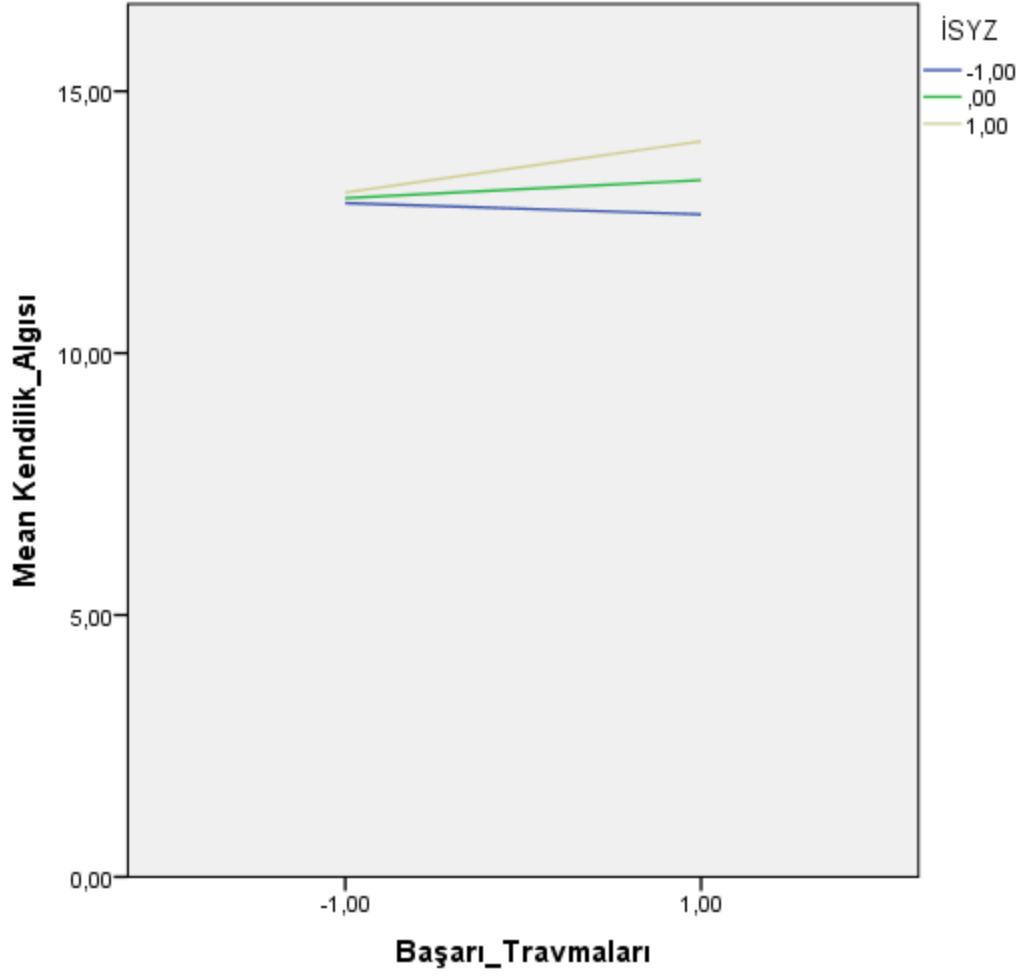
Şekil 16. Başarı Travmaları ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişimler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 16'da görüldüğü gibi başarı travmaları ve TSB kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 22. Başarı Travmalarının TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.09	.30	-	43.98	.00
Başarı Travmaları	.19	.31	.04	.62	.54
İSYZ	.28	.30	.06	.92	.36
Etkileşim	.28	.31	.06	.91	.36
R=.10	R ² =.00				
F _(3,297) =.98	p=.40				

Tablo 22’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB alt boyutu olan kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.28 t=.91, p>.05.

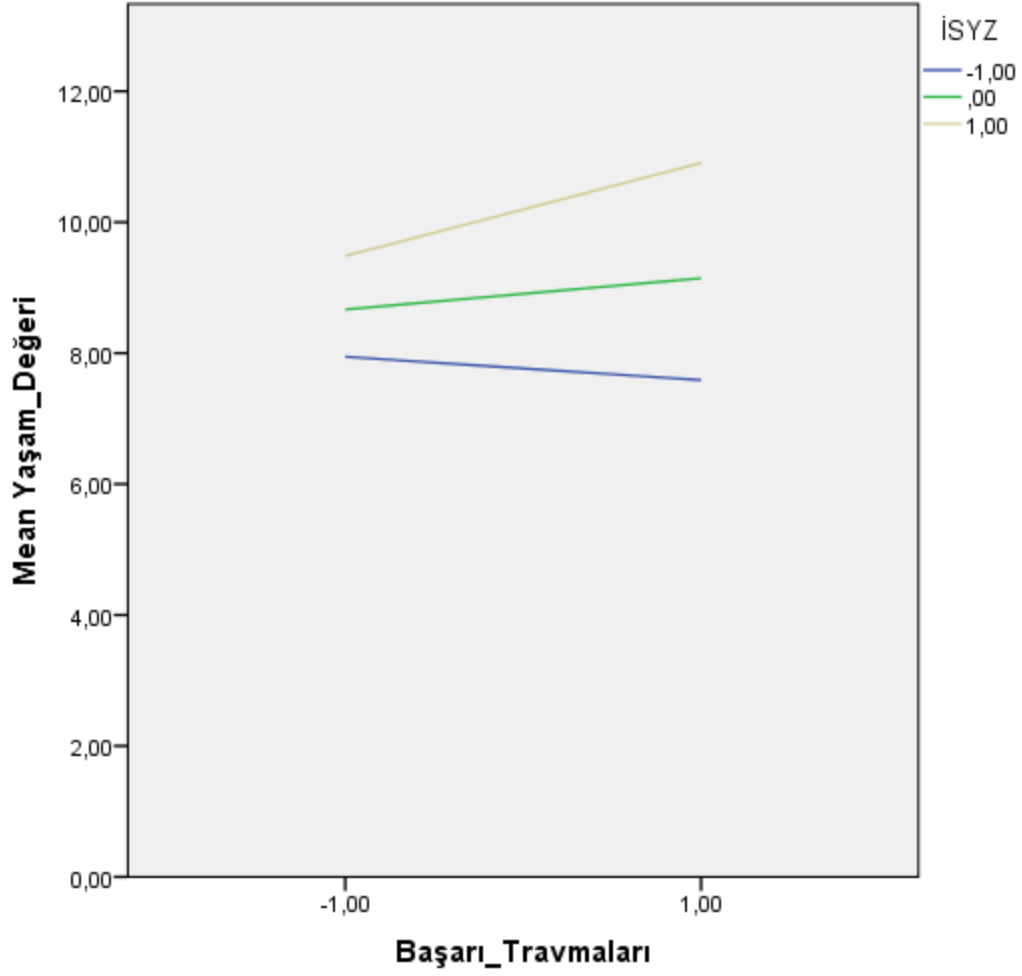
Şekil 17. Başarı Travmaları ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 17'de görüldüğü gibi başarı travmaları ve kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 23. Başarı Travmalarının TSB Yaşam Değerini Anlama Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	8.88	.22	-	40.76	.00
Başarı Travmaları	.27	.23	.07	1.17	.24
İSYZ	.97	.22	.25	4.46	.00
Etkileşim	.42	.22	.11	1.86	.064
R=.31	R ² =.08				
F _(3, 297) =10.21	p=.00				

Tablo 23'te yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB alt boyutu olan yaşam değerini anlama düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.42, t=1.86, p>.05.

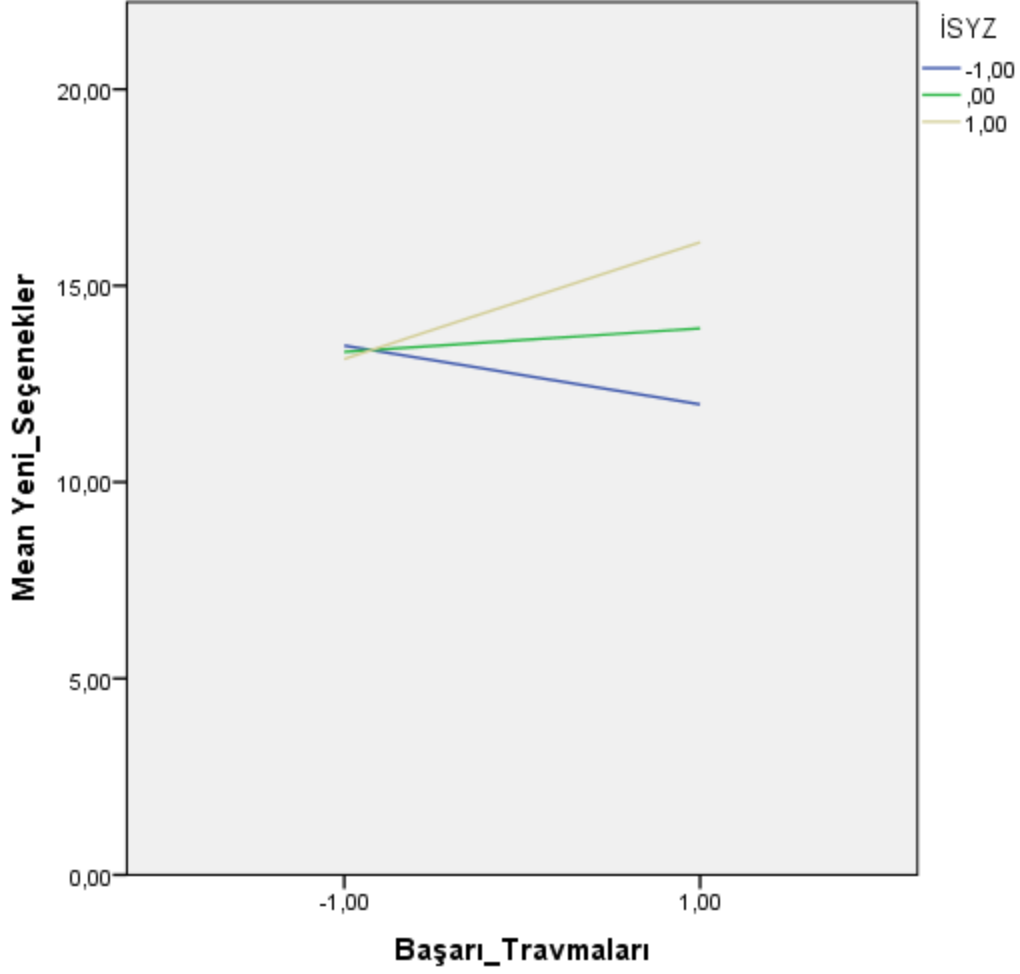
Şekil 18. Başarı Travmaları ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 18'de görüldüğü gibi başarı travmaları ve TSB yaşam değerini anlama düzeyleri arasında İSYZ'nin düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 24. Başarı Travmalarının TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.54	.38	-	35.44	.00
Başarı Travmaları	.36	.40	.06	.91	.36
İSYZ	.53	.38	.08	1.38	.17
Etkileşim	1.05	.39	.16	2.67	.01
R=.21	R ² =.03				
F _(3, 297) =4.41	p=.00				

Tablo 24'te yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır, B=1.05 t=2.67, p<.05. İltica sonrası yaşanan zorluklar ve başarı travmaları, yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyine ait toplam değişkenliğin %3'ünü açıklamaktadır.

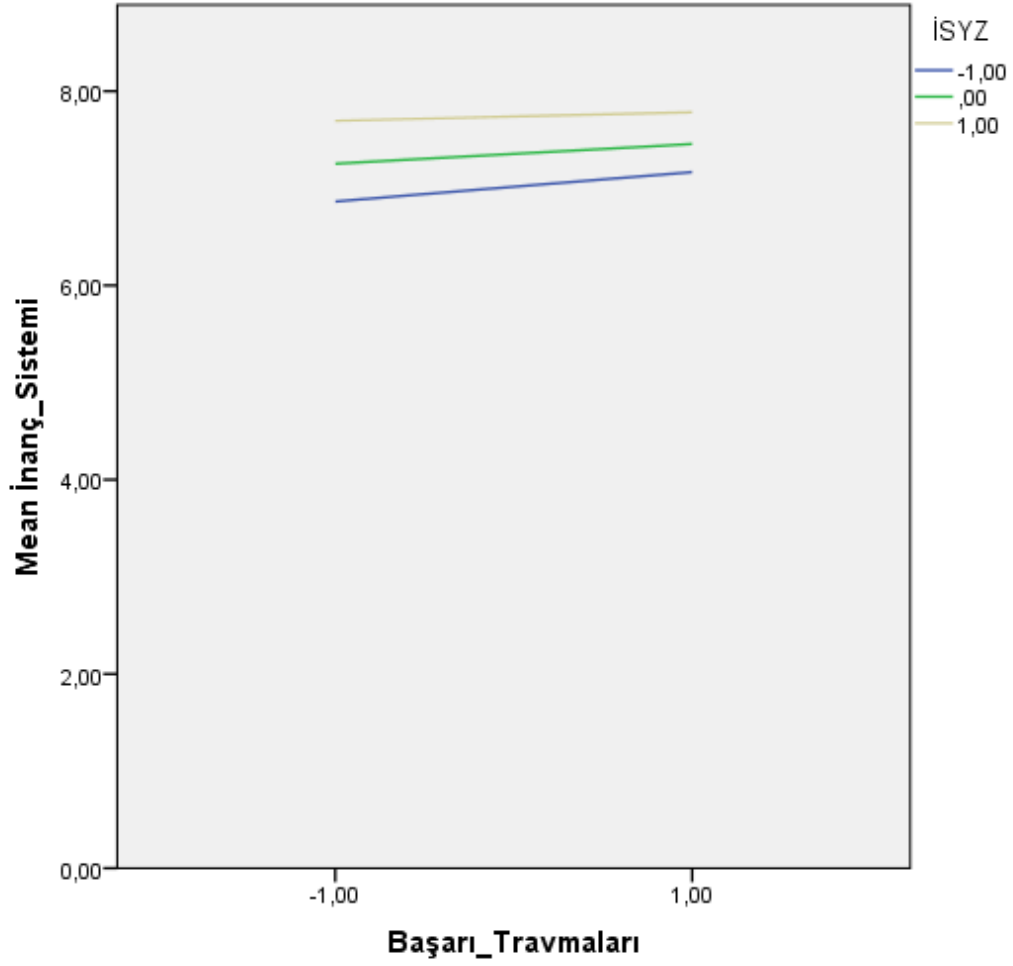
Şekil 19. Başarı Travmaları ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 19'da görüldüğü gibi örneklemin başarı travmaları ve TSB alt boyutu yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasındaki ilişki başarı travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte yüksek düzeyde olduğunda pozitif ve anlamlıdır. Başarı travmaları ve İSYZ düzeyi birlikte arttıkça, örneklemin yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi de artmaktadır.

Tablo 25. Başarı Travmalarının TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	7.34	.15	-	47.80	.00
Başarı Travmaları	.10	.16	.04	.63	.53
İSYZ	.34	.15	.13	2.24	.03
Etkileşim	.05	.16	.02	.32	.75
R=.15	R ² =.01				
F _(3,297) =2.15	p=.09				

Tablo 25'te yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların başarı travmaları ve TSB alt boyutu olan inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.05, t=.32, p>.05.

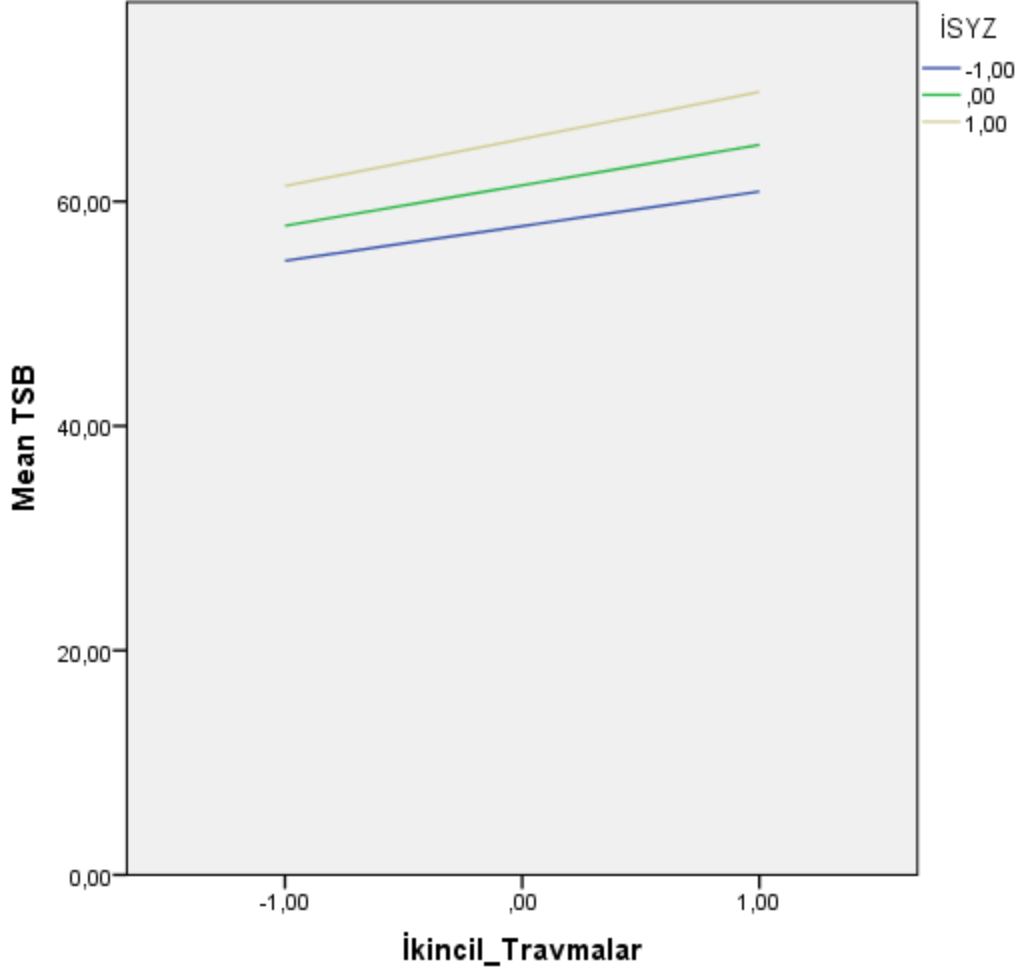
Şekil 20. Başarı Travmaları ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 20'de görüldüğü gibi başarı travmaları ve TSB inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 26. İkincil Travmaların TSB Toplam Puanlar Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	61.62	1.22	-	50.61	.00
İkincil Travmalar	3.97	1.23	.18	3.22	.001
İSYZ	3.52	1.22	.16	2.90	.004
Etkileşim	.55	1.25	.02	.44	.66
R=.27	R ² =.06				
F _(3, 297) =7.83	p=.00				

Tablo 26'da yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.27 t=.44, p>.05.

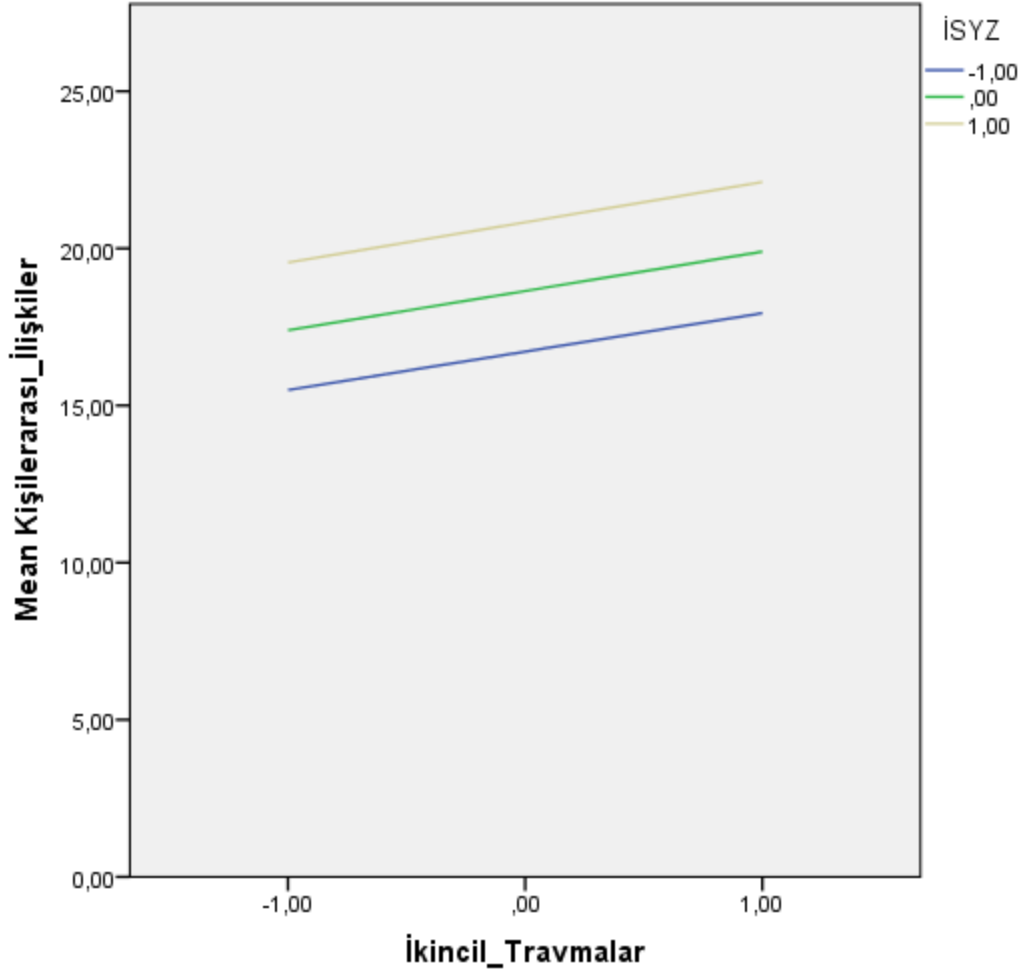
Şekil 21. İkincil Travmalar ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 21'de görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB toplam puanlar düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 27. İkincil Travmaların TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	18.74	.44	-	42.96	.00
İkincil Travmalar	1.37	.44	.18	3.11	.002
İSYZ	1.87	.44	.24	4.29	.00
Etkileşim	.03	.45	.00	.06	.95
R=.32	R ² =.09				
F _(3, 296) =11.30	p=.00				

Tablo 27’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.03 t=.06, p>.05.

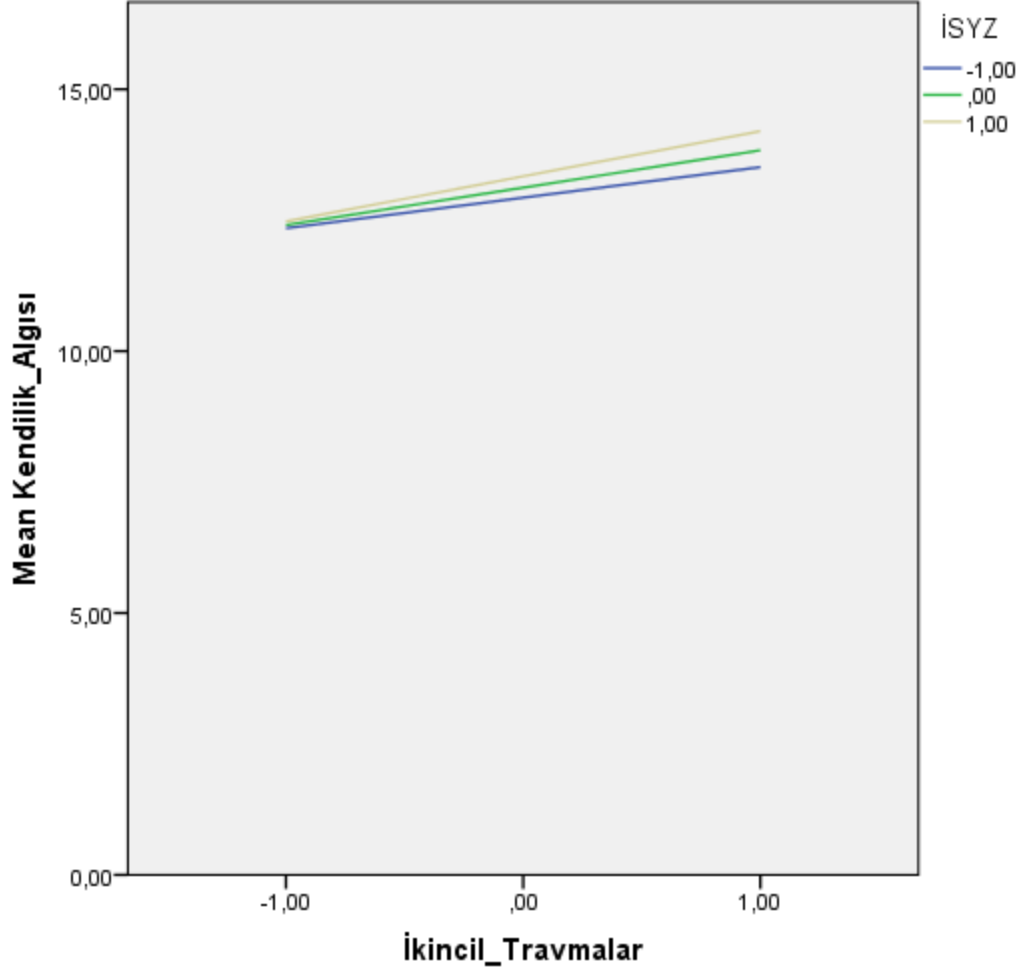
Şekil 22. İkincil Travmalar ve TSB Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 22'de görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 28. İkincil Travmaların TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.13	.29	-	45.11	.00
İkincil Travmalar	.79	.29	.16	268	.01
İSYZ	.18	.29	.04	.64	.52
Etkileşim	.14	.30	.03	.46	.64
R=.17	R ² =.02				
F _(3, 297) =3.04	p=.03				

Tablo 28’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.14 t=.46, p>.05.

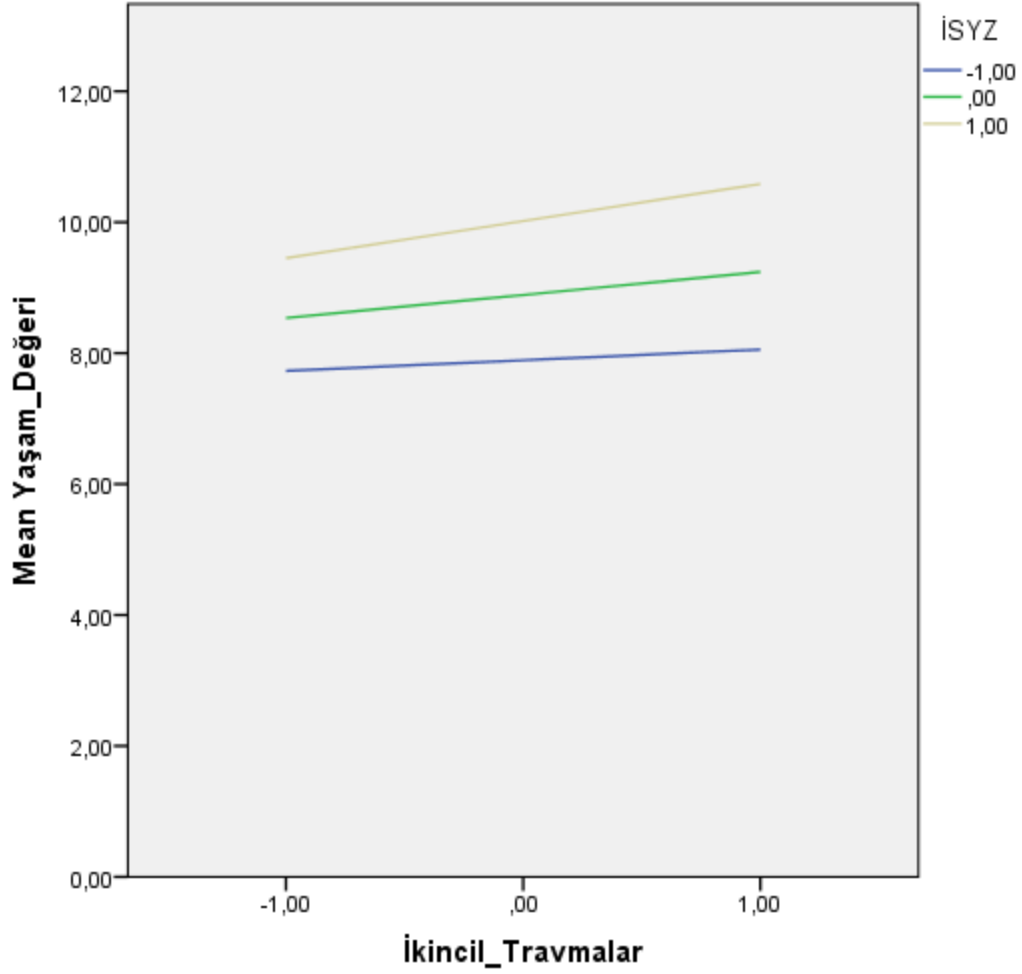
Şekil 23. İkincil Travmalar ve TSB Kendilik Algısında Olumlu Değişiklikler Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 23'te görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB kendilik algısında olumlu değişiklikler düzeyleri arasında İSYZ'nin düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 29. İkincil Travmaların TSB Yaşam Değerini Anlama Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	8.94	.22	-	41.38	.00
İkincil Travmalar	.40	.22	.10	1.81	.07
İSYZ	.96	.22	.25	4.47	.00
Etkileşim	.20	.22	.05	.90	.37
R=.30	R ² =.08				
F _(3, 297) =9.41	p=.00				

Tablo 29’da yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan yaşam değerini anlama düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.20 t=.90, p>.05.

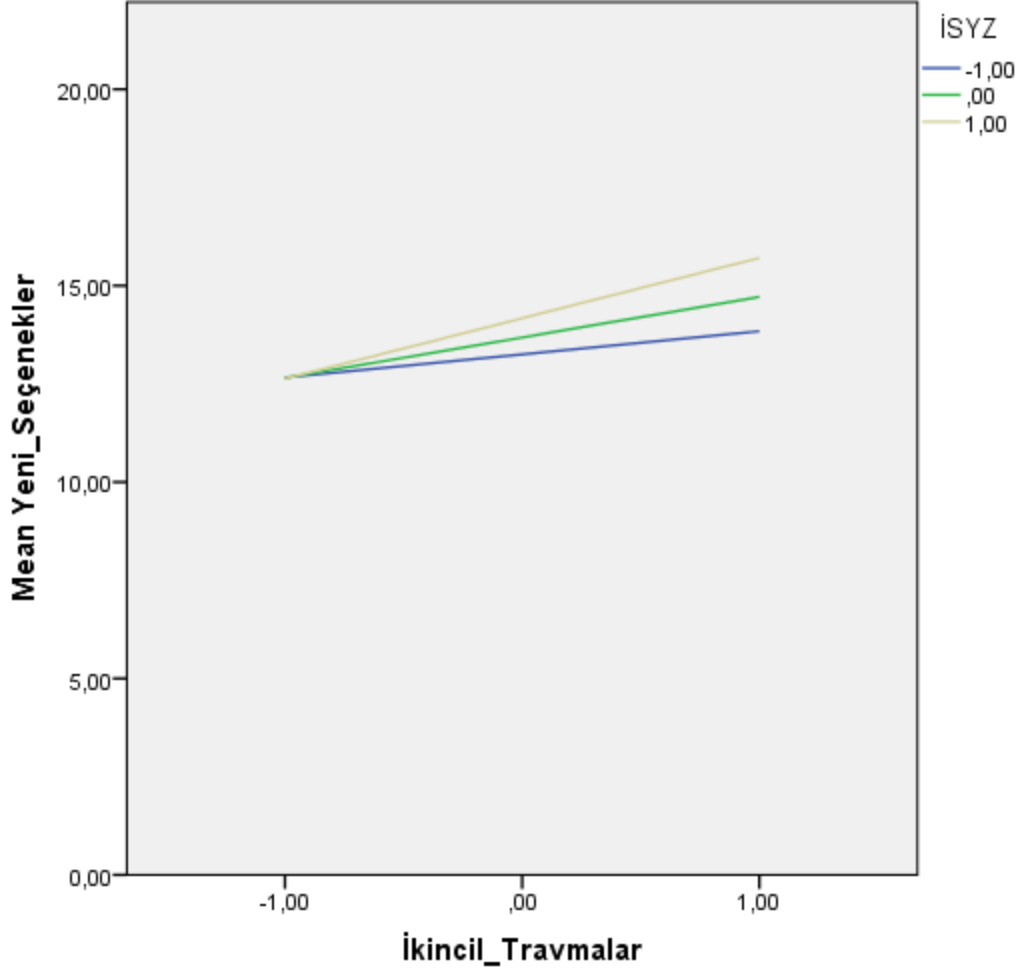
Şekil 24. İkincil Travmalar ve TSB Yaşam Değerini Anlama Arasında İSYZ'in Düzenleyici Etkisi

Şekil 24'te görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB yaşam değerini anlama düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 30. İkincil Travmaların TSB Yeni Seçenekleri Fark Edilmesi Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	13.70	.38	-	36.38	.00
İkincil Travmalar	1.15	.38	.18	3.03	.003
İSYZ	.42	.38	.06	1.11	.27
Etkileşim	.47	.39	.07	1.22	.22
R=.22	R ² =.04				
F _(3, 297) =4.89	p=.00				

Tablo 30'da yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.47 t=1.22, p>.05.

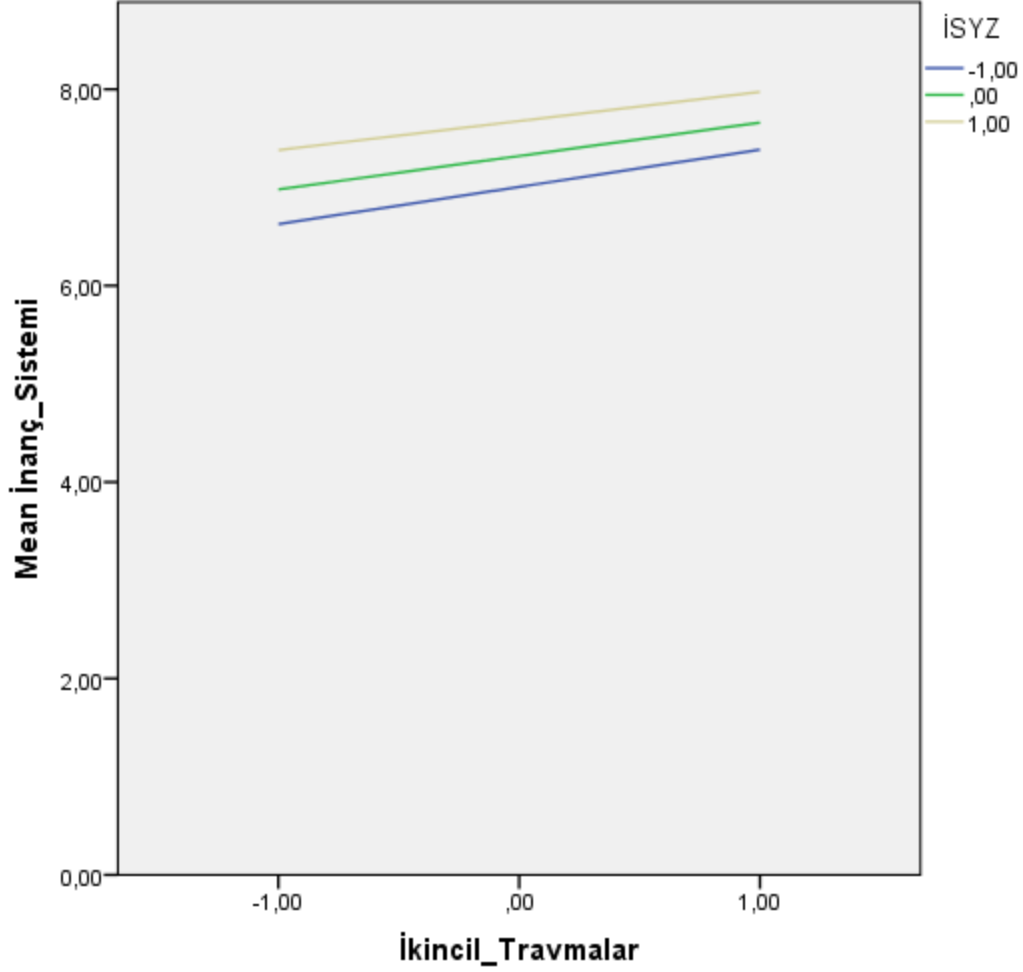
Şekil 25. İkincil Travmalar ve TSB Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 25'te görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 31. İkincil Travmaların TSB İnanç Sisteminde Gelişim Üzerindeki Etkisinde İltica Sonrası Yaşanılan Zorlukların Düzenleyici Etkisine İlişkin Düzenleyici Değişkenli Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları Tablosu

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p
Sabit	7.34	.15	-	48.81	.00
İkincil Travmalar	.37	.15	.14	2.44	.02
İSYZ	.30	.15	.12	2.03	.04
Etkileşim	.04	.15	.02	.27	.79
R=.20	R ² =.03				
F _(3, 297) =4.03	p=.01				

Tablo 31’de yer alan analiz bulguları incelendiğinde, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ikincil travmaları ve TSB alt boyutu olan inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır, B=.04 t=.27, p>.05.

Şekil 26. İkincil Travmalar ve TSB İnanç Sisteminde Gelişim Arasında İSYZ'ın Düzenleyici Etkisi

Şekil 26'da görüldüğü gibi ikincil travmalar ve TSB inanç sisteminde gelişim düzeyleri arasında İSYZ'nin anlamlı düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmamaktadır.

4.4.2. Travma Türleri TSB Toplam Puanlarını ve Alt Boyut Puanlarını Yordamakta mıdır?

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşamış oldukları travma türlerinin TSB düzeylerini yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 32'de verilmiştir.

Tablo 32. TSB Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	51.97	2.62	-	19.83	.00	-	-
Toplu Kimlik	.51	.18	.19	2.78	.01	.29	.16
Hayatta Kalma	.27	.20	.08	1.36	.17	.21	.08
İkincil	.22	.18	.08	1.23	.22	.22	.07
Başarı	.44	.35	.08	1.26	.21	.17	.07
R=.32	R ² =.09						
F(4, 296)=8.41	p=.00						

Analiz sonucuna göre travma türleri arasında sadece toplu kimlik travmalarının ($\beta=.19$), Suriyeli mültecilerin TSB toplam puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle toplu kimlik puanlarındaki bir puanlık artış TSB düzeyinde 0.51 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer üç değişken TSB düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

Katılımcıların deneyimlediği travma türlerinin TSB alt boyutları olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, kendiliğin algılanmasındaki değişiklikler, yaşamın değerini anlama, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sistemindeki gelişim düzeylerini yordayıp yordamadığına ilişkin çoklu regresyon analizleri sırasıyla yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda (Tablo 33-37) verilmiştir.

Tablo 33. Kişilerarası İlişkilerde Olumlu Değişim TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	15.52	.94	-	16.50	.00	-	-
Toplu Kimlik	.21	.07	.21	3.19	.00	.31	.18
Hayatta Kalma	.01	.07	.01	.12	.91	.15	.01
İkincil	.09	.07	.09	1.40	.16	.22	.08
Başarı	.35	.13	.16	2.75	.01	.25	.16
R=.36	R ² =.12						
F(4,295)=10.74	p=.00						

Çoklu regresyon analizinden elde edilen bulgulara göre travma türleri arasında toplu kimlik travmaları ($\beta=.21$) ve başarı travmalarının ($\beta=.16$), Suriyeli mültecilerin kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim puanlarının anlamlı yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Bir diğer ifadeyle toplu kimlik puanlarındaki bir puanlık artış kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyinde 0.21 puanlık artışa ve başarı travmaları puanlarındaki bir puanlık artış kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyinde .35 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer iki değişkenin TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

Tablo 34. Kendilik Algısında Olumlu Değişimler TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	11.34	.62	-	18.14	.00	-	-
Toplu Kimlik	.10	.04	.16	2.36	.02	.22	.14
Hayatta Kalma	.08	.05	.11	1.70	.09	.19	.10
İkincil	.03	.04	.05	.69	.49	.17	.04
Başarı	.02	.08	.02	.29	.77	.07	.02
R=.25	R ² =.05						
F _(4,296) =5.03	p=.00						

Elde edilen bulgulara göre travma türleri arasında sadece toplu kimlik travmalarının ($\beta=.16$), örneklemin kendilik algısındaki olumlu değişimler puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle toplu kimlik puanlarındaki bir puanlık artış kendilik algısındaki olumlu değişimler düzeyinde 0.10 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer üç değişkenin kendilik algısındaki olumlu değişimler düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı görülmektedir.

Tablo 35. Yaşamın Değerini Anlama TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	7.47	.47	-	15.92	.00	-	-
Toplu Kimlik	.11	.03	.22	3.23	.00	.29	.18
Hayatta Kalma	.07	.04	.13	2.06	.04	.22	.12
İkincil	.01	.03	.01	.22	.83	.15	.01
Başarı	.06	.06	.06	1.00	.32	.16	.06
R=.31	R ² =.09						
F _(4,296) =8.10	p=.00						

Analiz sonuçlarına göre travma türleri arasında toplu kimlik travmaları (β =.22) ve hayatta kalma travmalarının (β =.13), Suriyeli mültecilerin yaşam değerini anlama puanlarının anlamlı yordayıcıları olduğu saptanmıştır. Bir diğer ifadeyle toplu kimlik puanlarındaki bir puanlık artış yaşam değerini anlama düzeyinde 0.11 puanlık artışa ve hayatta kalma travmaları puanlarındaki bir puanlık artış yaşam değerini anlama düzeyinde .07 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer iki değişkenin TSB alt boyutu olan yaşamın değerini anlama düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı saptanmıştır.

Tablo 36. Yeni Seçeneklerin Fark Edilmesi TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	10.73	.81	-	13.25	.00	-	-
Toplu Kimlik	.10	.06	.12	1.68	.10	.22	.09
Hayatta Kalma	.14	.06	.14	2.20	.03	.22	.13
İkincil	.07	.06	.08	1.16	.25	.20	.07
Başarı	.08	.11	.05	.76	.44	.12	.04
R=.28	R ² =.06						
F _(4,296) =6.24	p=.00						

Çoklu regresyon analizine göre travma türleri arasında sadece hayatta kalma travmalarının ($\beta=.14$), katılımcıların yeni seçeneklerin fark edilmesi puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Bir diğer deyişle hayatta kalma puanlarındaki bir puanlık artış yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyinde 0.14 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer üç değişken TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamamaktadır.

Tablo 37. İnanç Sisteminde Gelişim TSB Alt Boyutu Düzeyinin Travma Türlerine Göre Yordanmasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

Değişken	B	Standart Hata _B	β	t	p	İkili r	Kısmi r
Sabit	6.49	.33	-	19.85	.00	-	-
Toplu Kimlik	.05	.02	.14	2.06	.04	.20	.12
Hayatta Kalma	.03	.02	.08	1.24	.22	.16	.07
İkincil	.02	.02	.06	.89	.37	.16	.05
Başarı	.01	.04	.01	.20	.84	.06	.01
R=.22	R ² =.04						
F _(4,296) =3.91	p=.00						

Analiz sonuçlarına göre travma türleri arasında sadece toplu kimlik travmalarının ($\beta=.14$), Suriyeli mültecilerin inanç sistemindeki değişim puanlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle toplu kimlik puanlarındaki bir puanlık artış inanç sistemindeki değişimler düzeyinde 0.05 puanlık artışa neden olmaktadır. Diğer üç değişkenin katılımcıların inanç sistemindeki değişim düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı bulunmuştur.

4.4.3. Cinsiyete göre Kümülatif Travma Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Katılımcıların KTÖ ve alt boyutlarından elde ettikleri toplam puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 38.1’de verilmiştir.

Tablo 38.1 KTÖ Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	sd	t	p	Cohen d
KTÖ Toplam	Kadın	192	41.06	23.76	299	1.80	.07	
	Erkek	109	47.40	32.22				
Toplu Kimlik Travmaları	Kadın	192	5.42	7.53	299	1.15	.25	
	Erkek	109	6.57	8.73				
Hayatta Kalma Travmaları	Kadın	192	10.82	6.32	299	1.32	.19	
	Erkek	109	11.90	7.51				
İkincil Travmalar	Kadın	192	11.48	7.47	299	1.48	.14	
	Erkek	109	12.84	7.93				
Başarı Travmaları	Kadın	192	1.93	3.20	299	2.50	.01	.30
	Erkek	109	3.09	4.18				
Tip 1 Travmalar	Kadın	192	9.82	6.01	298	2.31	.02	.28
	Erkek	108	11.85	7.96				
Tip 3 Travmalar	Kadın	192	14.93	10.40	299	.89	.38	
	Erkek	109	16.17	13.44				

Örneklemin KTÖ toplam puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(299)=1.79$, $p>.05$. KTÖ boyutlarına bakıldığında ise, Suriyeli mültecilerin başarı travmaları düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir, $t(299)= 2.50$, $p<.05$. Buna göre, erkek katılımcıların başarı travmaları düzeyi ($\bar{X}=3.09$), kadın katılımcılara ($\bar{X}=1.93$) göre daha yüksektir. Hesaplanan Cohen d değeri ise .30'dur. Bu sonuca göre kadın ve erkek katılımcıların TSB ölçeği ortalama puanları arasındaki farkın .30 standart sapma kadar olduğunu

göstermektedir. Buna göre cinsiyetin başarı travmaları üzerinde düşük düzeyde bir etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca, katılımcıların Tip 1 travma düzeylerinin de cinsiyete göre farklılık gösterdiği saptanmıştır, $t(298)=2.31$, $p<.05$. Bu bulguya göre, erkek katılımcıların Tip 1 travma düzeyi ($\bar{X}=11.85$), kadın katılımcılara ($\bar{X}=9.82$) göre daha yüksektir. Hesaplanan Cohen d değeri ise .28'dir. Bu bulguya göre kadın ve erkek katılımcıların TSB ölçeği ortalama puanları arasındaki farkın .28 standart sapma kadar olduğunu göstermektedir. Bu da cinsiyetin Tip 1 travmaları düzeyi üzerinde düşük düzeyde bir etkisi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

KTÖ'nün diğer alt boyutları ele alındığında, toplu kimlik travmaları düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(299)=1.15$, $p>.05$. Aynı zamanda örneklemin hayatta kalma travmaları düzeyinin de cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir, $t(299)=1.32$, $p>.05$. Örneklemin ikincil travma düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır, $t(299)=1.48$, $p>.05$. Son olarak, Suriyeli mültecilerin Tip 3 travma düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur, $t(299)=.89$, $p>.05$.

Katılımcıların normal dağılım göstermeyen KTÖ alt boyutlarından elde ettikleri toplam puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere Mann-Whitney U testi yapılmıştır. Yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları Tablo 38.2'de verilmiştir.

Tablo 38.2. KTÖ Alt Boyutlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	Sıra Ort.	Sıralar Top.	U	W	Z	p
Kişisel Kimlik Travmaları	Kadın	192	149	2865	10121.00	28649.00	-.61	.543
	Erkek	109	154	1680				
Bağlanma Travmaları	Kadın	192	149	2857	10042.50	28570.50	-1.03	.303
	Erkek	109	155	1688				
Cinsiyet Travmaları	Kadın	192	153	2943	10027.50	16022.50	-.99	.323
	Erkek	109	147	1602				

Tip 2	Kadın	192	147	2816	9634.50	28162.50	-1.54	.125
Travmaları	Erkek	109	159	1729				

Katılımcıların normal dağılım göstermeyen KTÖ alt boyutlarından elde ettikleri puanların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre, örneklemin kişisel kimlik travmaları (U=10121.00, p=.543), bağlanma travmaları (U=10042.50, p=.303), cinsiyet travmaları (U=10027.50, p=.323) ve tip 2 travmaları (U=9634.50, p=.125) düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermemektedir.

4.4.4. Cinsiyete göre Travma Sonrası Büyüme Ölçeği toplam puanları ve alt boyut puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Örneklemin TSB ve alt boyutlarından elde ettikleri toplam puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39. TSB Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	sd	t	p
TSB Toplam	Kadın	192	62.22	21.64	299	.54	.59
	Erkek	109	60.83	21.32			
Kişilerarası İlişkiler	Kadın	192	18.38	7.75	298	1.07	.29
	Erkek	108	19.39	7.93			
Kendilik Algısı	Kadın	192	13.43	5.09	299	1.28	.20
	Erkek	109	12.66	4.89			
Yaşam Değeri	Kadın	192	9.13	3.88	299	.94	.35
	Erkek	109	8.70	3.78			
Yeni Seçenekler	Kadın	192	14.14	6.46	299	1.26	.21
	Erkek	109	13.15	6.72			
İnanç Sistemi	Kadın	192	7.30	2.62	299	.28	.78
	Erkek	109	7.39	2.59			

TSB toplam puan ve alt boyutlarından elde edilen puanların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Yapılan analize göre, Suriyeli mültecilerin TSB düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(299)=.54$, $p>.05$. TSB alt boyutları incelendiğinde ise, kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim puanları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(298)=1.07$, $p>.05$. Ayrıca, kendilik algısında olumlu değişimler alt boyutunun da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur, $t(299)=1.28$, $p>.05$. Suriyeli mültecilerin TSB alt boyutu olan yaşamın değerini anlama puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı saptanmıştır, $t(299)=.94$, $p>.05$. Aynı şekilde, örneklemin yeni seçeneklerin fark edilmesi alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılık göstermediği saptanmıştır, $t(299)=1.26$, $p>.05$. Son olarak, örneklemin inanç sistemindeki gelişim alt boyutundan elde ettikleri puanları da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(299)=.28$, $p>.05$. Özetle, Suriyeli mültecilerin TSB toplam ve alt boyutlardan elde ettikleri tüm puanlar cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4.4.5. Cinsiyete göre İltica Sonrası Yaşanan Zorluklar toplam puanları anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Katılımcıların İSYZ toplam puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız gruplar için t-testi sonuçları Tablo 40'ta verilmiştir.

Tablo 40. İSYZ Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Değişken	Gruplar	n	$\bar{x}$	SS	sd	t	p
İSYZ	Kadın	192	31.68	14.56	299	1.73	.08
	Erkek	109	34.69	14.33			

Örneklemin İSYZ düzeyi cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir, $t(299)=1.73$, $p>.05$.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Mevcut çalışmada travmatik yaşantılar ile demografik değişkenlere ilişkin betimsel sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca travmatik yaşantılar, İSYZ ve TSB değişkenlerinin betimleyici analizine ilişkin sonuçları incelenmiştir. Bunun yanı sıra, travmatik yaşantılar, İSYZ ve TSB değişkenleri arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

5.1. Travmatik yaşantılar, İSYZ ve TSB Değişkenlerinin Betimleyici Analizine İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada Suriyeli mültecilerin travmatik yaşantılardan etkilenme düzeyi orta düzeyde bulunmuştur. Katılımcıların en az bir travmatik yaşantıya maruz kaldıkları görülmüş ve en çok raporlanan travmatik yaşantılar, savaşta bulunmak veya ani bir ölüm ile yakın bir arkadaşını ya da sevdiğini kaybetme şeklinde belirtilmiştir. Bu bulgular geçmiş çalışmalar ile tutarlılık göstermektedir. Alpak ve arkadaşları (2014) tarafından Gaziantep’te bulunan Suriyeli mülteciler ile yapılan bir çalışmada Suriyeli mültecilerin en sık rapor ettiği travmatik yaşantılar savaşa tanık olma ve aile üyelerinden ya da arkadaşlarından birini kaybetme olmuştur. Suriyeli mültecilerin yüksek düzeyde savaş ve savaş ile ilintili travmatik yaşantılara tanık olduklarını ifade etmişlerdir. Ürdün’de yaşayan Suriyeli mültecilerin de yüksek düzeyde savaş yaşantılarına maruz kaldıkları belirtilmiştir (Rizkalla ve Segal, 2018). Kılıç, Magruder ve Koryürek (2016) tarafından Türkiye’de yaşayan Iraklı mülteciler ile yürütülen bir diğer çalışmada da mültecilerin yoğun düzeyde savaş yaşantılarına maruz kaldıkları görülmüştür. Kira ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen çalışmada da Filistinli mültecilerin en az üç travmatik yaşantıya maruz kaldıkları ve katılımcıların yüksek düzeyde çoklu travmatize olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak alanyazında Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin düşük düzeyde travmatik yaşantılara maruz kaldığını ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Acar, 2020; Erşahin, 2020). Suriyeli mültecilerin Türkiye’de yaşama süreleri göz önünde bulundurulduğunda, güvenli bir ortamda uzun süredir bulunuyor olmalarının, daha az travmatik yaşantı raporlamaları üzerinde bir etkisi olduğu düşünülmektedir.

Suriyeli mültecilerin TSB düzeyleri incelendiğinde orta düzeyde TSB raporladıkları görülmektedir. Bu bulgu mültecilerin TSB düzeylerinin incelendiği geçmiş çalışmalar ile paralellik göstermektedir (Hussain ve Bhushan, 2011; Kira ve ark., 2013; Rizkalla ve Segal, 2018).

Powell ve arkadaşları (2003) tarafından yürütülen çalışmada soykırım da dahil olmak üzere birçok travmatik savaş deneyimine maruz kalan ve Yugoslavya'da yaşayan mültecilerin de benzer düzeyde TSB puanları raporladıkları bildirilmiştir. Ayrıca mevcut bulgunun Türkiye'de yaşayan mültecilerin TSB düzeyinin incelendiği çalışmalarla da paralellik gösterdiği söylenebilir (Acar, 2020; Erşahin, 2020). Mevcut çalışmada, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin raporladıkları TSB alt boyutları en yüksek düzeyden en düşük düzeye doğru sırasıyla; kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, yeni seçeneklerin fark edilmesi, kendilik algısında olumlu değişiklikler, yaşam değerini anlama ve inanç sisteminde gelişim şeklinde olmuştur. Benzer sonuçlar Rizkalla ve Segal (2018) tarafından Ürdün'de yaşayan Suriyeli mültecilerle yapılan çalışmada da raporlanmıştır. Norveç'te yaşayan mültecilerle yapılan çalışmada ise raporlanan bulgular bu sonuçlarla tutarsızlık göstermektedir. Norveç'te yaşayan mülteciler en yüksek puanları inanç sisteminde gelişim ve yaşam değerini anlama düzeylerinde gösterirken en düşük puanları da kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim ve yeni seçeneklerin fark edilmesi değişkenlerinde rapor etmişlerdir (Teodorescu ve ark., 2012). Bu farklılık bireylerin travma öncesinde veya sonrasında sahip oldukları kaynaklar ve iltica ettikleri ülkelerde sahip oldukları kaynaklardan kaynaklanıyor olabilir. Fakat en nihayetinde, çeşitli travmatik yaşantılar ve zorluklar yaşayan mültecilerin aynı zamanda olumlu değişimler yaşadıkları da görülmektedir.

Yapılan betimsel analiz bulguları incelendiğinde, Suriyeli mültecilerin orta düzeyde İSYZ bildirdikleri görülmektedir. Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin en çok bildirdikleri zorluklar ise, acil durumlarda eve geri dönememe, aile üyeleri hakkında endişe duyma, yiyecek, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçları karşılamak için maddi kaynaklarının olmaması ve maddi yardım almakta zorlanma olmuştur. Bu bulgular, mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorluklara ilişkin yürütülen çalışmaların bulguları ile paralellik göstermektedir (Giacco, Laxhman ve Priebe, 2018; Schick ve ark., 2016; Schick ve ark., 2018). Mültecilerin yerleştikleri ülkede temel ihtiyaçlara, sağlık ve sosyal hizmetlere ulaşmada zorluk yaşadıkları belirtilmiştir. Bir başka çalışmada da mültecilerin iltica sonrası en sık karşılaştıkları zorluklar finansal zorluklar ile aile üyeleri hakkında endişe duyma olmuştur (Aragona, Pucci, Mazzetti ve Geroci, 2012). Mevcut çalışmada sorun olarak raporlanan bir diğer zorluk ise mültecilerin ülkelerine geri gönderilmekten korkmaları olmuştur. Bu durumun, Türkiye'nin uyguladığı mülteci politikası ve Suriyelilere verdiği geçici koruma statüsünden kaynaklandığı düşünülmektedir. Yabancı literatür incelendiğinde, diğer ülkelerde yaşayan mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların yüksek düzeyde olduğu

belirtilmektedir (Porter ve Haslam, 2005; Teodorescu ve ark., 2012). İşsizlik, sosyal uyumda yaşanan zorluklar, finansal problemler ve zayıf sosyal destek gibi iltica sonrası yaşanan zorlukların mülteciler arasında önemli düzeyde olduğu gösterilmiştir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşanan zorluklarının incelendiği çalışmalar kısıtlı olsa da, Acar (2020) tarafından yürütülen çalışmada da Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşanan zorlukların düşük-orta düzeyde olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada en sık raporlanan iltica sonrası zorluk ise sosyal entegrasyon olmuştur. Türkiye’ye yerleşen Suriyeli mültecilerin, Türkiye ve Suriye arasındaki kültürel yakınlık ve benzerliklere rağmen iletişim zorlukları, finansal zorluklar, temel ihtiyaçlara erişim, eğitim, sağlık ve sosyal servislere erişim gibi iltica sonrası yaşanan zorlukların rapor edildiği görülmektedir (Erşahin, 2020). Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşanan zorlukların, diğer ülkelerde yaşayan mültecilere kıyasla yüksek düzeyde değil, orta düzeyde olmasının sebebi Suriye krizinin üzerinden 10 yılı aşkın bir zamanın geçmesi ve dolayısıyla Türkiye’deki yaşam sürelerinin de uzun olması olabilir. Ayrıca, sınır ülke olmasıyla birlikte, Türkiye’de Suriyeli mültecilerin akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin olması ve böylece bireylerin sosyal desteğinin bulunması bir diğer etken olabilir (Şimşir, Dilmaç ve Kozan, 2018).

5.2. Travmatik Yaşantılar, TSB ve İSYZ Arasındaki İlişkilerin Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada yer alan değişkenler arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olup olmadığını incelemek amacıyla değişkenler arasında korelasyon analizi yapılmıştır. Travmatik yaşantılar, TSB ve İSYZ değişkenleri arasında yapılan korelasyon analizi sonucunda farklı düzeylerde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bölümde değişkenler arasında bulunan farklı düzey ilişkiler tartışılmıştır.

Travmatik yaşantılar ve TSB düzeyi arasındaki ilişki ele alındığında, travma türleri olan toplu kimlik travmaları, hayatta kalma travmaları ve ikincil travmaların tüm TSB alt boyutları ile anlamlı düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bir başka deyişle, toplu kimlik travmaları, hayatta kalma travmaları ve ikincil travmalardan etkilenme düzeyi arttıkça TSB alt boyutları olan yaşam değerinin farkına varma, kendilik algısında değişiklikler, inanç sistemindeki gelişim, kişilerarası ilişkilerde olumlu gelişim ve yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi de artmaktadır. Travmatik yaşantılar ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara bakıldığında, Kira ve arkadaşları (2013), travmatik yaşantılar ile TSB alt boyutları olan yaşam değerinin farkına varma, kendilik algısında değişiklikler ve yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi arasında anlamlı ilişkiler

olduğunu raporlamıştır. Özellikle hayatta kalma travmaları ve ikincil travmalardan etkilenme düzeyi ile TSB'nin tüm alt boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Fakat ilgili çalışmada, mevcut çalışmanın aksine, toplu kimlik travmaları ile inanç sistemindeki gelişim ve kendilik algısındaki değişiklikler düzeyi arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu raporlanmıştır. Bir başka deyişle, toplu kimlik travmalarından etkilenme düzeyi arttıkça, TSB'nin alt boyutları olan inanç sistemindeki gelişim ve kendilik algısındaki değişiklikler düzeyi azalmaktadır. Travmatik yaşantı türü ve TSB arasındaki ilişkiyi inceleyen ve Türkiye'de yürütülen çalışmalara bakıldığında, Karancı ve arkadaşları (2012) travma türünün TSB'nin yalnızca iki alt boyutu ile anlamlı ilişkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Hayatta kalma travmalarından olan afetlere maruz kalma ve ikincil travma türü olan sevdiği birini kaybetme yaşantıları ile kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim ve kendilik algısında değişiklikler arasında anlamlı ilişkilerin olduğu belirtilmiştir. Bu travma türlerinden etkilenen bireylerin ilgili TSB alt boyutlarında daha yüksek puanlar gösterdikleri ifade edilmiştir. Afetlere maruz kalma gibi insan eliyle gerçekleşmeyen travmaların tüm TSB alt boyutları ile ilişkili olduğunu raporlayan çalışmaların olduğu bilinmektedir (Acar, 2020; Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016). Mevcut çalışmanın bir başka bulgusu ise, okulda veya işte başarısızlık yaşamının, yani başarı travmalarının, TSB'nin iki alt boyutu ile ilişkili olmadığıdır. Başarı travmalarından etkilenme düzeyi kendilik algısındaki olumlu değişimler ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri hariç, diğer TSB alt boyutları ile olumlu yönde anlamlı ilişkisi olduğu bulunmuştur. Böylelikle, literatürde yer alan başarı travmaları ile yaşam değerinin farkına varma düzeyi arasında anlamlı düzeyde ilişkinin olduğu bulgusu mevcut çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir (Kira ve ark., 2013).

Yapılan korelasyon analiz bulgularına göre, mevcut çalışmada Suriyeli mültecilerin yaşadıkları iltica sonrası zorluklar ile TSB'nin alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. İltica sonrası yaşanan zorluklar düzeyi ile kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, yaşam değerinin farkına varma ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu raporlanmıştır. Bir başka deyişle, Suriyeli mültecilerin yaşadıkları iltica sonrası zorlukların düzeyi arttıkça ilgili TSB alt boyutlarındaki gelişim de artmaktadır. İSYZ ile TSB ilişkisini inceleyen çalışmalara bakıldığında, sonuçların tartışmalı olduğu görülmektedir. İltica sonrası yaşanan zorluklar düzeyi ile TSB arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu rapor eden bir çalışma olduğu gibi (Hussain ve Bhushan, 2011), iki değişken arasında negatif yönlü anlamlı ilişki rapor eden bir başka çalışma da mevcuttur (Teodorescu ve ark., 2012). Bir başka çalışmada ise,

iltica sonrasında iş sahibi olmanın ve algılanan yaşam kalitesinin yüksek olması ile raporlanan TSB düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Lee, Kim, Kim ve Chu, 2022). Ancak aynı çalışma, iltica sonrası zorluklardan biri olan yalnızlığın TSB ile negatif yönlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Acar (2020) tarafından yürütülen çalışmada ise Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları sosyal uyum problemlerinin TSB ile pozitif yönde ilişkisi olduğu raporlanmıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki yaşam süreleri göz önünde bulundurulduğunda sosyal uyum düzeylerinin artmış olabileceği ve bunun TSB düzeylerini olumlu yönde etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Mevcut çalışma, İSYZ düzeyleri ile travma türleri arasında farklı düzeyde anlamlı ilişkiler ortaya koymuştur. Bulgulara göre, toplu kimlik travmaları, ikincil travmalar ve başarı travmalarından etkilenme düzeyi arttıkça, bireylerin Türkiye’ye geldikten sonra yaşadıkları iltica sonrası zorlukların düzeyi de artmaktadır. Bireylerin göç öncesinde yaşadıkları travmatik yaşantıların göç sonrası zorluklar ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Aragona, Pucci, Mazetti, Maisano ve Geraci, 2013; Chen, Hall, Ling ve Renzoho, 2017). Göç öncesinde savaş ile ilintili travmatik yaşam deneyimlerinin, bireylerin yakınlarını ya da sevdiklerini kaybetmesi gibi travmatik yaşantıların, göç ettikleri ülkede yaşadıkları zorluk düzeyini arttırdığı ve göç sonrasında bireylerin yaşama uyum sağlama noktasında zorlandıkları rapor edilmiştir. Göç öncesinde yaşanan travmatik yaşantılar ile göç sonrası zorluklara hassasiyetin artmasıyla birlikte mültecilerde psikolojik problemlerin de ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu bulguya paralel olarak, geçmiş travmatik yaşantılara maruz kalma düzeyi arttıkça, mültecilerde travma sonrası stress bozukluğu (TSSB) düzeyinin de arttığı raporlanmıştır (Acarturk ve ark., 2017). Bu ilişki ile paralel olarak, bireylerin göç öncesinde sahip oldukları kaynakların göç sonrası yaşam deneyimlerinde önemli olduğu bilinmektedir (Sattarzadeh, 2009). Aragona ve arkadaşları (2011) tarafından yürütülen çalışmada, göç öncesi en az bir travmatik yaşantıya maruz kalmanın, iltica sonrası yaşanabilecek zorlukları önemli düzeyde arttırdığını göstermiştir. Ayrıca, göç öncesi yaşanan travmatik yaşantıların sayısının, iltica sonrası yaşanan zorluk sayısı ve şiddetini de arttırdığı belirtilmiştir.

Yapılan korelasyon analizinde İSYZ ile TSB’nin üç alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, yaşam değerinin farkına varma ve inanç sisteminde değişiklikler düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Alanyazın incelendiğinde, İSYZ ve TSB arasındaki

ilişkiye dair bulgular tutarsızlık göstermektedir. Teodorescu ve arkadaşları (2012) mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorluklar ile TSB arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu raporlamıştır. Acar (2020) iltica sonrasında entegrasyon problemi yaşayan bireylerin daha düşük TSB düzeyleri raporladıklarını ifade etmiş, Nuttman-Shwartz, Dekel ve Tuval-Mashiach (2011) de iltica edilen ülkeye aitlik hissi düzeyinin arttıkça TSB düzeyinin de arttığını raporlamıştır. Ayrıca, iltica edilen ülkede aitlik hissini artırması, daha az psikolojik semptomla da ilişkilendirilmiştir. Joseph ve Linley (2006) ise çeşitli zorlanmalar yaşayan mültecilerin bilişsel değişimler yaşadıkları ve böylece büyüme sağladıklarını belirtmiştir. Mültecilerin karşılaştığı zorlukların eski şemalarıyla uyumsuz bilgileri yeniden yapılandırılmaları ve anlamlandırılmalarına neden olduğu ve büyüme yaşantılamasının gerçekleştiği ifade edilmiştir. Mevcut çalışmada bireylerin orta düzeyde zorluklar yaşamaları, benzer bilişsel süreçler yaşadıklarını ve büyümenin gerçekleştiğini düşündürmektedir.

5.3. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisi var mıdır?

Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların, travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasındaki düzenleyici etkisine ilişkin olarak yapılan düzenleyici değişkenli çoklu doğrusal regresyon analizine göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisinin bulunduğu söylenebilir. Mevcut çalışmanın bulgularına göre mültecilerin iltica sonrasında orta veya yüksek düzeyde zorluklar yaşamaları geçmiş travmatik yaşantıları ile TSB düzeyleri arasında düzenleyici bir etkiye sahiptir. Alanyazın incelendiğinde, iltica sonrası yaşanan zorlukların travmatik yaşantılar ve TSB arasındaki düzenleyici etkisini inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Fakat, mültecilerde iltica sonrası zorluklar, geçmiş travmatik yaşantılar ve TSB değişkenlerinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır (Acar, 2020; Ferris ve Forrest Bank, 2018; Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016; Powell ve ark., 2002; Teodorescu ve ark., 2012). İltica sonrası yaşanan zorlukların ağırlıklı olarak mültecilerin ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerine yoğunlaştığı görülmektedir. Fakat mülteciler tarafından deneyimlenen iltica sonrası zorlukların da olumlu değişime neden olabileceğini ortaya koyan sınırlı sayıda araştırmalar da bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu zorlukların neden olabileceği olumlu değişimlerle ilgili daha fazla çalışma yapılması gereklidir. Nuttman-Shwartz, Dekel ve Tuval-Mashiach (2011), travmatik yaşantılardan sonra deneyimlenen travmatik semptomlar ve TSB arasındaki eğrisel ilişkiye etki

eden yaşam zorluklarının büyümeyi teşvik etmediği veya engellemediğini, fakat büyümeyi zorlamak için yeterli olduğunu belirtmiştir. TSB'nin bazı bireyler için psikolojik iyilik hali ile uyumlu olduğu fakat bazı bireyler için de zorluklarla başa çıkma stratejisi olabileceği belirtilmiştir (Lee, Kim, Kim ve Chu, 2022). Bentley, Thoburn, Stewart ve Boynton (2012) tarafından yürütülen ve iltica sonrası yaşanan zorlukların mültecilerin geçmiş travmatik deneyimleri ile ruh sağlıkları arasındaki ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, iltica sonrası yaşanan zorlukların mültecilerin travmatik yaşantılara maruz kalma düzeyleri ile rapor ettikleri depresif belirtileri arasında düzenleyici bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca iltica sonrası yaşam zorluklarının düzenleyici etkisi, daha düşük sıklıkta travmatik yaşantılara maruz kalan bireylerde bulunmuştur. Travmatik yaşantıların TSB üzerinde direkt bir etkisi olmadığı belirtilmiştir (Acar, 2020). Bu nedenle, travmatik yaşantıların TSB ile dolaylı ilişkisini açıklayan modellere ihtiyaç duyulmaktadır. İltica sonrası yaşanan zorluklarla birlikte bireylerin başa çıkma tutumları, kişilik özellikleri ve bilişsel süreçlerinin de incelenmesi önemlidir (Hussain ve Bhushan, 2011; Joseph ve Linley, 2006; Karancı ve ark., 2012). Ayrıca, bireylerde umut düzeyinin de TSB ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir (Kroo ve Nagy, 2011).

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travma türleri ve TSB'nin alt boyutları arasında düzenleyici bir etkisi olup olmadığına ilişkin analizler de yapılmıştır. Mevcut çalışmanın bulgularına göre, Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik) travmaları ve TSB'nin alt boyutu olan yeni seçeneklerin farkına varma düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, Suriyeli mültecilerin yaşadığı iltica sonrası zorlukların savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma travmaları) ve iş ya da okulda başarısızlık yaşama (başarısızlık) travmaları ile yeni seçeneklerin farkına varma düzeyi arasında düşük düzeyde düzenleyici etkisi olduğu bulunmuştur. İltica sonrası yaşanan zorlukların travma türleri ve TSB alt boyutları arasındaki düzenleyici etkisini araştıran bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Fakat, savaş, göç ve göç sonrasında yaşanan zorluklardan sonra bireylerin bilişsel olarak değişiklikler yaşadıkları ve yaşamlarının yönünü yeniden çizdikleri raporlanmıştır (Şimşir, Kozan ve Dilmaç, 2018; Taher ve Allan, 2019). Suriyeli mülteciler ile yapılan çalışmalarda, eğitim ve kariyer alanında bireylerin yaşadıkları zorlanmalardan sonra bilişsel değerlendirme ve varsayımlarında değişiklikler meydana geldiği ve sorumluluk alarak hayatlarında yeni yönler

çizdikleri bildirilmiştir. Kira ve arkadaşları (2013) tarafından yürütülen çalışmada da biri tarafından saldırıya uğrama (hayatta kalma) travması ile yeni seçeneklerin farkına varma düzeyi ilişkili bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise, yeni seçeneklerin farkına varma düzeyi yüksek olan bireylerin kişilik özellikleri incelendiğinde daha optimistik, dışadönük ve yeni deneyimlere açık oldukları raporlanmıştır (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Dolayısıyla, iltica sonrası yaşanan zorlukların toplu kimlik, hayatta kalma ve başarı travmaları ile yeni seçeneklerin farkına varma düzeyleri arasındaki düzenleyici etkisini daha iyi anlayabilmek için kişilik özellikleri gibi diğer değişkenlerin de modele dahil edilmesi önemli olabilir.

Mevcut çalışmanın bir diğer bulgusu ise, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümlerle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma) travmaları ve TSB’nin alt boyutu kendilik algısında olumlu değişimler yaşama düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici etkisi bulunmasıdır. Yaşam zorlukları ve travmaların bireyin kendi ile ilgili algısını ve değerlendirmesini etkilediği, bireylerin yaşanan travmatik deneyimler ve zorlanmalardan sonra kendilerini daha güçlü oldukları yönünde raporladıkları bilinmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Şimşir, Dilmaç ve Kozan (2018) tarafından Suriyeli mülteciler ile yürütülen nitel bir çalışmada katılımcılar acı dolu deneyimlerden sonra kendilerini daha güçlü gördüklerini raporlamışlardır. Taher ve Allan (2019) tarafından yürütülen bir diğer nitel çalışmada ise Suriyeli mülteciler yaşam deneyimleri ve zorluklarından sonra kendilerini daha dayanıklı ve travmalara dayanabilir olarak tanımlamışlardır. Özellikle hayatta kalma travmalarının kendilik algısında olumlu değişiklikler yarattığı alanyazında belirtilmiştir (Kira ve ark., 2013).

5.4. Travma Türleri TSB Düzeyini Yordamakta mıdır?

Travma türlerinin TSB düzeyi ile arasındaki ilişkiyi bilmek travma maruziyeti ve pozitif psikoloji konseptini anlamak için önemlidir (Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2016). Travma türlerinin TSB düzeyini yordayıp yordamağına ilişkin yapılan analiz bulgularına göre, travma türlerinden yalnızca toplu kimlik travmalarının TSB düzeyini yordadığı bulunmuştur. Toplu kimlik travmaları bir topluluktaki diğer bireyleri de etkileyen, bir cinsiyete, etnik kökene ilişkin ayrımcılığı içeren, paylaşılan travmalardır. Literatürdeki geçmiş çalışmalar incelendiğinde travma türleri ve TSB düzeyi arasındaki ilişkiyi raporlayan çalışmalar bulunmaktadır. Shakespeare-Fitch ve Armstrong (2010) travma türlerinin TSB düzeyini yordadığını raporlamıştır. Mevcut

çalışmanın bulgularıyla paralel olmak üzere Kılıç, Magruder ve Koryürek (2016), savaş travmaları gibi paylaşılan travmaların TSB düzeyini yordadığını ortaya koymuştur. Kira ve arkadaşları (2013) ise toplu kimlik travmaları ve TSB düzeyi arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Travma türleri ile TSB düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemek klinik pratiklerde travmatize olmuş birey veya gruplarda hedeflenmiş müdahalelerin uygulanabilmesi ve potansiyel travma sonrası büyümeyi geliştirebilmek için önemli olacaktır.

5.4.1. Travma Türleri TSB Alt Boyut Düzeylerini Yordamakta mıdır?

Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşadıkları travma türlerinin TSB alt boyutları düzeyini yordayıp yordamadığına ilişkin yürütülen çoklu doğrusal regresyon analizi bulgularına göre, ayrımcılığa uğrama, hapse girme veya işkence görme gibi toplu kimlik travmaları ile işte ya da okulda başarısızlık yaşama gibi başarı travmalarının bireylerde kişilerarası ilişkilerde olumlu değişimi yordadığı bulunmuştur. Travmatik deneyimlere maruz kalan bireylerin sosyal ilişkilerine dair algılarının daha olumlu düzeyde değiştiği ve sosyal ilişkilere karşı daha olumlu düşüncelere sahip olma eğilimleri bilinmektedir (Çimen, 2020). Taher ve Allan (2019) tarafından İngiltere’de yaşayan Suriyeli mülteciler ile yapılan çalışmada, benzer travmatik deneyimlere sahip olan Suriyeli mültecilerin kişilerarası ilişkilerinde olumlu değişim olduğu ve bireylerin başkaları ile ilişki kurmaya daha açık, ilişkilerinde daha az yargılayan ve başkalarını daha çok kabullenen bireyler oldukları raporlanmıştır. Ayrıca, aynı çalışmada bireylerin aile üyelerine daha çok bağlılık hissettikleri ve aile ilişkilerine daha çok değer vermeye başladıkları belirtilmiştir.

Mevcut çalışmada toplu kimlik travmalarının TSB alt boyutu olan kendilik algısında olumlu değişim düzeyini anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Travmatik yaşam deneyimlerine maruz kalan bireylerin travmatik yaşam deneyimleri ile mücadeleleri sonrasında kendileri ile ilgili değerlendirmelerinde olumlu bir değişim olduğu ve kendilerini daha güçlü hissettiklerini beyan ettikleri bilinmektedir (Tedeschi ve Calhoun, 1996). Mevcut çalışmada da ayrımcılığa uğrama, hapse girme ya da işkence görme gibi travmatik yaşantılara maruz kalan bireylerin kendilik algılarında olumlu değişimler meydana geldiği bulunmuştur.

Savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık ya da fiziksel yaralanmaya maruz kalma, ölümle veya fiziksel zararlarla tehdit edilme gibi hayatta kalma travmaları ile toplu kimlik travmalarının Suriyeli mültecilerin yaşam değerini anlama düzeyini anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Savaş gibi hayatı tehdit eden pek çok yaşam deneyimini barındıran bir travmatik

yaşantıya maruz kalan mültecilerin travmatik yaşantılar sonrası hayatta kalabildikleri ve tıbbi destek ya da eğitim gibi ihtiyaçları olan imkanlara yeniden kavuşabildikleri için yaşamın değerini daha iyi anladıkları rapor edilmiştir (Ferris ve Forrest-Bank, 2018).

Mevcut çalışmada hayatta kalma travmalarının TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyini anlamlı bir şekilde yordadığı saptanmıştır. Bu bulgu literatür ile paralellik göstermektedir (Kira ve ark., 2013). Suriyeli mülteciler ile yürütülen bir çalışmada da hayatı tehdit eden pek çok yaşam deneyimine maruz kalan Suriyeli mültecilerin savaş ve iltica sonrasında özellikle yaşamlarını yeniden çizdikleri, yaşamları için yeni yollar belirledikleri ve özellikle savaş ve iltica öncesi düşünmedikleri eğitim ve mesleki hedefleri olduğu raporlanmıştır (Taher ve Allan, 2019).

Bir diğer bulguya göre, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin ayrımcılığa uğrama, hapse girme ya da işkence görme gibi toplu kimlik travmalarına maruz kalma düzeyleri inanç sisteminde gelişim düzeylerini yordamaktadır. Bu bulgu literatür ile paralellik göstermekte ve Suriyeli mültecilerin deneyimledikleri travmatik deneyimler sonrası daha güçlü inançlara sahip oldukları, güçlü inanca sahip olmayı deneyimlenen travmatik yaşantılarla başa çıkma yöntemi olarak kullandıkları belirtilmektedir (Taher ve Allan, 2019). Kira ve arkadaşları (2013) yürüttükleri bir çalışmada mültecilerin toplu kimlik travma düzeyinin inanç sistemlerinde meydana gelen gelişim ile negatif yönlü ilişkisi olduğunu saptamıştır.

5.5. Travmatik Yaşantılar ile Cinsiyete İlişkin Analiz Bulgularının Değerlendirilmesi

Mevcut çalışmada kümülatif travma yaşantılarının cinsiyete göre farklılık göstermediği raporlanmıştır. Benzer şekilde, Ainamani ve arkadaşları (2020) tarafından yürütülen bir çalışmada savaş ile ilintili raporlanan travmatik yaşantı sayısının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirtilmiştir. Fakat yine de bu bulgu literatürde yer alan bazı kaynaklar ile tutarsızlık göstermektedir. Hussain ve Bhushan (2011) tarafından yürütülen bir başka çalışmada travmatik yaşantıların cinsiyete göre farklılaştığı ve kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha yüksek puanlar aldığını ifade etmiştir. Kira (2008) tarafından yürütülen çalışmada ise erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde kümülatif travma rapor ettiğini belirtmiştir. Fakat mevcut çalışmada travma türlerinden olan başarı travmaları ve Tip 1 travmaların cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Başarı travmaları bireyin işte veya okulda başarısız olması ile ilintili travmatik yaşam deneyimlerini içerirken, Tip 1 travmalar ise trafik kazası veya ani bir ölümle sevdiğini

kaybetme gibi travmatik olayın bir kez meydana geldiği ve bittiği deneyimleri içermektedir. Bu çalışmanın bulgularına göre erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde başarı ve Tip 1 travmaları rapor etmiştir. Literatürde başarı ve Tip 1 travmalarının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini raporlayan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat Kira (2008) diğer travma türlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini ifade etmiştir. Travma türlerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğinin raporlandığı bir araştırmada kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre daha yüksek düzeyde toplu kimlik travmaları ve bağlanma travmaları belirtmişlerdir. Erkek katılımcıların ise kadın katılımcılara göre daha yüksek düzeyde ikincil travmalar raporladığı ifade edilmiştir. Mevcut bu çalışmada ise bu travma türlerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Travmatik yaşantılardan etkilenme düzeyinin kadın ve erkeklere göre farklılık göstermesinin sebepleri arasında travmatik yaşantıyı farklı işleme ve bireyin kendisi ve dünyaya ilişkin farklı şemalarının olması gösterilmektedir (Simmons ve Granvold, 2005). Mevcut çalışmada da bu sebeplerin, travma türlerinin cinsiyete göre farklılık göstermesine neden olduğu düşünülmektedir.

Suriyeli mültecilerin TSB ve TSB'nin alt boyutları olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, kendiliğin algısında olumlu değişiklikler, yaşam değerini anlama, yeni seçeneklerin fark edilmesi ve inanç sisteminde gelişim düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Mevcut çalışmada elde edilen bu bulgu literatürdeki çalışmalar ile desteklenmektedir (Çimen, 2020; Rizkalla ve Segal, 2018). Fakat Tedeschi ve Calhoun (1996) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların erkeklere göre daha yüksek düzeyde TSB raporladıkları belirtilmiştir. Kadınların TSB alt boyutları olan yeni seçeneklerin fark edilmesi, kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, kendilik algısında olumlu değişiklikler ve inanç sisteminde gelişim düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Ancak aynı bulgu yaşamın değerini anlama alt boyutu için bulunamamıştır. Mevcut çalışmada TSB ve alt boyutları düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemesinin sebebi, katılımcıların benzer demografik özelliklere sahip olması ve benzer tepkiler geliştirmeleri ile farklı puanların oluşmamasına neden olmaları olabilir.

Yürütülen çalışmada İSYZ düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulgusu geçmiş çalışmalarla da paralellik göstermektedir (Schweitzer, Brough, Vromans ve Asic-Kobe, 2011; Teodorescu ve ark., 2012).

5.6. Klinik Doğurgular

Mevcut çalışmanın mülteci ruh sağlığını göç öncesi, sırası ve göç sonrası süreçleri ele alıp mülteci ruh sağlığı üzerinde bütüncül bir değerlendirme yapmayı amaçlaması çalışmanın güçlü yönü olarak nitelendirilebilir. Mevcut çalışma Suriyeli mültecilerin savaş öncesi, savaş ve iltica sonrası travmatik deneyim ve zorluklarını ele almıştır. Ayrıca, TSB kavramını bu süreçlere göre değerlendirmeyi hedeflemiştir. Literatürde yer alan çalışmaların çoğunlukla başka ülkelerde bulunan mültecileri kapsamaması, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye'deki mülteci ruh sağlığına ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı bu çalışmayı önemli kılmaktadır. Mülteci ruh sağlığı incelenirken olumsuz yaşam deneyimlerinin olumsuz psikolojik sonuçlarına odaklanması, olumlu gelişimleri görünmez kılmaktadır. Ayrıca bu durum travmatik yaşam deneyimlerinden sonra olumlu gelişim sağlayabilen mültecileri de ruh sağlığı açısından güçsüz ve psikolojik problemleri ile öne çıkarmaktadır. Bu da mültecilerin olumsuz yönleri ile damgalanmalarına sebep olmaktadır. Mevcut çalışmanın bulgularına paralel olarak, geçmiş çalışmalar savaş ve göçe maruz kalmış mültecilerin TSB deneyimlediğini ve olumlu gelişim gösterdiklerini raporlamıştır (Erşahin, 2020; Hussain ve Bhushan, 2011; Kılıç, Magruder ve Koryürek, 2006; Kira ve ark., 2013; Kroo ve Nagy, 2011). Klinik pratiklerde pek çok travmatik deneyim ve zorluklarla karşılaşan bireylerin diğer yandan kişilerarası ilişkilerinde, kendilerine ilişkin algılarında, kendilerini daha güçlü algılamalarında, yaşama verdikleri değer ve hayattaki önceliklerinde meydana gelebilecek olumlu değişimleri de işlemek, bunları daha görünür kılmak önemli olacaktır (Acar, 2020). Zorlu yaşam deneyimlerine maruz kalmış bireylerin büyüme yaşantılayabilmelerinin mümkün olduğunun bilinmesi, klinik pratiklerde bireylerin veya grupların büyüme deneyimlemelerini desteklemeye yönelik çalışmaları da arttırabilir. Travmatik deneyimlere maruz kalan bireylerin ruh sağlığı profesyonelleri tarafından destek almaları travma sonrası büyümelerini ve kişisel büyümelerini destekleyebilir (Çimen, 2020). Dolayısıyla, büyüme deneyimlerinin desteklenmesi psikolojik iyilik halini arttırmaya da olumlu katkıda bulunacaktır.

Mevcut çalışmanın bir diğer önemli klinik doğurgusu ise travma türlerinin TSB düzeyini yordamasıdır. Böylelikle, mültecilerin travma profillerinin belirlenmesi klinik açıdan bireylere yardımcı olacak müdahalelerin anlaşılması ve planlanması için de önemli olacaktır (Kira ve ark., 2013). Özellikle çoklu travmalara maruz kalmış mültecilerin, hangi travma türlerinin potansiyel

olarak TSB düzeyini yordayabileceğine ilişkin çıkarımlar potansiyel büyüme yaşantısını ön görmeye yardımcı olabilir. Yaşanan travma türünün büyümeyi kolaylaştırabileceği veya olumsuz sonuçları azaltabileceğinin bilinmesi klinik pratikte terapilerin odağı ve kullanılacak teknikler hakkında farkındalığı arttırabilir.

İltica sonrası yaşanan zorlukların bireylerin travmatik yaşantıları ve TSB düzeyleri arasında düzenleyici bir etkisinin bulunması da bir diğer önemli bulgudur. Düzenleyici etkiye ilişkin bireyin sahip olduğu diğer kaynakların bulunması klinik pratiklere katkıda bulunabilir.

Mevcut çalışmada iltica sonrası yaşanan zorlukların travma sonrası olumlu gelişime katkı sağladığı bulgusu ortaya çıksa da, iltica sonrası zorlukların mültecileri olumsuz etkilediği ve iltica sonrası yaşanan zorlukların azalmasının mülteci ruh sağlığını olumlu etkilediği raporlanmıştır (Teoderescu ve ark., 2012). Mültecilerin hayat kalitesi ile iltica sonrası yaşadıkları zorluklar arasında negatif bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Giacco, Laxhman ve Priebe, 2018). Ayrıca, iltica sonrası zorlukların TSSB, depresyon ve anksiyete gibi psikolojik problemlerle de ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Aragona, Pucci, Mazzetti ve Geroci, 2012; Schick, 2018). Bu nedenle, iltica sonrası yaşanan zorluklara da cevap verilebilmesi ve bu zorlukların azaltılmasına yönelik mekanizmaların ya da politikaların geliştirilmesi mültecilerin iyi oluşlarına katkı sağlayabileceği gibi psikiyatrik bozuklukların gelişimi için de önleyici olabilir (Rizkalla ve Segal, 2018). Böylelikle, mültecilerin yaşadıkları iltica sonrası zorlukların belirlenmesi ve iltica yönetimine ilişkin sağlıklı mekanizmaların oluşturulması mültecilerin psikolojik iyi oluşunu olumlu yönde etkileyebilir.

5.7. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda örnekleme ilişkin özellikler göze çarpmaktadır. Örneklemin sadece Hatay'da yaşayan mültecileri kapsamaması önemli bir sınırlılıktır. Ayrıca, katılımcıların geniş zaman aralıklarında Türkiye'de yaşıyor olmaları bir diğer sınırlılığı oluşturmaktadır. Hatay'ın Suriye'ye sınır şehir olması, benzer kültürel özellikler ve benzerliklerin paylaşılması, akrabalık, komşuluk ilişkilerinin olmasının katılımcıların raporladığı iltica sonrası zorluk seviyesini de etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. Örneklemin daha çok düşük-orta gelirli bireylerden oluşması da bir diğer kısıtlılığı oluşturmaktadır.

Çalışmada kullanılan ölçeklerin öz bildirim dayalı olması bir diğer sınırlılıktır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin Arapçaya uyarlanmış olması ve Arap mülteciler ile çeşitli çalışmalarda kullanılmasına rağmen soyut kavramları ölçmesi bazı katılımcıların gerçekçi değerlendirmeler yapabilmesini zorlaştırabilmektedir. Özellikle Kümülatif Travma Ölçeği'nin uzun olması ve her maddede dört değişkenin ölçülmesi (travmatik olayın yaşanıp yaşanmadığı, sıklık, yaş, etkilenme düzeyi) bazı katılımcıları zorlamış ve ölçeği tamamlamamalarına neden olmuştur. Tüm ölçeklerin 45-50 dakikada doldurulmasının katılımcıların motivasyonunu ve konsantrasyonunu olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca çalışmanın nicel bir çalışma olması katılımcılardan değişkenlere dair elde edilebilecek nitel verilere ulaşmayı kısıtlamıştır.

5.8. Öneriler

Mevcut çalışma mülteci ruh sağlığını incelerken göç öncesi, sırası ve göç sonrası süreçleri ele alan kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamıştır. Değişkenlerin alt boyutları, birbirleriyle etkileşimleri ve örtük değişkenlerin ilişkilerini inceleyen daha kapsamlı bir modelin oluşturulmasıyla ilgili araştırma sorularının sınılanması yararlı olacaktır. Özellikle iltica sonrası yaşanan zorlukların travmatik yaşantılar ve travma sonrası büyüme düzeyleri arasındaki düzenleyici etkisinin yanı sıra diğer kişisel ve sosyal faktörlerin de modele dahil edilmesi daha açıklayıcı bulgular elde etmemize imkan tanıyacaktır. Yapılacak çalışmalarda bireylerin başa çıkma tutumları, kişilik özellikleri ve bilişsel süreçlerinin de incelenmesi önemlidir (Acar, 2020; Joseph ve Linley, 2006; Karancı ve ark., 2012). İltica sonrası yaşanan zorluklar ve geçmiş travma yaşantılarını nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerine ilişkin nitel yöntemlerle verilerin toplanması bu değişkenlerin ruh sağlığı ile ilişkisini daha iyi açıklayabilir.

Travma sonrası büyüme incelenirken sosyal destek, umut düzeyi ve dini inançlar değişkenlerinin de önemli olduğu belirtilmiştir (Kroo ve Nagy, 2011). Ayrıca göç edilen ülkeye aidiyet hissinin olmasının psikolojik iyi oluş ve travma sonrası büyüme deneyimlemede önemli bir değişken olduğu belirtilmiştir (Nuttman-Shwartz, Dekel ve Tuval-Mashiach, 2011). Gelecek çalışmalarda bu değişkenlere yer verilmesi mülteci ruh sağlığı için farklı bulgular elde etmemize imkan sağlayacaktır.

Gelecek çalışmalarda örnekleme kaynaklı kısıtlılıkların gözden geçirilmesi, Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan mültecilerin seçkisiz örnekleme yöntemi ile dahil edilmesi daha genellenebilir sonuçlar için önemli olacaktır.

5.9. Genel Sonuçlar

Mevcut çalışmadan elde edilen ve dikkat çeken sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- 1- Kümülatif travma yaşantıları cinsiyete göre farklılık göstermemektedir.
- 2- Okulda veya işte başarısızlık yaşama gibi travmatik yaşantılar (başarı travmaları) cinsiyete göre farklılık göstermektedir.
- 3- Doğal afet, trafik kazası, ani bir ölüm ile birini kaybetmek, yakınını kaybetmek gibi travmatik yaşantılar (Tip 1 travmaları) cinsiyete göre farklılık göstermektedir.
- 4- Hapse girme, işkence görme, ayrımcılığa uğrama, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları), savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma travmaları), yakınını ya da sevdiğini kaybetme, birine yönelik saldırıya tanık olma, şiddete tanık olma, ebeveyn ayrılığı ya da yakınının savaşa katılması, işkence görmesi (ikincil travmalar) gibi travma türlerinden etkilenme düzeyi arttıkça TSB alt boyutları olan yaşam değerinin farkına varma, kendilik algısında değişiklikler, inanç sistemindeki gelişim, kişilerarası ilişkilerde olumlu gelişim ve yeni seçeneklerin fark edilmesi düzeyi de artmaktadır.
- 5- İltica sonrası yaşanılan zorluklar düzeyi ile TSB alt boyutları olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, yaşam değerinin farkına varma ve inanç sistemindeki gelişim düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.
- 6- Ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları), birine yönelik şiddete veya saldırıya tanık olma, ebeveynlerin ayrılması, yakınını veya sevdiğini kaybetme (ikincil travmalar), işte, ticarete ya da okulda başarısız olma (başarı travmaları) gibi travma türlerinden etkilenme düzeyi arttıkça, iltica sonrası yaşanılan zorlukların düzeyi de artmaktadır.
- 7- İSYZ ile TSB'nin üç alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim, yaşam değerinin farkına varma ve inanç sisteminde değişiklikler düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır.

- 8- Hapse girme, işkence görme, ayrımcılığa uğrama, yoksul bir ailede büyüme gibi travmatik yaşantılar (toplu kimlik travmaları) toplam TSB düzeyini pozitif yönde yordamaktadır.
- 9- Ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları) ve işte, ticarete ya da okulda başarısız olma (başarı travmaları) gibi travmatik yaşantılar TSB alt boyutu olan kişilerarası ilişkilerde olumlu değişim düzeyini anlamlı düzeyde yordamaktadır.
- 10- Ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları) gibi travmatik yaşantılar TSB alt boyutu olan kendiliğin algılanmasında olumlu değişiklikler düzeyini anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- 11- Ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları) ve savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma travmaları) gibi travmatik deneyimler TSB alt boyutu olan yaşam değerini anlama düzeyini anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- 12- Savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma travmaları) gibi travmatik deneyimler TSB alt boyutu olan yeni seçeneklerin farkedilmesi düzeyini anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- 13- Ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik travmaları) gibi travmatik yaşantılar TSB alt boyutu olan inanç sisteminde gelişim düzeyini anlamlı bir şekilde yordamaktadır.
- 14- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların travmatik yaşantılar ile toplam TSB düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır.
- 15- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların ayrımcılığa uğrama, hapse girme, işkence görme, yoksul bir ailede büyüme (toplu kimlik) travmaları ile TSB’nin alt boyutu olan yeni seçeneklerin farkına varma düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır.
- 16- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümle ya da fiziksel zararlarla tehdit

edilme (hayatta kalma) travmaları ile TSB düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici bir etkisi bulunmaktadır.

17- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümlerle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma) travmaları ile TSB’nin alt boyutu kendilik algısında olumlu değişimler düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici etkisi bulunmaktadır.

18- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların savaşta bulunma, hayatı tehdit eden hastalık veya yaralanma yaşama, ölümlerle ya da fiziksel zararlarla tehdit edilme (hayatta kalma) travmaları ile TSB’nin alt boyutu yeni seçeneklerin farkına varma düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici etkisi bulunmaktadır.

19- Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin iltica sonrası yaşadıkları zorlukların işte, ticaretle ya da okulda başarısız olma (başarı) travmaları ile TSB’nin alt boyutu yeni seçeneklerin farkına varma düzeyleri arasında düşük düzeyde düzenleyici etkisi bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, B. (2020). *Suriyeli mültecilerde travma sonrası stres belirtileriyle travma sonrası büyüme ile ilişkili değişkenler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Acarturk, C., Cetinkaya, M., Senay, I., Gulen, B., Aker, T., & Hinton, D. (2017). Prevalence and predictors of posttraumatic stress and depression symptoms among Syrian refugees in a refugee camp. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 206(1), 40-45.
doi:10.1097/nmd.0000000000000693.
- Ainamani, H. E., Elbert, T., Olema, D. K., & Hecker, T. (2020). Gender differences in response to war-related trauma and posttraumatic stress disorder—A study among the Congolese refugees in Uganda. *BMC Psychiatry*, 20(1), 1-9.
- Alpak, G., Unal, A., Bulbul, F., Sagaltici, E., Bez, Y., Altindag, A., ... & Savas, H. A. (2015). Post-traumatic stress disorder among Syrian refugees in Turkey: a cross-sectional study. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 19(1), 45-50.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısasal ve sayımsal elkitabı: DSM-5*. (Çev. Köroğlu, E.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği. (Orijinal eserin yayın tarihi 2013).
- Aragona, M., Pucci, D., Carrer, S., Catino, E., Tomaselli, A., Colosimo, F., ... & Geraci, S. (2011). The role of post-migration living difficulties on somatization among first-generation immigrants visited in a primary care service. *Annali Dell'Istituto Superiore di Sanità*, 47, 207-213.
- Aragona, M., Pucci, D., Mazzetti, M., & Geraci, S. (2012). Post-migration living difficulties as a significant risk factor for PTSD in immigrants: A primary care study. *Italian Journal of Public Health*, 9(3).

- Aragona, M., Pucci, D., Mazzetti, M., Maisano, B., & Geraci, S. (2013). Traumatic events, post-migration living difficulties and post-traumatic symptoms in first generation immigrants: a primary care study. *Annali Dell'Istituto Superiore di Sanita*, 49, 169-175.
- Armstrong, D., & Shakespeare-Finch, J. (2011). Relationship to the bereaved and perceptions of severity of trauma differentiate elements of posttraumatic growth. *Journal of Death and Dying*, 63(2), 125-140.
- Bellizzi, K. M., & Blank, T. O. (2006). Predicting posttraumatic growth in breast cancer survivors. *Health Psychology*, 25(1), 47.
- Benjet, C., Bromet, E., Karam, E. G., Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Ruscio, A. M., ... & Koenen, K. C. (2016). The epidemiology of traumatic event exposure worldwide: results from the World Mental Health Survey Consortium. *Psychological Medicine*, 46(2), 327-343.
- Bhugra, D., Craig, T., & Bhui, K. (2010). *Mental health of refugees and asylumseekers*. Oxford: Oxford University Press.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) (2019). Syria emergency. <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html?query=Syria> adresinden erişildi.
- Breslau, N., Davis, G. C., Andreski, P., Peterson, E. L., & Schultz, L. R. (1997). Sex differences in posttraumatic stress disorder. *Archives of General Psychiatry*, 54(11), 1044-1048.
- Calhoun, L. G., & Tedeschi, R. G. (1998). Beyond recovery from trauma: Implications for clinical practice and research. *Journal of Social Issues*, 54(2), 357-371.
- Campbell, D. M. (2007). Community Policing and Refugee Settlement in Regional Australia.

The International Journal of Diversity in Organizations, Communities, and Nations: Annual Review, 6(4), 7-13, <https://doi.org/10.18848/1447-9532/cgp/v06i04/39210>.

Cenevre Sözleşmesi (1951).

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf adresinden erişildi.

Cengiz, I., Ergün, D., & Cakici, E. (2019). Post-traumatic stress disorder, post-traumatic growth and psychological resilience in Syrian refugees: Hatay, Turkey. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 269-276.

Chen, W., Hall, B. J., Ling, L., & Renzaho, A. M. (2017). Pre-migration and post-migration factors associated with mental health in humanitarian migrants in Australia and the moderation effect of post-migration stressors: findings from the first wave data of the BNLA cohort study. *The Lancet Psychiatry*, 4(3), 218-229.

Çapar, T. (2016). 1999. *Marmara depremlerinin etkilerinin travma sonrası gelişim modeli çerçevesinde değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çayan, Ş. (2021). *COVID-19 pandemi döneminde travma sonrası stres belirtileri, bilişsel esneklik ve öz duyarlılık arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Çimen, S. (2020). Öldürmeyen acı güçlendirir mi? Travma sonrası büyüme ve kolektivistik başa çıkma stillerinin ilişkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 3(5), 158-174.

Das-Munshi, Leavey, & Prince. (2012). Migration, social mobility and common mental disorders: critical review of the literature and meta-analysis- International Bibliography of the Social Sciences (IBSS) - ProQuest. *Ethnicity & Health*, 17(1-2), 17-53.

Duman, N. (2019). Travma sonrası büyüme ve geliş. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 178-184.

- Ersahin, Z. (2020). Post-traumatic growth among Syrian refugees in Turkey: The role of coping strategies and religiosity. *Current Psychology*, 1-10.
- Ezerbolat, M. & Özpolat, A. G. Y. (2016). Travma sonrası büyüme: travmaya iyi yanından bakmak. *Kriz Dergisi*, 24(1), 0-0. doi: 10.1501/Kriz_0000000353.
- Fasfous, A. F., Peralta-Ramírez, I., & Pérez-García, M. (2013). Symptoms of PTSD among children living in war zones in same cultural context and different situations. *Journal of Muslim Mental Health*, 7(2), 47-61.
- Fazel, M., Wheeler, J., & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in Western countries: A systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314.
- Ferriss, S. S., & Forrest-Bank, S. S. (2018). Perspectives of Somali refugees on post-traumatic growth after resettlement. *Journal of Refugee Studies*, 31(4), 626-646.
- Giacco, D., Laxhman, N., & Priebe, S. (2018). Prevalence of and risk factors for mental disorders in refugees. In *Seminars in Cell & Developmental Biology*, 77, 144-152. Academic Press.
- Hayes, A. F. (2012). PROCESS: A versatile computational tool for observed variable mediation, moderation, and conditional process modeling. <http://www.afhayes.com/public/process2012.pdf> adresinden erişildi.
- Helgeson, V. S., Reynolds, K. A., & Tomich, P. L. (2006). A meta-analytic review of benefit finding and growth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(5), 797– 816. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.74.5.797>.
- Herman, J. (2016). *Travma ve iyileşme*. (Çev. Tosun, T.). Literatür Yayıncılık, İstanbul. (Orijinal eserin yayın tarihi 2007).
- Hocking, D. C., Kennedy, G. A., & Sundram, S. (2015). Mental disorders in asylum seekers: The

- role of the refugee determination process and employment. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 203(1), 28-32.
- Hussain, D., & Bhushan, B. (2011). Post-traumatic stress and growth among Tibetan refugees: The mediating role of cognitive-emotional regulation strategies. *Journal of Clinical Psychology*, 67(7), 720-735.
- Ibrahim, H., & Hassan, C. Q. (2017). Post-traumatic stress disorder symptoms resulting from torture and other traumatic events among Syrian Kurdish refugees in Kurdistan Region, Iraq. *Frontiers in Psychology*, 8, 241, <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00241>.
- Johnson, H., & Thompson, A. (2008). The development and maintenance of post-traumatic stress disorder (PTSD) in civilian adult survivors of war trauma and torture: A review. *Clinical Psychology Review*, 28(1), 36-47.
- Joseph, S., & Linley, P. A. (2006). Growth following adversity: Theoretical perspectives and implications for clinical practice. *Clinical Psychology Review*, 26(8), 1041-1053.
- Karanci, A. N., Işıklı, S., Aker, A. T., Gül, E. İ., Erkan, B. B., Özkol, H., & Güzel, H. Y. (2012). Personality, posttraumatic stress and trauma type: Factors contributing to posttraumatic growth and its domains in a Turkish community sample. *European Journal of Psychotraumatology*, 3(1), 17303.
- Kazour, F., Zahreddine, N. R., Maragel, M. G., Almustafa, M. A., Soufia, M., Haddad, R., & Richa, S. (2017). Post-traumatic stress disorder in a sample of Syrian refugees in Lebanon. *Comprehensive Psychiatry*, 72, 41-47.
- Keygnaert, I., Vettenburg, N., & Temmerman, M. (2012). Hidden violence is silent rape: Sexual and gender-based violence in refugees, asylumseekers and undocumented migrants in Belgium and the Netherlands. *Culture, Health & Sexuality*, 14(5), 505-520.
- Kılıç, C., Magruder, K. M., & Koryürek, M. M. (2016). Does trauma type relate to posttraumatic

- growth after war? A pilot study of young Iraqi war survivors living in Turkey. *Trans Cultural Psychiatry*, 53(1), 110-123.
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54.
- Kim, I., & Oh, W.-O. (2019). Predictors of posttraumatic growth among university students who experienced a recent earthquake. *Issues in Mental Health Nursing*, 40(2), 176-184.
- Kira, I., Abou-Median, S., Ashby, J., Lewandowski, L., Mohanesh, J., & Odenat, L. (2012). Post-traumatic Growth Inventory: Psychometric properties of the Arabic version in Palestinian adults. *The International Journal of Educational and Psychological Assessment*, 11(2), 120-137.
- Kira, I. A., Aboumediene, S., Ashby, J. S., Odenat, L., Mohanesh, J., & Alamia, H. (2013). The dynamics of posttraumatic growth across different trauma types in a Palestinian sample. *Journal of Loss and Trauma*, 18(2), 120-139. <https://doi.org/10.1080/15325024.2012.679129>.
- Kira, I., Lewandowski, L., Templin, T., Ramaswamy, V., Ozkan, B., & Mohanesh, J. (2008). Measuring cumulative trauma dose, types and profiles using a development-based taxonomy of trauma. *Traumatology*, 14(2), 62– 87.
- Kira, I. A., Templin, T., Lewandowski, L., Ramaswamy, V., Ozkan, B., Abou-Mediane, S., & Alamia, H. (2011). Cumulative tertiary appraisals of traumatic events across cultures: Twostudies. *Journal of Loss and Trauma*, 16(1), 43-66.
- Kroo, A., & Nagy, H. (2011). Posttraumatic growth among traumatized Somali refugees in Hungary. *Journal of Loss and Trauma*, 16(5), 440-458.
- Laufer, A., & Solomon, Z. (2006). Posttraumatic symptoms and posttraumatic growth among

- Israeli youth exposed to terror incidents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(4), 429-447.
- Lee, M. K., Kim, O., Kim, K. A., & Chu, S. H. (2022). Factors associated with posttraumatic growth among North Korean defectors in South Korea. *Scientific Reports*, 12(1), 1-9.
- Li, S. S., Liddell, B. J., & Nickerson, A. (2016). The relationship between post-migration stress and psychological disorders in refugees and asylumseekers. *Current Psychiatry Reports*, 18(9), 1-9.
- Lindencrona, F., Ekblad, S., & Hauff, E. (2008). Mental health of recently resettled refugees from the Middle East in Sweden: the impact of pre-resettlement trauma, resettlement stress and capacity to handle stress. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 43(2), 121-131.
- Lindert, J., Ehrenstein, O. S. vo., Priebe, S., Mielck, A., & Brähler, E. (2009). Depression and anxiety in labormigrants and refugees: A systematic review and meta-analysis. *Social Science and Medicine*, 69(2), 246-257, <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.04.032>.
- Linley, P. A., & Joseph, S. (2004). Positive change following trauma and adversity: A review. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of the International Society for Traumatic Stress Studies*, 17(1), 11-21.
- Mülteciler Derneği (2022). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2021.
<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden erişildi.
- Nickerson, A., Schnyder, U., Bryant, R. A., Schick, M., Mueller, J., & Morina, N. (2015a). Moral injury in traumatized refugees. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 84(2), 122-123.
- Nickerson, A., Bryant, R. A., Schnyder, U., Schick, M., Mueller, J., & Morina, N. (2015b).

- Emotion dysregulation mediates the relationship between trauma exposure, post-migration living difficulties and psychological outcomes in traumatized refugees. *Journal of Affective Disorders*, 173, 185-192.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B., & Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri. *İş ve Hayat*, 2(4), 217-238.
- Nuttman-Shwartz, O., Dekel, R., & Tuval-Mashiach, R. (2011). Post-traumatic stress and growth following forced relocation. *British Journal of Social Work*, 41(3), 486-501.
- Ozlu, A., Yildiz, M., & Aker, T. (2010). Post traumatic growth and related factors in caregivers of schizophrenia patients. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 89-94.
- Özen, Y. (2019). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. *The Journal of Social Science*, 3(5), 362-375.
- Özgen, F., & Aydın, H. (1999). Travma sonrası stres bozukluğu. *Klinik Psikiyatri*, 1, 34-41.
- Perruchoud, R., ve Redpath-Cross, J. (2013). Sığınmacı (asylumseeker). *Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü*, 1: 31. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Yayınları.
- Porter, M., & Haslam, N. (2005). Predisplacement and postdisplacement factors associated with mental health of refugees and internally displaced persons: a meta-analysis. *The Journal of the American Medical Association*, 294(5), 602-612.
- Rizkalla, N., & Segal, S. P. (2018). Well-being and posttraumatic growth among Syrian refugees in Jordan. *Journal of Traumatic Stress*, 31(2), 213-222. doi:10.1002/jts.22281.
- Sargın, N. ve Akdan, M. F. (2016). Sonsuz acı: psikolojik travma. İçinde, N. Sargın, S. Avşaroğlu & A. Ünal (Ed.), *Eğitim ve Psikolojiden Yansımalar*, 5-16. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Sattarzadeh, S. (2009). Refugees's experiences across a life span: a qualitative study of perceived

resources and demands among Iranian refugees in Norway (Master's thesis).

- Schick, M., Zumwald, A., Knöpfli, B., Nickerson, A., Bryant, R. A., Schnyder, U., ... & Morina, N. (2016). Challenging future, challenging past: the relationship of social integration and psychological impairment in traumatized refugees. *European Journal of Psychotraumatology*, 7(1), 28057-28067.
- Schick, M., Morina, N., Mistridis, P., Schnyder, U., Bryant, R. A., & Nickerson, A. (2018). Changes in post-migration living difficulties predict treatment outcome in traumatized refugees. *Frontiers in Psychiatry*, 9(1), 476.
- Schott, M. D. (2016). The effect of trauma type on posttraumatic growth. Retrieved from <http://cardinalscholar.bsu.edu/handle/123456789/200478>.
- Schweitzer, R. D., Brough, M., Vromans, L., & Asic-Kobe, M. (2011). Mental health of newly arrived Burmese refugees in Australia: contributions of pre-migration and post-migration experience. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 45(4), 299-307.
- Schweitzer, R., Melville, F., Steel, Z., & Lacherez, P. (2006). Trauma, post-migration living difficulties, and social support as predictors of psychological adjustment in resettled Sudanese refugees. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 40(2), 179-187.
- Shakespeare-Finch, J., & Armstrong, D. (2010). Trauma type and posttrauma outcomes: Differences between survivors of motor vehicle accidents, sexual assault, and bereavement. *Journal of Loss and Trauma*, 15(2), 69-82.
- Silove, D., Sinnerbrink, I., Field, A., Manicavasagar, V., & Steel, Z. (1997). Anxiety, depression and PTSD in asylum-seekers: Associations with pre-migration trauma and post-migration stressors. *The British Journal of Psychiatry*, 170(4), 351-357.

- Simmons, C. A., & Granvold, D. K. (2005). A cognitive model to explain gender differences in rate of PTSD diagnosis. *Brief Treatment and Crisis Intervention*, 5(3), 290.
- Singh, A. S., & Masuku, M. B. (2014). Sampling techniques & determination of sample size in applied statistics research: An overview. *International Journal of Economics, Commerce and Management*, 2(11), 1-22.
- Sinici, E. (2009). *Trafik kazaları sonrasında gelişen akut stress bozukluğu: Bir müdahale tekniğinin uygulanabilirliği. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Steel Z.,Chey T., Silove D., Marnane C., Bryant R.A., Van Ommeren M. (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: A systematic review and meta-analysis. *The Journal of American Medical Association*, 302(5), 537–549.
- Steel, Z., Momartin, S., Silove, D., Coello, M., Aroche, J., & Tay, K. W. (2011). Two year psychosocial and mental health outcomes for refugees subjected to restrictive or supportive immigration policies. *Social Science & Medicine*, 72(7), 1149-1156.
- Şimşir, Z., Dilmaç, B., & Kozan, H. I. Ö. (2018). Posttraumatic growth experiences of Syrian refugees after war. *Journal of Humanistic Psychology*, 61(1), 55-72, [https://doi:10.1177/0022167818801090](https://doi.org/10.1177/0022167818801090).
- Taher, R., & Allan, T. (2019). Posttraumatic growth in displaced Syrians in the UK: A mixed-methods approach. *Journal of Loss and Trauma*, 25(4), 333-347.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 9(3), 455-471.
- Tedeschi, R. G., & Calhoun, L. G. (2004). A clinical approach to posttraumatic growth. *Positive*

Psychology in Practice, 9(3), 405-419.

Teodorescu, D. S., Siqveland, J., Heir, T., Hauff, E., Wentzel-Larsen, T., & Lien, L. (2012).

Posttraumatic growth, depressive symptoms, posttraumatic stress symptoms, post-migration stressors and quality of life in multi-traumatized psychiatric outpatients with a refugee background in Norway. *Health and Quality of Life Outcomes*, 10(1), 84.

Young, M. Y., & Chan, K. J. (2015). The psychological experience of refugees: A gender and cultural analysis. In *Psychology of Gender Through the Lens of Culture*, 17-36. Springer, Cham.

Yüksel, Ş. (2000). Felakete uyum ve ruh sağlığı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3, 5-11.

Zeligman, M., Varney, M., Grad, R. I., & Huffstead, M. (2018). Posttraumatic growth in individuals with chronic illness: The role of social support and meaning making. *Journal of Counseling & Development*, 96(1), 53-63.

EKLER

Ek 1a. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Türkçe)

Çalışma Başlığı: “Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Ruh Sağlığının Değerlendirilmesi”

Bu form katılmanız istenen çalışma hakkında sizlere bilgi vermeyi hedeflemektedir.

Çalışma kim tarafından yapılmaktadır?

Bu çalışma Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Berna Yüksek Şerbetçi ve danışman Prof. Dr. Osman Tolga Arıcağ tarafından yürütölmektedir. Bu çalışma, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Etik Komitesi tarafından onaylanmıştır.

İletişim Bilgileri:

Araştırmacı: Berna Yüksek Şerbetçi

E-mail: bernayuksekl@gmail.com

Danışman: Prof. Dr. Osman Tolga Arıcağ

E-mail: tolga.aricak@hku.edu.tr

Bu çalışmanın amacı nedir?

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilerin, ruh sağlıklarının savaş ve göç deneyimi ile nasıl etkilendiğini değerlendirmektir.

Çalışma neleri kapsıyor?

Savaş ve göç deneyimi sonrası ruh sağlığını değerlendirilebilmek amacıyla size bazı sorular sorulmak istenmektedir. Görüşme özel bir odada gerçekleşecek ve yaklaşık 45 dakika sürecektir.

Reddetme veya geri çekilme hakkı:

Bu çalışmaya katılımınız tamamen gönüllüdür ve isteğe bağlıdır. Bu nedenle katılmayı reddedebilir, istediğiniz bir zamanda görüşmeyi sonlandırabilirsiniz. Görüşmeyi sonlandırmanız halinde sizin için veya yakınlarınız için olumlu ya da olumsuz herhangi bir etki olmayacaktır.

Çalışmanın riskleri ve faydaları nelerdir?

Bu çalışma ile elde edilen sonuçlar ruh sağlığı hizmetlerine katkıda bulunacaktır. İleride yürütülecek ruh sağlığı hizmetlerini iyileştirmek adına fayda sağlayabilir. Bu çalışmada sorulan bazı sorular yaşadığınız bazı kişisel olaylar hakkında bilgi istemektedir. Çalışmada sorulan sorular size sıkıntı verir veya üzgün hissetmenize sebep olursa görüşmeyi dilediğiniz zaman sonlandırabilirsiniz. Sonrasında çalışmaya devam etmek zorunda da değilsiniz. Sorulan sorular sıkıntı duymanıza ya da üzgün hissetmenize sebep olursa görüşmeciye bu durumu bildirebilirsiniz. Ayrıca yukarıda belirtilen iletişim bilgilerini kullanarak bize ulaşabilirsiniz. İhtiyacınız olan birime yönlendirmeniz yapılacaktır.

Bu çalışmaya katılımınız sizin veya yakınlarınız için farklı bir fayda sağlamayacaktır.

Gizlilik ilkesi:

Görüşme özel bir odada yapılacaktır. Verdiğiniz bütün bilgiler ve cevaplarınız gizli ve anonim olarak tutulacaktır. Verdiğiniz bilgiler isimsiz olarak ve bir numara verilerek (örneğin 137) tutulacaktır. Bu formdaki kimlik bilgileriniz ile formlara verdiğiniz cevaplar tamamen ayrı olacaktır. Elde edilen tüm veriler güvenli bir şekilde saklanacak ve hiç kimse ile paylaşılmayacaktır.

Daha fazla bilgi için:

Bu çalışma ile ilgili herhangi bir sorunuz olursa, yukarıda paylaşılan iletişim bilgilerinden bize ulaşabilirsiniz.

Nazik katkılarınız için teşekkür ederiz.

KATILIMCI ONAM FORMU

Çalışma Başlığı: “Türkiye yaşayan Suriyeli Mültecilerin Ruh Sağlığının Değerlendirilmesi”

Bu çalışma ile ilgili bilgi formunu okudum (veya bilgi formunun sözlü açıklamasını anladım).

Saklamam için bir kopyasını aldım ve çalışmaya katılmam için neyin gerekli olacağını anladım.

Herhangi bir zamanda, bir sebep göstermeden bu çalışmadan çekilebileceğimi ve çekildiğimde benim veya yakınlarım üzerinde herhangi bir olumlu veya olumsuz etkisinin olmayacağını anladım.

Bu çalışmaya dair sorularım ..... tarafından cevaplanmıştır.

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılmayı onaylıyorum.

Katılımcının Adı-Soyadı:

İmza: Tarih:

.....

Görüşmecinin Adı-Soyadı:

İmza:

Ek 1b. Bilgilendirilmiş Onam Formu (Arapça)

عنوان العمل: تقييم الصحة النفسية للاجئين السوريين المقيمين في تركيا
يهدف هذا النموذج إلى إعلامك بالدراسة التي يُطلب منك المشاركة فيها.

من يقوم بالعمل؟

تم إجراء هذه الدراسة من قبل طالبة الدراسات العليا في علم النفس الإكلينيكي بجامعة حسن كاليونكو بيرنا يوكسيك شربتجي
ومستشارها البروفيسور الدكتور عثمان تولجا أريجك. تمت الموافقة على هذه الدراسة من قبل لجنة الأخلاقيات بجامعة حسن
كاليونكو

معلومات للتواصل:

الباحث : Berna Yüksek Şerbetçi

بريد الالكتروني : bernayukse1@gmail.com

المستشار : Osman Tolga Arıcağ

بريد الالكتروني : tolga.aricak@hku.edu.tr

ما هو الغرض من هذه الدراسة؟

الغرض الرئيسي من هذا البحث هو تقييم كيفية تأثر الصحة النفسية للاجئين السوريين الذين يعيشون في تركيا بتجربة الحرب
والهجرة.

ماذا تغطي الدراسة؟

من أجل تقييم صحتك العقلية بعد الحرب وتجربة الهجرة، يتم طرح بعض الأسئلة عليك. ستتم المقابلة في غرفة خاصة
وستستغرق حوالي 45 دقيقة.

حق الرفض أو الانسحاب:

مشاركتك في هذه الدراسة اختيارية تمامًا. لهذا السبب، يمكنك رفض المشاركة وإنهاء الاجتماع في أي وقت. إذا أنهيت المقابلة،
فلن يكون هناك آثار إيجابية أو سلبية عليك أو على أقرابك.

ما هي مخاطر وفوائد العمل؟

ستساهم النتائج التي تم الحصول عليها من هذه الدراسة في خدمات الصحة العقلية. قد يكون من المفيد تحسين خدمات الصحة
النفسية التي سيتم تنفيذها في المستقبل. تطلب بعض الأسئلة المطروحة في هذه الدراسة معلومات حول بعض الأحداث

الشخصية التي مررت بها. إذا كانت الأسئلة المطروحة في الدراسة تزعجك أو تجعلك تشعر بالحزن، يمكنك إنهاء المقابلة في أي وقت. ليس عليك مواصلة العمل بعد ذلك. إذا كانت الأسئلة المطروحة تجعلك تشعر بالضيق أو الانزعاج ، فيمكنك إخبار القائم بإجراء المقابلة. يمكنك أيضًا الاتصال بنا باستخدام معلومات الاتصال المذكورة أعلاه. سيتم توجيهك إلى الوحدة التي تحتاجها.

لن تقدم مشاركتك في هذه الدراسة أي فائدة أخرى لك أو لأقاربك

السياسة الخاصة:

ستجرى المقابلة في غرفة خاصة. ستبقى جميع المعلومات التي تقدمها وإجاباتك سرية ومجهولة المصدر. سيتم الاحتفاظ بالمعلومات التي تقدمها مجهولة المصدر وسيتم تزويدها برقم (على سبيل المثال، 173). ستكون معلومات هويتك في هذا النموذج وإجاباتك على النماذج منفصلة تمامًا. سيتم تخزين جميع البيانات التي تم الحصول عليها بشكل آمن ولن يتم مشاركتها مع أي شخص.

للمزيد من المعلومات:

إذا كانت لديك أي أسئلة حول هذه الدراسة، فيمكنك استخدام معلومات الاتصال التي تمت مشاركتها أعلاه.

يمكنك الاتصال بنا

شكرا لك على مساهماتك الكريمة

نموذج موافقة المشارك

عنوان العمل: تقييم الصحة النفسية للاجئين السوريين المقيمين في تركيا

لقد قرأت (أو فهمت الوصف الشفهي لصحيفة الحقائق) صحيفة الحقائق حول هذه الدراسة

لقد قمت بعمل نسخة للحفاظ وفهمت ما هو مطلوب للمشاركة في الدراسة

أفهم أنه يمكنني الانسحاب من هذه الدراسة في أي وقت دون إبداء أي سبب وأن انسحابي لن يكون له أي آثار إيجابية أو سلبية علي أو على أقاربي.

تمت الإجابة على أسئلتي حول هذه الدراسة من خلال.....

أوافق على المشاركة طواعية في هذه الدراسة

اسم المشارك-اللقب

التاريخ التوقيع

.....

اسم-لقب المحاور

التوقيع

Ek 2a. Kişisel Bilgi Formu (Türkçe)

1. Katılımcının yaşı: .....
2. Katılımcının cinsiyeti: 1) Kadın 2) Erkek
3. Katılımcının yaşadığı yer: .....
4. Katılımcının ne kadar süredir Türkiye’de yaşadığı: .....
5. Katılımcının Türkiye’ye gelmeden önce Suriye’de yaşadığı yer:.....
6. Katılımcının medeni durumu:
  - 1) Bekâr, hiç evlenmemiş
  - 2)Nişanlı
  - 3)Evli
  - 4)Boşanmış/Ayrı
  - 5)Dul
  - 6)Cevap vermek istemedi
7. Eğer çocuğu varsa, çocuk sayısı: .....
8. Siz de dahil, şu anda ailenizde yaşayan kişi sayısı: .....
9. Kişinin kaç yıl eğitim aldığı: .....
10. Kişinin iş durumu: 1) Çalışıyor 2) Çalışmıyor

11. Türkiye'ye gelmeden önceki mesleği: .....

12. Şu anki mesleği: .....

13. Katılımcının ekonomik durumu:

1)Çok iyi

2)İyi

3)Ortalama

4)Kötü

5)Cevaplamak istemiyor

6)Bilmiyor

14. Ekonomik yardım alıyor musunuz? 1) Evet 2)Hayır

15. Herhangi fiziksel bir hastalığınız var mı? Varsa Belirtiniz.

1) Var, ... 2)Yok

16. Herhangi psikiyatrik/psikolojik hastalığınız var mı? Varsa belirtiniz.

1)Var, ... 2)Yok

Ek 2b. Kişisel Bilgi Formu (Arapça)

الاستمارة الاجتماعية الديموغرافية

1. كم عمرك؟) تاريخ ميلادك..... :
2. جنس المشارك :
(1 انثى (2 ذكر
3. أين يعيش المشارك..... :
4. كم من الوقت عاش المشارك في تركيا.....
5. حيث عاش المشارك في سوريا قبل قدومه إلى تركيا.....:
6. الحالة الاجتماعية:
(1 أعزب ، لم يتزوج قط
(2 مخطوب/ة
(3 متزوج/ة
(4 مطلق / منفصل /ة
(5 أرمل/ة
(6 لا أريد الإجابة
7. إذا كان لديه أطفال فإن عدد الأبناء.....:
8. عدد الأشخاص الذين يعيشون حاليًا في عائلتك ، بما فيهم أنت..... :
9. كم سنة درس الشخص..... :
10. الوضع الوظيفي للشخص :
(1 العمل (2 لا يعمل
11. عمله قبل قدومه إلى تركيا..... :

12. المهنة الحالية.....: .....

13. الوضع الاقتصادي:

- 1) جيد جدا
- 2) جيد
- 3) متوسط
- 4) سيء
- 5) لا تريد الإجابة
- 6) لا يعرف

14. هل تتلقى مساعدات مالية؟

1) نعم (2 لا

15. هل تعاني من أي مرض جسدي؟ يرجى التحديد إن وجدت .

1) نعم ..... 2) لا

16. هل لديك أي أمراض نفسية / نفسية؟ يرجى التحديد إن وجدت.

1) نعم ..... 2) لا

Ek 3. Kümülatif Travma Ölçeği (CTS-S)

عانى الكثير من الناس أنواعًا مختلفة من الأحداث والمواقف في حياتهم. سوف نسألك الأسئلة التالية عن بعض الأحداث المحددة؛ يرجى توضيح عدد المرات التي حدث فيها إذا حدث ومدى تأثيره عليك سلبيًا أو إيجابيًا على المقياس المقدم.

Birçok insan hayatlarında farklı türde olaylar ve durumlar yaşamıştır. Aşağıdaki sorular size bazı özel olaylar hakkında sorular soracaktır; lütfen bu olayların kaç kez olduğunu ve bunun sizi ne kadar olumlu veya olumsuz etkilediğini verilen ölçekte belirtiniz.

الإجابة بوضع علامة (نعم) أمام العبارة إذا كانت الخبرة تنطبق عليك... مع تحديد عدد مرات الحدوث، وكم كان عمرك أول مرة ومدى تأثيرها عليك، حسب مقياس الشدة المتدرج على النحو الآتي:-

Deneyim sizin için geçerliyse, ifadenin önüne bir (evet) işareti koyarak yanıtlayınız. Bunun kaç kez gerçekleştiğini ve ilk kez kaç yaşında olduğunuzu belirtiniz. Kademeli yoğunluk ölçeğine göre üzerinizdeki etkilerinin kapsamı aşağıdaki gibidir:

(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
سلبية بشدة جدًا	سلبية جدًا	سلبية	طبيعية	إيجابية	إيجابية جدًا	إيجابية بشدة جدًا
Oldukça Olumsuz	Çok Olumsuz	Olumsuz	Nötr	Olumlu	Çok Olumlu	Oldukça Olumlu

ما مستوى تأثير الحادثة Olayın Etki Düzeyi Nedir?			كم كان عمرك أول مرة İlk Kaç Yaşındaydın?	تكرار الحدوث Sıklık	الموقف أو الحادثة Durum veya Olay	أولا نعم Evet veya Hayır	
سلبية Olumsuz	طبيعية Nötr	إيجابية Olumlu					
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت لحوادث طبيعية (إعصار أو زلزال -فيضانات) Doğal afetlere maruz kaldım (kasırğa, deprem, sel).		-1
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت لحوادث سيارات. Araba kazaları geçirdim.		-2
7-6-5	4	3-2-1			حضرت حرب أو قتال		-3

					Bir savaşta veya kavgada bulundum.		
7-6-5	4	3-2-1			فقدت صديق حميم أو عزيز في حالة وفاة مفاجئة. Ani bir ölümle yakın bir arkadaşımı veya sevdiğimi kaybettim.		-4
7-6-5	4	3-2-1			حادث أدى إلى عجز دائم لشخص عزيز عليك.		-5
					Sevdiğim birinin kalıcı olarak sakat kalmasına neden olan bir kazaya maruz kaldım.		
7-6-5	4	3-2-1			عانيت من مرض هدد حياتي أو من جرح خطير. Hayatımı tehdit eden bir hastalıktan veya ciddi bir yaralanmadan acı çektim.		-6
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت للسرقة تحت تهديد السلاح. Silah zoruyla soyudum.		-7
7-6-5	4	3-2-1			شاهدت اعتداء خطير علي شخص. Bir kişiye yönelik ciddi bir saldırıya tanık oldum.		-8
7-6-5	4	3-2-1			هددت بالقتل ، أو بأذى جسدي محقق. Ölümlü veya bedensel zararlarla tehdit edildim.		-9
7-6-5	4	3-2-1			في طفولتي تعرضت للأذى الجسدي من قبل أحد الوالدين أو الأقارب. Çocukluğumda bir ebeveyn veya akraba tarafından fiziksel istismara uğradım.		-10
7-6-5	4	3-2-1			شاهدت أو سمعت أحد والديّ يضرب أو يهدد بقتل الآخر. Annemle babamdan birinin diğerini dövdüğüne ya da öldürmekle tehdit		-11

					ettiğine tanık oldum ya da duydum.		
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت لتحرش جنسي مع شخص يكبرني سن.		-12
					Benden yaşça büyük biri tarafından cinsel tacize uğradım.		
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت للاعتداء الجنسي أو الاغتصاب.		-13
					Cinsel saldırıya veya tecavüze uğradım.		
7-6-5	4	3-2-1			دخلت السجن وعذبت.		-14
					Hapse girdim ve işkence gördüm.		
7-6-5	4	3-2-1			والدتي نبذتني عندما كنت صغيراً (انفصلت عنها)		-15
					Annem ben küçükken beni terk etti (ben ondan ayrıldım).		
7-6-5	4	3-2-1			والدي نبذني عندما كنت صغيراً (انفصلت عنه)		-16
					Babam ben küçükken beni terk etti (ben ondan ayrıldım).		
7-6-5	4	3-2-1			شعرت بالتهديد بسبب انتمائي العرقي الديني الموطن الأصلي أو انتمائي الحزبي أو الحركي.		-17
					Etnik, dini, ikametgahım, partim veya hareket üyeliğim tarafından tehdit edildiğimi hissettim.		
7-6-5	4	3-2-1			والدای انفصلا أو طلقا عندما كنت مرافقا.		-18
					Ailem ben gençken ayrıldı veya boşandı.		
7-6-5	4	3-2-1			عانى عرقي تاريخ من التمييز والاضطهاد والتهديد بالإبادة الجماعية.		-19
					Etnik kökenimden dolayı bir ayrımcılık, zulüm ve soykırım tehdidine maruz kaldım.		
7-6-5	4	3-2-1			عانيت من الانهيار العصبي، أو انتابني الإحساس أنني قد		-20

					أصاب به بسبب مشاحنات أو ضغوط متكررة ومتلاحقة. Sinir krizi geçirdim ya da tekrarlayan ve art arda gelen kavgalar ya da stres yüzünden geçirebileceğimi hissettim.		
7-6-5	4	3-2-1			واحد على الأقل من الآباء أو الأخوة والأخوات شارك في الحرب، والقتال، أو تعرض للتعذيب.	-21	
					Ebeveynlerim veya erkek ve kız kardeşlerimden en az biri savaşa katıldı, savaştı veya işkence gördü.		
7-6-5	4	3-2-1			فشلت في المدرسة أو الكلية أو تعرضت للفشل في التجارة أو العمل. Okulda veya kolejde başarısız oldum veya bir ticaret veya işte başarısız oldum.	-22	
7-6-5	4	3-2-1			تم ترحيلي مجبرا من بلدي، مدينتي، قريتي. Ülkemden, şehrimden, köyümden zorla sürüldüm.	-23	
7-6-5	4	3-2-1			هوجمت و ضربت من شخص أو أشخاص اكبر أو أقوى مني، والهجوم تسبب في إصابة جسديه. Benden büyük veya güçlü bir kişi veya kişiler tarafından saldırıya uğradım ve yaralandım ve bu saldırı bedensel yaralanmaya neden oldu.	-24	
7-6-5	4	3-2-1			تعرضت لتحرش جنسي مع أحد القائمين برعايتي. Bakıcılarımdan biri tarafından cinsel tacize uğradım.	-25	

7-6-5	4	3-2-1			<p>المجتمع ميز أو فرق في المعاملة ضدي بسبب كوني ذكر أو أنثى.</p> <p>Kadın ya da erkek olmamdan dolayı toplum bana karşı ayrımcılık yaptı ya da farklı davrandı.</p>	-26
7-6-5	4	3-2-1			<p>عانيت من الرفض القاطع أو الخيانة في أول تجربة حب أو علاقة زوجية.</p> <p>İlk aşk veya evlilik deneyimimde tamamen reddedilme veya sadakatsizlik yaşadım.</p>	-27
7-6-5	4	3-2-1			<p>عانيت فقدان الطفل أو الزوج أو الزوجة.</p> <p>Bir çocuk, karı veya koca kaybı yaşadım.</p>	-28
7-6-5	4	3-2-1			<p>تعرضت للفشل في التجارة أو العمل</p> <p>Ticarette veya işte başarısızlık yaşadım.</p>	-29
7-6-5	4	3-2-1			<p>تزوجت مرة أخرى</p> <p>Birden çok kez evlendim.</p>	-30
7-6-5	4	3-2-1			<p>نشأت في أسرة شديدة الفقر تعاني الكثير من المصاعب</p> <p>Birçok zorluktan muzdarip çok fakir bir ailede büyüdüm.</p>	-31
7-6-5	4	3-2-1			<p>والداي ميزوا أو فرقوا في المعاملة ضدي بسبب كوني ذكر أو أنثى</p> <p>Ailem erkek ya da kadın olduğum için bana karşı muamelede ayırım yaptı ya da fark yarattı.</p>	-32
7-6-5	4	3-2-1			<p>كنت مضطر إلى أن أؤذي شخصا آخر.</p> <p>Başka birine zarar vermem gerekti.</p>	-33
7-6-5	4	3-2-1			<p>عشت في حي يكثر فيه العنف والجريمة</p>	-34

					Şiddetin ve suçun bol olduğu bir mahallede yaşıyordum.		
--	--	--	--	--	--	--	--

Ek 4. Travma Sonrası Büyüme Envanteri (PTGI)

أرجو وضع الرقم المناسب الذي يحدد شدة التغيير الذي حدث لك بسبب التعذيب أو الصدمات الأخرى التي كنت قد مررت بها، وذلك حسب مقياس الشدة الآتي:

Lütfen geçirdiğiniz işkence veya diğer travmalar nedeniyle başınıza gelen değişikliğin ciddiyetini belirleyen uygun sayıyı yazınız.

Aşağıdaki yoğunluk ölçüğüne göre:

0: لم أختبر هذا التغيير أبدًا كنتيجة للأحداث المجهدة.

0: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi hiçbir şekilde yaşamadım.

1: لقد عانيت من هذا التغيير بشكل طفيف نتيجة للأحداث المجهدة.

1: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi çok az bir düzeyde yaşadım.

2: لقد واجهت بعضًا من هذا التغيير كنتيجة للأحداث المجهدة.

2: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi bir miktar yaşadım.

3: لقد واجهت هذا التغيير بشكل معتدل كنتيجة للأحداث المجهدة.

3: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi orta düzeyde yaşadım.

4: لقد اختبرت هذا التغيير بشكل زائد نتيجة للأحداث المجهدة.

4: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi oldukça yaşadım.

5: لقد اختبرت هذا التغيير إلى حد كبير نتيجة للأحداث المجهدة.

5: Stresli olay(lar) sonucu bu değişimi çok büyük ölçüde yaşadım.

5 إلى حد كبير جدا Çok büyük ölçüde	4 بشكل زائد Oldukça	3 مستوى متوسط Orta düzeyde	2 قليل Bir miktar	1 قليل جدا Çok az düzeyde	0 قطعا Hiçbir şekilde		
5	4	3	2	1	0	لقد تغير ترتيب أولويات الأشياء التي أهتم بها في الحياة.	-1

						Yaşamda önem verdiğim şeylerin öncelik sırası değişti.	
5	4	3	2	1	0	ازداد تقديري لنفسي	-2
						Kendi hayatıma verdiğim değerde büyük bir artış oldu.	
5	4	3	2	1	0	كونت اهتمامات جديدة Yeni ilgi alanları keşfettim.	-3
5	4	3	2	1	0	ازداد شعوري بالاعتماد على النفس Kendime güven hissinde artış oldu.	-4
5	4	3	2	1	0	أصبح لدي فهم أفضل للأمور الروحية. Manevi konuları daha iyi anlamaya başladım.	-5
5	4	3	2	1	0	أصبحت أكثر قدرة على الاعتماد على الناس في وقت الشدة. Başım sıkıştığında insanlara güvenebileceğimi daha iyi anladım.	-6
5	4	3	2	1	0	شققت طرق جديدة لحياتي Yaşamım için yeni bir yön belirledim.	-7
5	4	3	2	1	0	أصبحت أشعر أنني أكثر ارتباطاً بالآخرين Kendimi diğer insanlarla çok daha yakın hissetmeye başladım.	-8
5	4	3	2	1	0	أصبحت أشد استعداداً للتعبير عن انفعالاتي Duygularımı ifade etmeye daha çok istekliyim.	-9
5	4	3	2	1	0	زادت قدرتي في مواجهة الصعوبات Zorlukları göğüsleyebileceğimi daha iyi anladım.	-10
5	4	3	2	1	0	أصبحت أكثر قدرة على إنجاز أعمال جيدة في حياتي	-11

						Yaşamımda daha iyi şeyler yapabiliyorum.	
5	4	3	2	1	0	أنا أكثر قبولاً لكل شيء كما هو.	-12
						Her şeyi olduğu gibi, daha çok kabullenebiliyorum.	
5	4	3	2	1	0	يمكنني الاستفادة بشكل أفضل من كل يوم.	-13
						Her günümü daha iyi değerlendirebiliyorum.	
5	4	3	2	1	0	لدي إمكانيات جديدة لم تكن موجودة من قبل.	-14
						Daha önce var olmayan yeni olanaklara kavuştum.	
5	4	3	2	1	0	أصبحت أكثر احساساً بالآخرين	-15
						Diğer insanlara karşı daha şefkatliyim.	
5	4	3	2	1	0	ازداد جهودي لتكوين علاقات مع الآخرين.	-16
						İlişkilerime daha çok emek sarf etmeye başladım.	
5	4	3	2	1	0	أحاول جاهداً تغيير الأشياء التي تحتاج إلى تغيير.	-17
						Değişmesi gereken şeyleri değiştirebilmek için daha çok çaba harcıyorum.	
5	4	3	2	1	0	لدي إيمان أقوى.	-18
						Daha güçlü bir inanca sahibim.	
5	4	3	2	1	0	اكتشفت أنني أقوى بكثير مما كنت أعتقد.	-19
						Düşündüğümde çok daha güçlü olduğumu keşfettim.	
5	4	3	2	1	0	لقد تعلمت الكثير عن كيف يمكن أن يكون الناس مثاليين.	-20
						İnsanların ne kadar mükemmel olabildiklerine dair çok şey öğrendim.	
5	4	3	2	1	0	لقد أصبحت أكثر تقبلاً للحاجة إلى الآخرين.	-21

						Başkalarına ihtiyaç duyuyor olmayı daha çok kabullendim.	
--	--	--	--	--	--	--	--

Ek 5. İltica Sonrası Yaşanılan Zorluklar Ölçeği (PMLD)

فيما يلي قائمة بالصعوبات التي يواجهها اللاجئون أحياناً في تركيا، هل عانيت من هذه المشكلات خلال الـ 12 شهراً الماضية؟

Aşağıda mültecilerin bazen Türkiye’de yaşadıkları zorlukların bir listesi bulunmaktadır. 12 ay boyunca bu sorunları yaşadınız mı?

نعم كان يشكل مشكلةً أساسيةً جداً	نعم كان يشكل مشكلةً أساسيةً	نعم كان يشكل نوعاً ما مشكلةً أساسيةً	نعم كان يشكل مشكلةً صغيرةً	لا لم يكن يشكل مشكلةً لم يحدث		
Çok ciddi bir sorun	Ciddi bir sorun	Orta derecede bir sorun	Hafif derecede bir sorun	Sorun değil/ hiç yaşamadım		
4	3	2	1	0	صعوبات بالتفاهم مع الآخرين	-1
					İletişim zorlukları	
4	3	2	1	0	التمييز في المعاملة	-2
					Ayrımcılık	
4	3	2	1	0	خلافات مع نفس المجموعه التي ينتمي إليها او مع مجموعه اخرى في تركيا	-3
					Türkiye’de kendi veya diğer etnik gruplarınızla anlaşmazlık yaşamak	
4	3	2	1	0	البعد عن عائلتك / الانفصال عن الأسرة	-4
					Aileden ayrı olmak	
4	3	2	1	0	القلق على أفراد عائلتك أو أسرته الذين ما زالوا في وطنك	-5
					Geride kalan evdeki aile hakkında endişe duyma	
4	3	2	1	0	عدم إمكانية العودة إلى وطنك عند الضرورة	-6
					Acil durumlarda eve geri dönememe	

4	3	2	1	0	-7	الصعوبات المتعلقة بالعمل أو الخدمة الحصول على رخصة عمل، الحصول على عمل، سوء ظروف العمل... الخ
					Çalışma durumu ile ilgili zorluklar (çalışma izni, iş bulma, kötü çalışma koşulları, vs.)	
4	3	2	1	0	-8	الصعوبات في مقابلات التحقيق مع موظفي سلطات شؤون اللجوء والهجرة
					Göç idaresi yetkilileriyle görüşmelerde yaşanan zorluklar	
4	3	2	1	0	-9	الخلافات مع موظفي الخدمة الإجتماعية أو جهات إجتماعية أخرى
					Sosyal hizmet uzmanları veya diğer yetkililerle yaşanan çatışmalar	
4	3	2	1	0	-10	عدم الاعتراف بك كلاجئ رسمي
					Mülteci olarak tanımlanmama	
4	3	2	1	0	-11	الخوف من ترحيلك أو إعادتك إلى وطنك الأصلي في المستقبل
					Gelecekte kendi ülkenize geri gönderilemekten korkma	
4	3	2	1	0	-12	القلق من عدم الحصول على المعالجة الطبية لمشاكلك الصحية
					Sağlık sorunlarınız için tedaviye erişememe endişeleri	
4	3	2	1	0	-13	عدم كفاية المال أو النقود لشراء الطعام ودفع الإيجار أو شراء الملابس اللازمة
					Yiyecek alma, kirayı ödeme veya gerekli kıyafetleri satın almak için yeterli para olmaması	
4	3	2	1	0	-14	الصعوبات في الحصول على المساعدة المالية
					Maddi yardım almakta yaşanılan zorluklar	
4	3	2	1	0	-15	الشعور بالوحدة والملل أو العزلة
					Yalnızlık, bıkkınlık veya soyutlanma	

4	3	2	1	0	الصعوبة في تعلم اللغة التركية Türkçe öğrenmekte zorlanma	-16
4	3	2	1	0	الصعوبة في الحصول على السكن المناسب	-17
					Uygun konaklama temin etmede zorlanma	

Ek 6. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 18.02.2022-10224

 HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ	T.C. HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARARLARI
TOPLANTI TARİHİ 10.02.2022	TOPLANTI NO 2022-003

Sayı : E-97105791-050.01.01-10224
Konu : Etik Kurul Hk.

Çalışmanın Türü	Yüksek Lisans Tezi
Konu	Anket Uygulama
Başlık	"Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilerin İltica Sonrası Yaşadıkları Zorlukların Travmatik Yaşantıları İle Travma Sonrası Büyümeleri Arasındaki Düzenleyici (Moderatör) Etkisinin İncelenmesi"
Yürütücü / Danışman	Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK
Yazar	Berna YÜKSEK ŞERBETCİ
Karar	Oluumlu

Prof. Dr Mehmet Lütfi YOLA
Etik Kurul Başkanı

Prof.Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mazlum ÇELİK
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Enver BOZKURT
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Bülent Bahri KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Kezban BAYRAMLAR
Etik Kurul Üyesi

Prof.Dr. Mahmut Serhat YENİCE
Etik Kurul Üyesi

Ek:doc05062820220208154111

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSLFNB88U*

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5999&eD=BSLFNB88U&eS=10224>

Adres Hasan Kalyoncu Üniversitesi Havaalanı Yolu Üzeri 8. Km. Şahinbey / Gaziantep
Telefon: 0 (342) 211 8080 / 1400/1402 Faks: 0 (342) 211 80 81
e-Posta: info@hku.edu.tr Web: www.hku.edu.tr
Kep Adresi: hasankalyoncu.univ@hs01.kep.tr

Bilgi için: Nida ÇALIŞKAN
Unvanı: Memur
Tel No: 0(342) 211 8080

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 7. İzin Yazısı

Yenidoğan Mahallesi,
238. Sokak, No. 5/4,
Zeytinburnu, İstanbul

21 Aralık 2021

Konu: Yüksek Lisans Tez Çalışması Hakkında
No: 057

***

Sayın Berna YÜKSEK ŞERBETÇİ,

T.C. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programında "Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Mültecilerin Yaşadıkları İltica Sonrası Zorlukları, Travmatik Yaşantıları ve Travma Sonrası Büyümeleri Arasındaki Düzenleyici Etkinin İncelenmesi" isimli yüksek lisans tez çalışması için başvurunuz değerlendirilmiş olup, işbu çalışmanın bilimsel standartlar ölçüsünde düzenlenmesi anlamında Dernek olarak destek olacağımızı belirtmek isteriz. Bu çerçevede Dernek saha faaliyetlerimiz çerçevesince bulguların tarafınızla ilgili tez hazırlık sürecine yönelik olarak paylaşılmasını kabul ederiz.

Saygılarımızla,

Dr. Erdem AYCIÇEK

Adres: Yenidoğan Mahallesi, 238. Sokak,
No. 5/4, Zeytinburnu/İstanbul
Adres : Birlik Mahallesi, 411. Sokak, No. 9/2-3,
Çankaya/Ankara
E-mail: erdemaycicek@msyd.org, www.msyd.org
Telefon: +90 551 697 67 61

ULTEÇİLER VE BULUNMACILARLA
YARDIMLAŞMA DAYANIŞMA VE
DESTEKLEME DERNEĞİ
Yeni Değan Mah. 238. Sk. No. 5/4
Zeytinburnu, İSTANBUL
Zeytinburnu V.D. 6270509117

0850 455 00 00

www.msyd.org

info@msyd.org